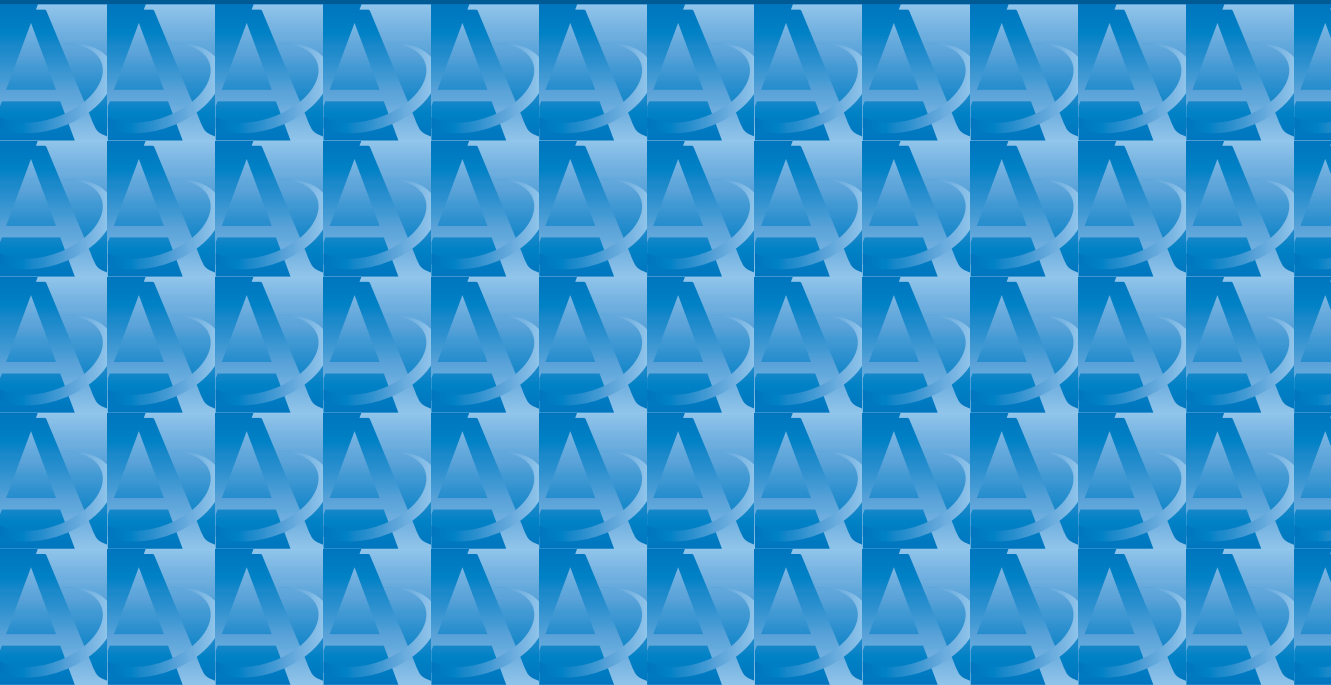

Jouni Välijärvi
Niklas Huotari
Pekka Iivonen
Marianne Kulp
Taina Lehtonen
Harri Rönholm
Gunnel Knubb-
Manninen
Jouko Mehtäläinen
Sari Ohranen

Lukiopedagogiikka

Koulutuksen arviointineuvoston
julkaisuja 40

Lukiopedagogiikka

Jouni Välijärvi
Niklas Huotari
Pekka Iivonen
Marianne Kulp
Taina Lehtonen
Harri Rönholm
Gunnel Knubb-Manninen
Jouko Mehtäläinen
Sari Ohranen

Koulutuksen
arviointineuvosto

JULKAISUN MYYNTI:
Koulutuksen arviointisihteeristö
PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto
puh. (014) 260 3220
faksi (014) 260 3241
ktl-asiakaspalvelu@ktl.jyu.fi
www.edev.fi

Julkaisija: Koulutuksen arviointineuvosto, Jyväskylä 2009

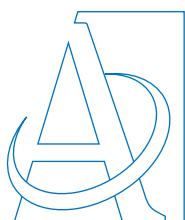
© Koulutuksen arviointineuvosto ja kirjoittajat

Kansi ja ulkoasu: Martti Minkkinen
Taitto: Kaija Mannström

ISSN 1795-0155 (painettu)
ISSN 1795-0163 (verkkojulkaisu, pdf)

ISBN 978-951-39-3730-0 (painettu)
ISBN 978-951-39-3731-7 (verkkojulkaisu, pdf)

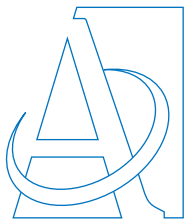
Saarijärven Offset Oy
Saarijärvi 2009

Sisältö

Tiivistelmä.....	7
Summary.....	11
1 ALUKSI.....	13
1.1 Arviointitehtävä.....	13
1.2 Arviointiryhmä.....	14
2 PERUSKÄSITTEISTÄ JA ARVIOINNIN KOHTEISTA.....	15
2.1 Pedagogiikka.....	15
2.2 Opiskeluympäristö, pedagoginen toimintaympäristö.....	16
2.3 Pedagoginen toimintaympäristö: arvioinnin kohteet.....	17
3 ARVIOINTIPERUSTA.....	20
3.1 Tavoitteet.....	20
3.2 Opetusmenetelmät ja työtavat.....	24
3.3 Lukio sosiaalisena ympäristönä.....	26
3.4 Valinnaisuus ja joustavuus.....	27
3.5 Ohjaus.....	29
3.6 Vaihtoehtoiset opiskelutavat.....	30
3.7 Opinnot muualla kuin omassa lukiossa.....	31
3.8 Lukiopedagogiikka lähitulevaisuudessa.....	31

4	ARVIOINNISSA KÄYTETTÄVÄT AINEISTOT	34
5	ARVIOINTI	37
5.1	Lukuohje	37
5.2	Tavoitteet.....	38
5.3	Opetusmenetelmät ja työtavat.....	49
5.4	Lukio sosiaalisena ympäristönä.....	59
5.5	Valinnaisuus ja joustavuus.....	68
5.6	Ohjaus.....	78
5.7	Vaihtoehtoiset opiskelutavat	86
5.8	Opinnot muualla kuin omassa lukiossa	91
5.9	Lukio ja työelämä	96
5.10	Lukio ja lukiopedagogiikka 2020	98
5.10.1	Opiskelijoiden toivomukset	98
5.10.2	Arviointiryhmän näkemys.....	111
6	LUKIOPEDAGOGIIKKA NYT	114
6.1	Yhteenveto	114
6.2	Kehittämisehdotukset	117
	Lähteet	119
	Liite: Lukio 2020, eräs arviointiryhmän visio	122

Tiivistelmä

Väljjarvi J., Huotari N., Iivonen P., Kulp M., Lehtonen T., Rönholm H., Knubb-Manninen G., Mehtäläinen J. & Ohranen S. 2009. Lukiopedagogiikka. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 40. Jyväskylä.

ISSN 1795-0155 (painettu), ISSN 1795-0163 (verkkajulkaisu, pdf)

ISBN 978-951-39-3730-0 (painettu), ISBN 978-951-39-3731-7 (verkkajulkaisu, pdf)

Lukiopedagogiikan arviointi on tehty opetusministeriön toimeksiannosta. Arviointi on lukion monimuotoisessa arjessa kohdistunut seuraaviin asiakokonaisuuksiin: tavoitteet, opetusmenetelmät ja työtavat, lukio sosiaalisena ympäristönä, valinnaisuus ja joustavuus, ohjaus, vaihtoehtoiset opiskelutavat sekä opinnot muualla kuin omassa lukiossa.

Arvioinnin ydinkysymyksiä olivat: Mitä on lukiopedagogiikka tällä hetkellä? Millainen on lukion pedagoginen toimintaympäristö? Vastaako se lukiopedagogiikalle asetettuja tavoitteita? Vastaako se opiskelijoiden tarpeita? Vastaako se lähitulevaisuuden tarpeita? Millaiset ovat lukioiden väliset erot lukiopedagogiikan ja pedagogisen toimintaympäristön joustavuuden suhteen? Arvioinnin pohjana on käytetty aikaisempia tutkimuksia ja selvityksiä, kolmatta lukuvuotta opiskeleville lukiolaisille tehtyä opiskelijakyselyä sekä rehtori-, opettaja- ja opiskelija-haastatteluja.

Nykyinen luokaton lukio toteuttaa pääsääntöisesti sille asetetut *koulutustavoitteet* ja suomalainen lukiokoulutus on tasalaatuista. Lukio-opetusta ohjaa ylioppilastutkinto. Sen olemassaolo on hyväksytty tosiasia, mutta se ei kuitenkaan ole ainoa lukion pedagogista toimintaa ohjaava tekijä. Lukio on ja sitä pidetään

yleissivistävänä koulumuotona. Yleissivistykseen liittyvien tavoitteiden toteutumisessa painotetaan liian yksipuolisesti sisältöjä. Työelämän ja lukion jälkeisen ajan pitäisi olla enemmän läsnä lukion arjessa. Opiskelutaitojen oppimista lukioidissa jo painotetaan, mutta yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen hankkiminen ei nykylukiossa toimi riittävän hyvin.

Yksilöllinen kasvu ja kypsyminen aikuisuuteen mahdollistuvat nykylukion rakenteissa. Luokattomuus, valinnaisuus ja ylioppilaskirjoituksiin liittyvät uudistukset antavat hyvät mahdollisuudet yksilöllisen lukiopolun toteutumiseksi. Toteutukset eroavat laajasti riippuen lukion toimintakulttuurista. Aktiivinen, tiedostava ja vaikuttava kansalaisuus näkyy lukioidissa, mutta lukion toimintakulttuuri ei tue niiden kasvua. Yhteiskunnallista osallistumista ja yhteiskunnan jäseneksi kasvamista ei lukioidissa painoteta. Aihekokonaisuudet toteutuvat lukioiden opetussuunnitelmissa ja opetuksessa heikosti.

Lukio-opetus on asiantuntevaa, opettajat osaavat opettaa, eikä lukioiden välillä ole tässä suhteessa suuria eroja. Opiskelijoiden kokemukset lukio-opetuksesta ovat pääosin myönteisiä. *Opetusmenetelmät* ovat varsin monipuolisia, ja ne soveltuvat opiskelijoille. Opiskelijat voivat vaikuttaa opetusmenetelmiin ja työtapoihin, mutta opetus ei ole motivoivaa eikä mukaansatempaavaa. Opetus voisi olla vuorovaikutteisempaa. Mahdollisuudet tieto- ja viestintätekniiikan käyttöön jakautuvat epätasaisesti. Tieto- ja viestintätekniiikan hyödyntäminen opetuksessa on kapea-alaista ja vaihtelee opettajan mukaan. Kurssiarvioinnissa yhteinen keskustelu kurssin tavoitteista ja arviointikriteereistä näyttää muodostuneen vakiintuneeksi käytänteeksi. Itsearviointia ei kuitenkaan ole riittävästi, eikä kurssiarviointia koeta monipuoliseksi.

Lukiotyöskentely on edelleen rasittavaa ja kiireistä. Nuoret kuitenkin pitävät lukio-opiskelua pääosin myönteisenä ja itselleen merkityksellisenä, joko ulkoisen tai sisäisen motivaation ansioista, koska vain harva jättää lukio-opintonsa kesken. *Koulujen fyysiset olosuhteet* vaihtelevat suuresti. Tämä muodostaa uhan koulutuksen tasa-arvolle. Yllättävää sen sijaan on, että opetusryhmien suurta kokoa ei lukioidissa pidetä suurena ongelmana. Opetusryhmien kokeminen liian suuriksi tosin kasvaa suoraan suhteessa lukion kokoon.

Lukioidissa on panostettu aiempaa enemmän *koulun yhteishengen rakentamiseen, viihtymiseen ja opiskelijoista huolenpitämiseen*. Opiskelijoista valtaosan kouluelämä on ystävyysuhteiden osalta kohdallaan. Iso osa on myös kokenut saaneensa helposti uusia ystäviä. Ilmapiiri, ryhmä- ja ystävyysuhteet eivät riipu koulun koosta. Yksinäisten määrä on vähäinen, ja vain vähän esiintyy vieraantumista. Noin puolessa lukioidista opiskelijoilla on riittävästi mahdollisuuksia osallistua työyhteisönsä kehittämiseen. Koulujen välinen vaihtelu on huomattavaa. Oppilaskuntien todelliset vaikutusmahdollisuudet vaihtelevat myös suuresti. Osassa kouluista oppilaskunta on joko ainoastaan muodollinen kuulemiskanava tai sen toiminta on passiivista.

Lukion *kurssitarjonta* on keskimäärin opiskelijoita tyydyttävää ja riittävän laajaa. Lukion tila joustavuuden ja valinnaisuuden suhteen on isoissa lukioissa pääosin hyvä tai erinomainen, ja pienissä lukioissa heikko tai kohtalainen. Oman opinto-ohjelman rakentaminen ja sen toteuttaminen lukion arjessa sujuvat lukiolaisilta varsin jouhevasti. Opiskelijat myös ovat halukkaita omien valintojen tekemiseen ja opiskelustaan päättämiseen, mutta he tarvitsevat siihen tukea. Valintojen tekemisellä koetaan olevan vaikutusta opiskelutaitojen ja elämänhallinnan kehittymiseen.

Luokaton lukio on vakiinnuttanut paikkansa kestäväenä lukiokoulutuksen muotona. Opiskelijoista vain pieni osa toivoo luokattomuudesta luopumista. Merkittävä asia luokattomuudessa on opintoajan joustavuus tarpeen ja tilanteen mukaan. Toinen, yhtä tärkeä syy on mahdollisuus vaikuttaa siihen, millaisen opinto-ohjelman voi itselleen rakentaa. Opiskelijat kokevat, että heillä on todellinen mahdollisuus valinnaisuuteen, eivätkä he myöskään halua sitä vähentää, pikemminkin päinvastoin.

Lukion *opinto-ohjauksen tila* on selkeästi parempi kuin aiemmissa selvityksissä. Opinto-ohjaajien määrä suhteessa opiskelijoiden määrään kuitenkin vaihtelee kouluittain edelleen hyvin paljon. Tämän vuoksi opiskelijat ovat eriarvoisessa asemassa sekä ohjauksen painottumisen että sen laadun suhteen. Opintojen suunnitteluun ja toteutumiseen liittyvä ohjaus on pääosin riittävää. Jatko-opintoja koskevaa henkilökohtaista ohjausta tarvittaisiin lisää. *Opiskelijahuoltoon* liittyvät asiat lisäävät myös ohjaustarvetta. Opetussuunnitelmiin on kirjattu opinto-ohjaus, opiskelijahuolto ja erityisopetus. Niiden laadukasta toteutusta vaikeuttavat puutteelliset henkilöstö- ja aikaresurssit. Oppilashuollon voimavarat vaihtelevat kouluittain liian paljon, mikä on uhka koulutuksen tasa-arvolle ja perusturvan toteutumiselle.

Mahdollisuudet *kurssien itsenäiseen suorittamiseen* ovat hyvät. Suoritusprosessi näyttää muokkautuneen toimivaksi, eivätkä opiskelijat pidä sitä ongelmallisena tai vaikeana. *Verkko-opiskelu* ei ole juurtunut suomalaiseen lukioon. Vaikka suurella osalla lukioita verkko-opiskelu on mahdollista, siitä ei kuitenkaan ole tullut opiskelijoita innostavaa työmuotoa. Verkko-opiskelu on keskittynyt pieneen osaan lukioita. Verkko-opiskelulla näyttää olevan suuri merkitys erityisesti pienille lukioille.

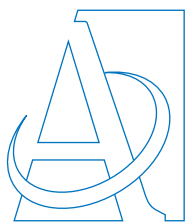
Muualle kuin omassa lukiossa suoritettavien opintojen osalta opiskelijat ovat kaikkein eriarvoisimmassa tilanteessa. Lukiot eivät hyödynnä niitä mahdollisuuksia, joita luokattoman lukion keskeinen periaate, joustavuus ja valinnaisuus, tarjoaisi eri oppilaitoksissa suoritettujen opintojen sisällyttämisessä lukiotutkintoon. Lukiot eivät yleisesti kannusta opiskelijoita hakeutumaan muualle opiskelemaan.

Opiskelijoiden mahdollisuudet *tutustua työelämään ja yrittäjyyteen* ovat parantuneet. Vaikka suuri osa lukioista tarjoaa mahdollisuuden tutustua työelä-

mään, opiskelijoiden oma kiinnostus ei siihen suuntaudu tai sen järjestäminen ei käytännössä onnistu. Yhteistyö ympäröivän yhteiskunnan kanssa vaatii edelleen kehittämistä.

Asiasanat: lukio, pedagogiikka, arviointi, luokattomuus

Summary

Väljjarvi J., Huotari N., Iivonen P., Kulp M., Lehtonen T., Rönholm H., Knubb-Manninen G., Mehtäläinen J. & Ohranen S. 2009. *Evaluation of pedagogy in Finnish upper secondary education*. Publications by the Finnish Education Evaluation Council 40. Jyväskylä.

ISSN 1795-0155 (printed version), ISSN 1795-0163 (pdf)

ISBN 978-951-39-3730-0 (printed version), ISBN 978-951-39-3731-7 (pdf)

The evaluation of pedagogy in Finnish upper secondary education focused on the following themes: set objectives, teaching and working methods, upper secondary school as a social environment, students' flexible and optional choices regarding their studies, guidance, alternative ways of studying as well as studies outside one's own school. The main questions in the evaluation were: What is pedagogy in the upper secondary school at the moment? Does it correspond to the set pedagogical objectives? Does it meet students' needs? What are the differences between individual upper secondary schools in terms of their pedagogy and flexibility of pedagogical environment? The evaluated data consisted of data provided by previous research and reports, a survey of third-year students ($N = 8500$) as well as interviews with principals, teachers and students.

In general, the non-graded upper secondary school mainly fulfils its set educational objectives and Finnish upper secondary education is of uniform quality. Teaching is competent and teachers know how to teach; there are no considerable differences between the schools in this respect. At the same time, teaching is not particularly captivating or motivating and it could be more interactive. Further-

more, students would like to get more information on working life as well as on further studies.

Nowadays upper secondary schools have invested in reinforcing school spirit, school satisfaction and taking care of students more than before. For the majority of the students, their life in the upper secondary school is in order as far as friendships are concerned and they feel that it has been easy to make new friends. The size of the school does not seem to affect the school atmosphere, group relationships and friendships. The number of students who feel lonely at school is small.

In the students' opinion, the selection of courses on offer is adequate and wide-ranging enough on average. The non-graded upper secondary school system has proved to be a viable form of upper secondary education. Only a small number of the students wish that non-gradedness would be abolished. In terms of students' flexible and optional course choices, the state of the upper secondary school is mainly good or excellent in large upper secondary schools and poor or average in small upper secondary schools. Building up an individual study programme and its realisation in daily life runs fairly smoothly for the students. The students are also willing to make their own choices and to decide on their studies but they need support for it in the form of student guidance, for instance. The state of the student guidance is clearly better than in the previous studies. However, the number of student counsellors in relation to the number of students varies considerably in different schools. There is also a need for individual guidance concerning studies after upper secondary education.

Web-based learning has not taken root in Finnish upper secondary education and, thus, rather a small number of upper secondary schools use web-based teaching and learning more extensively. Yet, web-based learning appears to be of great importance for guaranteeing the future of small upper secondary schools. As far as studies outside their own schools are concerned, the students are in the most unequal situation. Generally, upper secondary schools do not encourage their students much to take courses elsewhere than in their own schools.

Keywords: upper secondary school, pedagogy, evaluation, non-gradedness

1 Aluksi

1.1 Arviointitehtävä

Lukiopedagogiikan arviointi on tehty opetusministeriön toimeksiannosta. Toimeksianto oli väljä. Arvioinnin tuli kattaa ainakin nuorten ja aikuisten koulutus sekä rehtori-, opettaja- ja opiskelijanäkökulmat. Pääpainon tulisi olla opiskelijoiden näkökulmassa. Alustavia käsiteltäviä asiakokonaisuuksia olivat mm. lukion pedagogiset tavoitteet ja niiden toteutumismahdollisuudet, opetusmenetelmät, luokattomuus, opinto-ohjaus ja vaihtoehtoiset opiskelutavat.

Arviointihankkeen suunnittelu- ja arviointiryhmä päätyi lähestymään lukiopedagogiikkaa *pedagogisen toimintaympäristön* käsitteen kautta. Lukio on opiskelijoille mm. opiskeluympäristö, mutta se on myös opiskelijoiden ja opettajien yhdessä rakentama pedagoginen toimintaympäristö. *Lukion pedagoginen toimintaympäristö koostuu paitsi materiaalisista ja fyysisistä tekijöistä myös toimijoiden omista kokemuksista, näkemyksistä ja tavoitteista sekä keskinäisestä sosiaalisesta vuorovaikutuksesta.* Reunaehdot toimintaympäristölle luovat resurssit ja lukiokoulutukselle asetetut tavoitteet. Tässä ympäristössä muotoutuu vähitellen tietynlainen toimintakulttuuri, tapa toimia pedagogiikkaan liittyvissä asioissa. Kulttuuri voi joko jarruttaa tai vauhdittaa toimintaympäristön muutoksia.

Toteutetun lukioarvioinnin ydinkysymyksiä olivat: *Mitä on lukiopedagogiikka tällä hetkellä? Millainen on lukion pedagoginen toimintaympäristö? Vastaako se lukiopedagogiikalle asetettuja tavoitteita? Vastaako se opiskelijoiden tarpeita? Vas-*

taako se lähitulevaisuuden tarpeita? Millaiset ovat lukioiden väliset erot lukiopeda-
gogiikan ja pedagogisen toimintaympäristön joustavuuden suhteen?

Arvioinnissa käytettiin eri tavoin hankittuja aineistoja: aikaisempia tutkimuksia ja selvityksiä, opiskelijakyselyä sekä rehtori-, opettaja- ja opiskelijahaastatteluja. Lukiopedagogiikan tilan *arvottamisen perustana* on pääosin käytetty Lukion opetussuunnitelman perusteita (2003) sekä lukiolakia ja -asetusta.

1.2 Arviointiryhmä

Koulutuksen arviointineuvoston asettamaan suunnittelu- ja arviointiryhmään kuuluivat seuraavat lukiokoulutuksen asiantuntijat:

professori Jouni Välijärvi, Koulutuksen tutkimuslaitos
puheenjohtaja Niklas Huotari, Suomen Lukiolaisten Liitto
opetusneuvos Pekka Iivonen, Opetushallitus
rehtori Marianne Kulp, Pargas svenska gymnasium
rehtori Taina Lehtonen, Kaustisen musiikkilukio
hallintojohtaja Harri Rönnholm, Jyväskylän kaupunki

Suunnittelu- ja arviointiryhmän puheenjohtajana toimi professori Jouni Välijärvi. Ryhmän sihteeri ja operatiivinen toimeenpanija oli pääsuunnittelija Jouko Mehtäläinen Koulutuksen arviointisihteeristöstä. Ruotsinkielisen koulutuksen osalta vastaavat tehtävät hoiti pääsuunnittelija Gunnel Knubb-Manninen Koulutuksen arviointisihteeristöstä. Tutkimusamanuenssi Sari Ohranen Koulutuksen arviointisihteeristöstä vastasi lukuisista aineistojen analysointiin liittyvistä tehtävistä. Ryhmän tehtävänä oli laatia arviointisuunnitelma ja toteuttaa arviointi. Arviointisihteeristön edustajat eivät osallistuneet arvottamiseen.

2

Peruskäsitteistä ja arvioinnin kohteista

Arvioitavaa kohdetta ryhmän kokoontumisissa keskustellen tarkennettaessa keskeisiä olivat seuraavat kysymykset: Miten lukio hahmottuu opiskelu- ja oppimisympäristönä? Miten tuo ympäristö tukee opiskelijan oppimista? Millainen lukion toimintakulttuuri tukee opiskelijan kehittymistä tulevaisuudessa? Millaista toimintaa lukiolta halutaan? Ovatko opiskelu ja oppiminen pelkästään luokkatilanteissa tapahtuvia, vai onko lukion toimintaympäristössä mahdollisuuksia joustaviin opintosuunnitelmaratkaisuihin niin, että luokan ulkopuolisia opiskelutapoja ja -paikkoja voi hyödyntää? Onko joustavuus itse asiassa kulttuurikysymys? Miten ohjaus liittyy oppimiseen ja sen ohjaamiseen, ts. opiskelijan henkilökohtaisen oppimisympäristön koossa pitämiseen? Mitkä tavoitteet opiskelijaa ohjaavat vai onko ylioppilastutkinto ainoa ohjaava tekijä? Mitkä tavoitteet ja pedagogiset periaatteet ohjaavat opettajan toimintaa? Miten ylioppilastutkinto ohjaa opettajaa? Millaisia ovat lukioiden väliset erot pedagogisen toimintaympäristön joustavuudessa? Ovatko pedagogiset toimintakulttuurit erilaistumassa? Mihin lukio on pedagogisesti menossa?

2.1 Pedagogiikka

Pedagogiikan voi yleisesti määritellä opetus- ja kasvatustyön perusteluksi ja käytännön toiminnaksi. Kun puhutaan koulupedagogiikasta yleissivistävän koulun kehityksessä, puhutaan erityisesti opettajan toiminnasta. Tällöin määritelmää voi tarkentaa: *pedagogiikka tarkoittaa kaikkia niitä opettajan toimenpiteitä, joilla hän*

pyrkii edistämään oppilaiden kasvamista ja oppimista erityisesti opetussuunnitelmassa ilmaistujen tavoitteiden suuntaisesti. (Atjonen ym. 2008)

Pedagogiikan rinnalla puhutaan monesti didaktiikasta, joka on perinteisesti jaoteltu opetusmenetelmä- ja opetussuunnitelmaoppiin (miten ja mitä opetaan). Käytännön opetustyössä didaktiikka tarkoittaa konkreettisia toimia, järjestelyjä, välineitä ja keinoja, joilla tavoitteisiin pyritään. Keinoja ohjaavia näkemyksiä siihen ei käytännössä lueta. *Pedagogiikka* käsitetään selvemmin yleiseksi kokonaisuudeksi, johon *kuuluu sekä opettajan näkemyksellinen ajattelu eri tasoinen että käytännön toiminta, johon kuuluu myös niin sanottu kasvatuksellinen, ei-kognitiivinen puoli* (Atjonen ym. 2008).

Pedagogiikan yleinen määritelmä tuo väljyyttä arvioinnin sisällöllisten painotusten valintaan, mutta olennaisia tekijöitä ovat kuitenkin tavoitteet, opettajan näkemykset ja opetusjärjestelyt. Arvioinnissa on myös otettava huomioon toteutuvaan pedagogiikkaan vaikuttavat kehystekijät, jotka eivät suoranaisesti sisälly pedagogiikan määritelmään. Tällaisia ovat esimerkiksi lukion resursointi, koko ja opetustilat. Opettaja ei niihin paljoa voi vaikuttaa, mutta joutuu kuitenkin ottamaan ne huomioon opetusta suunnitellessaan ja toteuttaessaan.

2.2 Opiskeluympäristö, pedagoginen toimintaympäristö

Opiskeluympäristö ja pedagoginen toimintaympäristö ovat väljiä ja sopimuksenvaraisia termejä, joiden tarkempi rajaaminen on aina erikseen tarpeen. Opiskeluympäristöön sisällytetään tässä arvioinnissa esimerkiksi tilat, välineet, materiaalit, vaihtoehtoiset opiskelutavat ja mahdollisuudet, opetusryhmät ja niiden koostumus, sosiaaliset suhteet sekä koulun toimintakäytännöt (Manninen ym. 2007). Nämä kaikki voivat vaikuttaa opetuksen ja oppimisen laatuun.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2004) opiskeluympäristöllä tarkoitetaan oppimiseen liittyvää fyysisen ympäristön, psyykkisten tekijöiden ja sosiaalisten suhteiden kokonaisuutta, jossa opiskelu ja oppiminen tapahtuvat. Lukion opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2003) opiskeluympäristöä määritellään painottaen sen pedagogista laatua sekä työskentely- ja opiskelutapojen monipuolisuutta ja monimuotoisuutta. Perusteissa puhutaan myös toimintakulttuurista, jonka todetaan olevan tulkinta lukion opetus- ja kasvatustehtävästä. Perusteissa esitetyn toimintakulttuurin käsitteen (ks. luku 3.3) myötä opiskeluympäristö ankkuroituu paitsi lukiota ympäröivään yhteiskuntaan myös lukioon sosiaalisena yhteisönä. Painotus on vahvasti pedagoginen.

Pitkään lukion pedagoginen toimintaympäristö rajautui vain luokkahuoneisiin. Vuoden 1994 opetussuunnitelman perusteissa opiskelu- ja toimintaympäristöä pyrittiin laajentamaan omasta koulusta ja luokista ulospäin. Tämän kehi-

tyksen nähdään jatkuvan edelleen. Tulevaisuudentutkijoiden (Aalto ym. 2008) mukaan olemme murrosvaiheessa Olemme menossa kohti uutta koulutuksen ja oppimisen paradigmaa, *elävän verkoston mallia*, jossa keskeisiä taitoja ovat mm. verkostotoimintataidot ja yhteisöllisen tiedon rakentamistaito. Opiskelu ei enää ole sidoksissa rakennuksiin. Yksittäinen oppija rakentaa omaa osaamistaan monipuolisesti ympäröivän maailman tarjoamista aineksista. *Oppimisympäristönä voi olla vaikkapa kaupunki, Suomi tai maailma*. Oppimiseen voi sisältyä sekä käytännön työssä oppimista sekä virtuaaliyhteisössä tapahtuvaa, pelien ja interaktiivisen vuorovaikutuksen kautta tapahtuvaa oppimista. Oppimista voi tapahtua myös mm. harrastuksissa, vapaaehtoistyössä ja armeijassa/kansalaispalveluksessa. Osa opiskelusta voi olla hyvinkin intensiivistä oppilaitoksessa työskentelyä sisältäen sen kampeksella asumista ja opiskelijatoimintaan sitoutumista. Toisaalta osa oppimisesta voi olla esimerkiksi itsenäistä oman yrityksen pyörittämistä ja osaamisen osoittamista näyttötutkinnoilla. (Aalto ym. 2008, 19–20.)

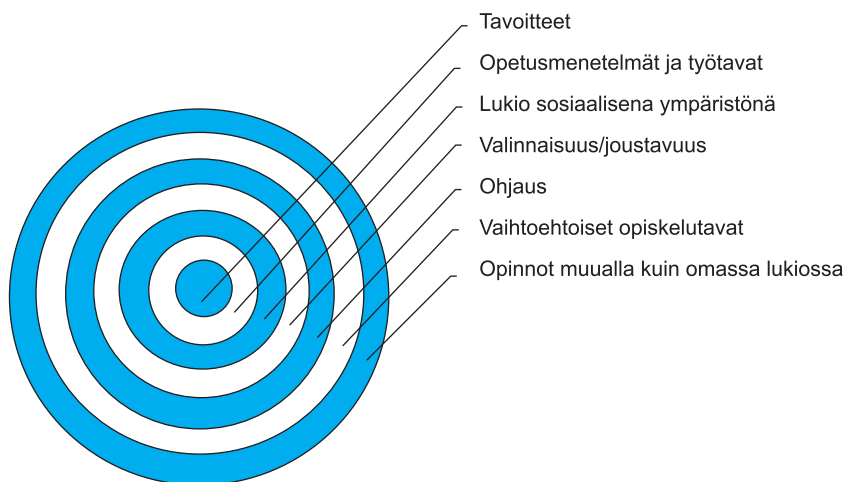
Tulevaisuuden tutkijoiden kaavailema oppimisen suunta herättää monia kysymyksiä. Mikä tuolloin on kouluopetuksen ydintä ja sen erityistehtävä muihin oppimisen lähteisiin nähden? Mitä sellaista koulu voi opettaa, jota muut oppimisympäristöt eivät voi? Lukion pedagogiikka muuttuu jo ympäröivien olosuhteiden pakosta toimintaympäristön laajentuessa. Vai muuttuuko? Entä laajentuuko toimintaympäristö todellisuudessa? Mitkä ovat ydinkysymyksiä lukiopedagogiikassa nyt ja lähitulevaisuudessa? Kaipaako lukion pedagoginen toimintakulttuuri muutosta?

2.3 Pedagoginen toimintaympäristö: arvioinnin kohteet

Arvioinnissa on lähdetty liikkeelle edellä esitetyistä määritelmistä ja lukion opetus suunnitelman perusteista. Niiden kautta on jäsennetty lukion pedagogista toimintaympäristöä tämän arvioinnin tarpeisiin. Tehtäväksiannon mukaisesti arvioinnissa korostuu opiskelijan näkökulma opiskeluun, opettamiseen ja oppimiseen. Tämän jälkeen tarkastelussa siirrytään vähitellen pulpetin tasolta ulommas, pois omasta lukiosta ja kohti yhteiskuntaa. Näin syntyvää pedagogista toimintaympäristöä voidaan hahmottaa sisäkkäisinä ympyröinä (kuvio 1), jotka kouluelämän monimutkaisen ja -muotoisen luonteen vuoksi menevät lomittain.

Pedagogiikan ydintä ovat opiskelijoiden ja opettajien jokapäiväiset älylliset ja emotionaaliset kontaktit, joita yleisesti myös *opetus- ja oppimisprosesseiksi* kutsutaan. Vielä nykyisin ne tapahtuvat pääosin luokkahuoneissa, lähikontakteina. Näistä kontakteista voidaan eristää lukuisia kiintoisia asioita tutkimuksen ja arvioinnin kohteiksi. Tämän hankkeen tavoitteita ajatellen on kuitenkin keskitytty olennaisimpiin tekijöihin, jotka määrittävät opiskelijoiden motivoitumista ja keskittymistä oppimiseen. Näitä ovat tavoitteet sekä opetusmenetelmät ja työtavat.

Kuvio 1. Lukion pedagogisen toimintaympäristön peruselementtejä

Tavoitteet ovat siinä mielessä ensisijaisia, että ne määrittävät *opetus- ja oppimisprosessien* muotoa ja sisältöä. Ne myös määrittävät sitä, miksi lukiossa yleensäkin ollaan. Opiskelijoilla on ollut omat henkilökohtaiset syynsä hakeutua lukio-opiskeluun. Opettajille tavoitteet asettavat lukiolaki, opetussuunnitelman perusteet, lukion oma opetussuunnitelma ja ylioppilastutkinto. Opettajilla on myös omia pedagogisia tavoitteita ja näkemyksiä, jotka ilmenevät virallista tavoitteenasettelua henkilökohtaisempina painoituksina.

Opetus- ja oppimisprosessien toteutus edellyttää luonnollisesti *opetusmenetelmiä ja työtapoja*. Niiden käytännöllinen sisältö, toteutusmuodosta riippumatta, alkaa opiskelijoiden motivoinnista sekä opiskelutilanteiden emotionaalisesta ja älyllisestä ilmapiiristä ja päättyy arviointiin. Koulun fyysisillä tiloilla voi olla välitöntä vaikutusta paitsi valittaviin menetelmiin ja työtapoihin myös opiskelijoiden motivoitumiseen ja jaksamiseen.

Lukio sosiaalisena ympäristönä on laajentuneen valinnaisuuden ja luokkatoumuuden myötä noussut keskeiseksi julkisen keskustelun ja tutkimuksenkin kohteeksi. Mitä enemmän valinnaisuutta on tarjolla ja mitä enemmän opiskelijat sitä käyttävät sitä enemmän opiskeluryhmien koostumus vaihtelee aineittain ja jaksoittain. Tällä vaihtelulla on pedagogisessa mielessä nähty olevan sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia verrattuna pysyvään ryhmään sidottuun eteneemiseen (ks. tarkemmin luku 5.4).

Vuoden 1994 opetussuunnitelman perusteiden myötä *valinnaisuus ja joustavuus* ovat olleet yksi lukiopedagogiikan ydinelementti. Valinnaisuus mahdollistaa omien taipumusten, kiinnostuksen kohteiden ja/tai tulevaisuuden tarpeiden mukaisen opinto-ohjelman laadinnan. Opiskeluryhmien vaihtuvuudella, valin-

naisuudella ja valintojen tekemisellä on sinänsä nähty olevan myös pedagogisia etuja: kasvaminen pitämään huolta omista opinnoista ja asioista, päätöksenteon harjoittelu sekä motivoituneempi sitoutuminen opiskeluun. Opiskeluajan joustavuus puolestaan mahdollistaa opintojen rytmityksen henkilökohtaisesti soveltuvimmalla tavalla.

Valinnaisuuden ja joustavuuden lisääntymisen myötä on *opintojen ohjaus* noussut erittäin keskeiseen asemaan. Kysymys ei ole pelkästään jatko-opintoihin ohjaamisesta vaan myös opintojen aikaisesta ohjauksesta ja opiskelun hallinnasta, mahdollisuuksien mukaan soveliaimpiin opiskelutapoihin ohjaamisesta sekä enenevästi oman elämäntilanteen hallinnasta. Ohjaus on alettu nähdä koko kouluyhteisön tehtävänä, koulun sisäisenä huolenpitona, jolloin ohjausvastuuta on kaikilla lukion opettajilla.

Lukioissa ovat eri syistä vähitellen lisääntyneet *vaihtoehtoiset, pulpetista riippumattomat, opiskelutavat*, joilla tässä tarkoitetaan kurssien erilaisia suoritustapoja: itsenäinen, etä- ja verkko-opetus. Kurssin itsenäisellä suorittamisella tarkoitetaan kurssien suorittamista tenttien, projektein, kirjallisin ja/tai suullisin suorituksin. Verkko-opiskelulla tarkoitetaan tieto- ja viestintätekniikkaa hyödyntävää opiskelua. Se sisältää sekä tietoverkon avulla tapahtuvan että videoneuvotteluna annettavan opetuksen. Etäopiskelu tarkoittaa verkko-opiskelun, erilaisten oppimateriaalien ja koululla tapahtuvan ohjauksen yhdistelmiä. Luokkaopetusta ei etäopiskeluun juurikaan sisälly.

Myös *opinnot muualla kuin omassa lukiossa* ovat vähitellen laajentuneet. Lukiolaki velvoittaa koulutuksen järjestäjiä yhteistyöhön. Tähän kehään sijoitamme myös lukioiden muun yhteistyön ympäröivän yhteiskunnan kanssa.

Uloimmaksi kehäksi voitaisiin vielä ajatella *lukion tulevaisuutta*. Millainen on lukio vuonna 2020 opiskelijoiden ja opettajien näkemänä? Tässä esitettyjä eri kehiä tarkastellaan syvällisemmin seuraavassa luvussa.

3

Arviointiperusta

3.1 Tavoitteet

Pedagogisilla toimilla on aina joitakin tarkoituksia, tavoitteita, jotka joku määrittää. Lukiokoulutuksen tarkoitukset määritetään lukiolaissa ja opetussuunnitelman perusteissa. Ajan myötä ne ovat muuttuneet. Etelälahden ja Gardemeisterin (1994) mukaan vuonna 1985 lukio ilmenee opetussuunnitelman perusteissa instituutiona, jolle voidaan antaa selkeät tavat toimia. Tämän kautta asetettiin myös opiskelijoille tavoitteet mitä heidän tulisi tehdä ja osata. Kytkemällä lukion toiminta ylioppilastutkinnon mittaamaan kypsyysnäytteen voitiin arvioida lukion toiminnan tuloksellisuutta. Vuonna 1994 ylioppilastutkinnolla ei todettu enää olevan monopoli-asemaa, vaikka lukion toiminta edelleen siihen osin tähtääkin.

Vuosien 1985 ja 1994 opetussuunnitelmien perusteiden merkittävin ero oli tavassa tulkita lukiolain kasvatuksellisia tavoitteita. Vuonna 1985 korostui pääosin ainekohtainen tavoitemäärittely. Vuonna 1994 painopiste oli koulutuksen arvo-perustassa. Koulun merkitys tulevaisuuden hahmottamisessa korostuu vuoden 1994 perusteissa, joissa puhutaan opetus- ja kasvatustyön päämäärästä. Vuoden 1985 perusteissa korostetaan sen sijaan opetuksen tavoitteita. (Lindström 1994.)

Vuoden 1994 opetussuunnitelman perusteissa lukion kehittämisen linjoja olivat:

- opiskelijan vastuun lisääminen (valinnaisuus, luokattomuus, ohjaus, itsenäinen ja yhteistoiminnallinen työskentely)

- oppiaineen eheyttäminen ja laaja-alaistaminen (koulukohtainen kokonaissuunnittelu)
- oppilaitosten yhteistyö, avautuminen yhteiskuntaan)
- opiskelu- ja tiedonkäsittelytaitojen edistäminen.

Jo POPS I:ssä esillä olleet tavoitteiden painotukset näkyivät siten vahvasti vuoden 1994 opetussuunnitelman perusteissa (sekä peruskoulussa että lukiossa). Elämme yhä tätä aikaa.

Valtakunnallisissa lukion opetussuunnitelman perusteissa 2003 lukion tehtäväksi on asetettu toimia perusopetuksen jälkeisenä korkeakouluun tai yliopistoon johtavana yleissivistävänä oppilaitosmuotona. Yleissivistys on tuntijaossa ja opetussuunnitelman perusteissa käsitetty laaja-alaisena useista eri oppiaineista ja aihekokonaisuuksista koostuvana vähintään 75 kurssin opintokokonaisuutena. Lukiokoulutuksen tavoitteena on laajan yleissivistyksen ohella taata opiskelijoille mahdollisuus jatko-opintoihin lukion jälkeen. Perinteisesti opiskelijoiden keskeinen tavoite on hankkia lukion aikana riittävät valmiudet sille jatkokoulutuksen alueelle, johon tavoite on asetettu, tai saada riittävä valmius hakeutua mihin tahansa jatko-opintoihin.

Vuoden 2003 opetussuunnitelman perusteissa painotetaan aiempaa vahvemmin lukion ja lukio-opiskelun kytkemistä ympäröivään yhteiskuntaan. Opetussuunnitelmiin on myös entistä painotetummin ja sitovammin kirjattava opintojen ohjaukseen, opiskelijahuoltoon ja opiskelun erityiseen tukeen liittyvät toimenpiteet. Yhteistä vuosien 1994 ja 2003 perusteille on se, että ne antavat opettajalle huomattavan pedagogisen autonomian. Tiukkaa pedagogista ohjeistusta ei ole.

Lukiolain (2003/33) pykälässä 2 todetaan lukiokoulutuksen tavoitteista yleisesti:

Lukiokoulutuksen tavoitteena on tukea opiskelijoiden kasvamista hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintojen, työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi koulutuksen tulee tukea opiskelijoiden edellytyksiä elinikäiseen oppimiseen ja itsensä kehittämiseen elämänsä aikana.

Valtioneuvoston asetuksen (2002/955) pykälissä 3-5, joissa käsitellään lukiokoulutuksen yleisiä valtakunnallisia tavoitteita ja tuntijakoa samat perustavoitteet kuvataan hieman laveammin. Lukion opetussuunnitelman perusteissa (2003, 12, 24) lukiokoulutuksen tehtävä, arvoperusta ja opetuksen yleiset tavoitteet ilmaistaan seuraavasti:

Lukio jatkaa perusopetuksen opetus- ja kasvatustehtävää. Lukiokoulutuksen tehtävänä on antaa laaja-alainen yleissivistys. Sen tulee antaa riittävät valmiudet lukion oppimäärään perustuviin jatko-opintoihin.

Lukion sivistysihanteena on pyrkimys totuuteen, inhimillisyyteen ja oikeudenmukaisuuteen. Lukiokoulutuksen tulee edistää avointa demokratiaa, tasa-arvoa ja hyvinvointia. Opiskelija ymmärretään oman oppimisensa, osaamisensa ja maailman kuvansa rakentajaksi. Opetuksessa tulee ottaa huomioon, että ihminen havainnoi ja jäsentää todellisuutta kaikkien aistiensa kautta. Kasvatustyössä korostetaan yhteistyötä, kannustavaa vuorovaikutusta ja rehellisyyttä. Tavoitteena on, että opiskelija oppii tuntemaan oikeutensa ja velvollisuutensa sekä kasvaa aikuisen vastuuseen omista valinnoistaan ja teoistaan. Opiskelijan tulee saada lukioaikanaan kokemuksia siitä, miten tulevaisuutta rakennetaan yhteisillä päätöksillä ja työllä.

Opiskelijassa tulee vahvistaa tarvetta ja halua elinikäiseen opiskeluun. Hänen opiskelu-, tiedonhankinta- ja -hallinta- ja ongelmanratkaisutaitojaan sekä oma-aloitteisuuttaan tulee kehittää. Huomiota tulee kiinnittää tieto- ja viestintätekniikan monipuolisiin käyttötaitoihin. Opiskelutaidoissa tulee korostaa taitoa toimia yhdessä toisten kanssa erilaisissa ryhmissä ja verkostoissa.

Opiskelijan tietoisuutta ihmisten toiminnan vaikutuksesta maailman tilaan tulee kehittää. Lukion tulee kehittää opiskelijan taitoa tunnistaa ja käsitellä yksilöllisiä ja yhteisöllisiä eettisiä kysymyksiä. Opiskelijan tulee saada tilaisuuksia pohtia erilaisia vaihtoehtoja, tehdä valintoja ja tiedostaa valintojen välittömiä ja välillisiä seurauksia. Lukion tulee pyrkiä siihen, että opiskelijalle kehittyy halu ja kyky toimia demokraattisessa yhteiskunnassa vastuullisesti huomioiden oma ja muiden hyvinvointi. Opetuksen tulee lujittaa opiskelijan itsetuntoa ja auttaa häntä tunnistamaan persoonallinen erityislaatunsa. Opiskelijaa tulee rohkaista ilmaisemaan eri tavoin omia havaintojaan, tulkintojaan ja esteettisiä näkemyksiään.

Lukiolaista ja opetussuunnitelman perusteiden lukuisista tavoiteluontoisista virkkeistä on tiivistettävissä ainakin viisi keskeistä tavoitealuetta:

- 1) yleissivistyksen hankkiminen ja vahvistaminen
- 2) jatkokoulutusvalmiudet, elinikäisten opiskelutaitojen hankkiminen ja vahvistaminen
- 3) yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen hankkiminen ja vahvistaminen
- 4) yksilöllinen kasvu, nuoren kypsyminen aikuisuuteen (havainnoiva, ajatteleva, arvioiva, vastuuta ottava, valintoihin kykenevä, itseensä luottava, oppimisorientoitunut)
- 5) aktiivinen, tiedostava ja vaikuttava kansalaisuus.

Uusi elementti opetussuunnitelman perusteissa ovat aihekokonaisuudet. Niiden yksi tehtävä on korostaa opetuksen yleisten ja ainekohtaisten tavoitteiden kytkeytymistä.

Aihekokonaisuudet ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä kasvatusta ja koulutusta koskevia asioita. Samalla ne ovat ajankohtaisia arvokannanottoja. Käytännössä aihekokonaisuudet ovat lukion toimintakulttuuria jäsentäviä toimintaperiaatteita ja oppiaineraajat ylittäviä, opetusta eheyttäviä painotuksia. Niissä on kysymys koko elämäntapaa koskevista asioista.

Aihekokonaisuudet otetaan huomioon kaikkien oppiaineiden opetuksessa oppiaineeseen luontuvalla tavalla sekä lukion toimintakulttuurissa. Aihekokonaisuuksien pääasiat sisältyvät perusteiden ainekohtaisiin osiin. Aihekokonaisuuksia täydennetään, ajankohtaistetaan ja konkretisoidaan paikallisessa opetussuunnitelmassa. Kaikille lukioille yhteisiä aihekokonaisuuksia ovat aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys, hyvinvointi ja turvallisuus, kestävä kehitys, kulttuuri-identiteetti ja kulttuurien tuntemus, teknologia ja yhteiskunta sekä viestintä- ja mediaosaaminen.

Näiden aihekokonaisuuksien lisäksi koulutuksen järjestäjä voi hyväksyä opetussuunnitelmaan myös muita aihekokonaisuuksia. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 24–25)

Lukiota ja sen tehtävää arvioitaessa, ja arvotettaessa, on otettava huomioon, että myös ylioppilastutkinto ohjaa lukion toimintaa. Yrjönsuuri (1994, 92) totesi vuonna 1994 lukion tila-arvioinnissa sekä opiskelijoiden että opettajien tulkitsevan ylioppilastutkintoa ohjeeksi sille, mitä kannattaa opiskella ja opettaa. Mikä on tilanne nyt? Opetussuunnitelmat ja muut asiakirjat eivät myöskään yksityiskohtaisesti määrää sitä, mitä oppitunneilla tehdään. Ne vain antavat suunnan ja asettavat rajoja toiminnalle. Koulutyössä toimitaan monilta osin tilannesidonnaisesti. Opettajilla voi myös olla omat, virallisia suunnitelmia vain suurin piirtein vastaavat käsityksensä siitä, miten tulisi toimia.

On siis olemassa säädökset sekä opettajien ja opiskelijoiden tulkinnat niistä. Nämä muodostavat lukioon kohdistuvat henkilökohtaiset, yhteiskunnalliset ja koulutuspoliittiset odotukset, jotka kohtaavat toisensa ainakin osittain. Mutta mitä tavoitteita kohtaan opettaja tuntee itsellään olevan pääasiassa velvollisuuksia? Lait ja opetussuunnitelman perusteet asettavat opettajille vaatimuksia, opiskelijat ja heidän huoltajansa ylioppilastutkinnon kautta velvollisuuksia. Opetetaanko ainetta vai opiskelijoita? Vai molempia? Mitkä ovat opiskelijoiden odotukset, tavoitteet, näkemykset ja painotukset? Tavoitetasolla keskeisiä arvioitavia kysymyksiä ovat seuraavat:

- *Mikä on lukiopedagogiikan tila lukiolle asetettujen tavoitteiden suhteen?*
- *Vastaavatko opettajien ja opiskelijoiden tavoitteet lukiolle asetettuja pedagogisia tavoitteita?*
- *Toteutuvatko aihekokonaisuudet?*

Lisävalaistusta asiaan tuovat seuraavat tavoitteisiin ja tavoitteiden asetteluun liittyvät kysymykset:

- Mitkä ovat opettajan omat pedagogiset tavoitteet ja periaatteet ja millainen on niiden suhde
- opetussuunnitelman perusteisiin ja ylioppilaskirjoituksiin?
- Onko opetussuunnitelman perusteiden ja ylioppilaskirjoitusten suhteessa ristiriitaa? Painaako jompikumpi enemmän? Missä määrin lukio lähtee

opiskelijan yksilöllisistä tarpeista, esimerkiksi yo-kirjoitukset, ja missä määrin se menee yleisten tavoitteiden suuntaan?

- Mitä kertovat lukion pedagogiikan tilasta tavoitteiden toteutumista ehkäisevät ja edistävät tekijät?

Arviointiryhmä pohti pitkään arvioinnissa mahdollisesti käytettävää asteikkoa. Arvioidaanko asteikolla hyvä – huono vai antamalla jollakin perusteella määritellyt arvosanat esimerkiksi yhdestä viiteen? Päädyttiin lopulta siihen, että jokainen arviointiryhmän jäsen kirjoittaa vapaamuotoisen arvioinnin, jossa suhteuttaa lukiopedagogiikan tavoitteellista tilaa opetussuunnitelman perusteisiin, lukiolakiin ja jo olemassa olevaan tietämykseen. Kolmessa arviointi-istunnossa on ryhmän jäsenten kirjoitusten pohjalta keskustellen hiottu ryhmän yhteinen arvio. Samaa menettelytapaa on noudatettu myös muissa asiakokonaisuuksissa.

3.2 Opetusmenetelmät ja työtavat

Opetusmenetelmällä tarkoitetaan *jäsentynyttä kokonaisuutta kaikista niistä toimista ja järjestelyistä, joiden tarkoituksena on päästä asetettuihin tavoitteisiin*. Koulun arjesta ei yleensä ole erotettavissa yksittäisiä opetusmenetelmiä, vaan nopeasti vaihtuvien pedagogisten tilanteiden mukaan integroituvia sekamuotoja. Arkikielessä opetusmenetelmällä tarkoitetaan usein opettajan tekemää valintaa esimerkiksi opettajajohtoisen tai oppilaiden aktiivisuutta korostavien menetelmien välillä ja työtavoilla puolestaan tarkoitetaan niitä käytännön tapoja ja työtilanteita, joilla opettajajohtoisuus tai oppilaiden aktiivisuus tai yhteistoiminnallisuus toteutuu. (Atjonen ym. 2008.)

Opetusmenetelmät ja työtavat ovat paitsi käsitteellisesti myös käytännöllisesti ongelmallisia tutkittavia ja arvioitavia. Laaja yksimielisyys lienee siitä, että yhtä ainutta tehokasta ja oikeaa kaikkiin tilanteisiin sopivaa opetusmenetelmää tai työtapaa ei ole olemassa. Menetelmän tehokkuus vaihtelee mm. opiskeltavan asian, opiskelijoiden lähtötason ja päivän tilanteen, vireen, mukaan. Sama menetelmä myös toimii eri tavoin eri opettajien käyttämänä. Opettajalla on vapaus tilannekohtaisesti ratkaista, millaisia menetelmiä hän käyttää. Esimerkiksi opetussuunnitelman perusteissa voidaan antaa osviittoja suotavista menetelmistä mutta ei rajoittaa opettajien pedagogista vapautta tässä suhteessa.

Lukion opetussuunnitelman perusteissa (2003, 24–25) oppimiskäsityksestä, opiskeluympäristöstä ja -menetelmistä todetaan seuraavaa:

Opetussuunnitelman perusteet pohjautuvat oppimiskäsitykseen, jonka mukaan oppiminen on seurausta opiskelijan aktiivisesta ja tavoitteellisesta toiminnasta, jossa hän vuorovaikutuksessa muiden opiskelijoiden, opettajan ja ympäristön kanssa

ja aiempien tietorakenteidensa pohjalta käsittelee ja tulkitsee vastaanottamaansa informaatiota.

Opetuksessa tulee ottaa huomioon, että vaikka oppimisen yleiset periaatteet ovat kaikilla samat, se mitä opitaan, riippuu yksilön aikaisemmasta tiedosta ja hänen käyttämistään strategioista. Oppiminen on sidoksissa siihen toimintaan, tilanteeseen ja kulttuuriin, jossa se tapahtuu.

...lukion on luotava sellaisia opiskeluympäristöjä, joissa opiskelijat voivat asettaa omia tavoitteitaan ja oppia työskentelemään itsenäisesti ja yhteistoiminnallisesti erilaisissa ryhmissä ja verkostoissa. Heille tulee antaa tilaisuuksia kokeilla ja löytää omalle oppimistyyliilleen sopivia työskentelymuotoja. Heitä tulee ohjata tiedostamaan, arvioimaan ja tarvittaessa korjaamaan omaa työskentelytapaansa. Opetuksessa on myös otettava huomioon, että opiskelijoiden kyky opiskella itsenäisesti vaihtelee ja että he tarvitsevat eri tavoin opettajaa opiskelunsa ohjaajana. Opiskelijoiden yksilöllisyyden ja erilaisuuden vuoksi opetus- ja opiskelumuotojen tulee olla monipuolisia.

Opiskelijoille tulee antaa välineitä tiedon hankkimiseen ja tuottamiseen sekä tiedon luotettavuuden arviointiin ohjaamalla heitä soveltamaan kullekin tiedon- ja taidonalalle luonteenomaisia tiedon- ja taidon hankkimis- ja tuottamistapoja. Opiskelijoita ohjataan käyttämään tieto- ja viestintäteknikkaa sekä kirjastojen tarjoamia palveluja.

Osa opiskelusta voidaan järjestää etäopiskeluna, itsenäisenä opiskeluna ja vieraskielisenä.

Tiivistäen voidaan todeta, että opetussuunnitelman perusteissa on hyveiksi nostettu *opetusmenetelmien ja työtapojen monipuolisuus, opiskelutaidot, tieto- ja viestintäteknikat sekä opiskelijoiden aktivointi*.

Opetettua ja opittua myös arvioidaan säännöllisesti. Voimassa olevan lukio-lain mukaan ”opiskelijan arvioinnilla pyritään ohjaamaan ja kannustamaan opiskelua sekä kehittämään opiskelijan edellytyksiä itsearviointiin. Opiskelijan oppimista ja työskentelyä tulee arvioida monipuolisesti.” *Arvioinnin keskeisiä tavoiteltavia elementtejä ovat itsearviointi ja monipuolisuus*.

Opetussuunnitelman perusteet eivät ole ainoa opetusmenetelmiä ja työtapoja ohjaava tekijä. Perusteiden ja opetuksen perinteen ohella vaikuttavia tekijöitä ovat myös kurssimuotoisuus, luokattomuus ja ehkä jopa lukioikäluokkien pieneminen ja muuttoliike. Opetuksessa kurssimuotoisuus on edellyttänyt uudenlaisen opetuksen rytmin omaksumista ja luokattomuus pedagogisen jatkuvuuden katkeamisen hyväksymistä. Samaan aikaan tavoitetasolla on sisällöllisten muutosten rinnalla voimakkaasti korostunut mm. oppimaan oppimisen valmiuksien kehittäminen. Lisää haasteita tuovat opintojen hyväksi lukeminen, kurssien suorittaminen itsenäisesti ja verkko-opetuksen lisääntyminen.

Opetusmenetelmällisesti keskeisiä arvioitavia kysymyksiä opiskelijan näkökulmasta ovat seuraavat:

- Mikä on lukiopedagogiikan tila opetusmenetelmien osalta?
- Osaavatko opettajat opettaa?
- Ovatko opetusmenetelmät yksipuolisia vai monipuolisia?
- Ovatko opetusmenetelmät opiskelijalle itselleen soveltuvia?
- Onko kurssiarviointi yksipuolista vai monipuolista ja tukeeko se opiskelijan itsearviointia?
- Ottavatko opettajat opiskelijat huomioon, antavatko he heidän äänensä kuulua? Ovatko opiskelijat itse aktiivisia? Voivatko opiskelijat vaikuttaa työtapoihin?
- Tuetaanko opiskelijoita, jos opiskelussa on ongelmia?

Opettajien kannalta tärkeitä ovat vaatimukset opetusmenetelmien monipuolisuudesta ja opiskelijoiden aktivoimisesta. Mitkä ovat opettajien mahdollisuudet? Mikä estää, mikä edistää? Ovatko vaatimukset realistisia, järkeviä, pedagogisesti perusteltavia? Mikä on opettajien oma pedagoginen näkemys? Arvioinnissa käytettävä opettaja-aineisto (kouluvierailuilla tehdyt haastattelut) on melko niukka, mutta siitä on otettu kuitenkin huomioon se, mikä aikaisemman tutkimuksen ja arviointiryhmän kokemusten perusteella on tuntunut yleistämiskelpoiselta.

3.3 Lukio sosiaalisena ympäristönä

Opiskelijoiden ja opettajien työpaikkana lukio on muutakin kuin opiskelua ja opettamista. Se on yhteisö, jossa on myös vaihtelevia sosiaalisia suhteita. Sillä on omat arjen toimintatavat, säännöt, tottumukset ja rituaalit. Sitä kehitetään yhteisönä yhdessä, tai sitten ei. Yhteisönä jokaisella lukiolla on tietty toimintakulttuuri, jolla on pedagogisiakin vaikutuksia, tarkoituksellisia tai tarkoittamattomia. Lukion opetussuunnitelman perusteissa (2003, 25) todetaan lukion toivottavasta toimintakulttuurista mm. seuraavaa:

Lukiossa tavoitteena on opetussuunnitelmaan nojautuen toimintakulttuuri, joka korostaa koko yhteisön jäsenten vastuuta, on avoin yhteistyölle ja vuorovaikutukselle yhteiskunnan kanssa sekä maailmassa tapahtuville muutoksille. Opiskelijoilla tulee olla mahdollisuus osallistua oman työyhteisönsä kehittämiseen muun muassa oppilaskuntatoiminnan kautta.

Opetussuunnitelma määrittelee tavoiteltavan toimintakulttuurin. Tavoitteena on, että lukion kaikki käytännöt rakennetaan johdonmukaisesti tukemaan kasvatus- ja opetustyölle asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Myös aihekokonaisuuksien tulee konkretisoitua lukion toimintakulttuurissa. Tavoitellun ja toteutuneen toimintakulttuurin yhtäpitävyyden arviointi on perusedellytys lukion jatkuvalle kehittämiselle.

Oman erikoispiirteensä lukioon sosiaalisena yhteisönä ovat tuoneet lisääntyneet valinnaisuus ja vuosiluokkiin sitomaton opiskelu, minkä seurauksena opiskelijoiden opinto-ohjelmat ovat erilaistuneet. Tästä puolestaan on seurannut se, että pysyvää luokkaa ei enää ole mikäli opiskelijat todella tekevät tai voivat tehdä erilaisia valintoja. Opiskelutoverit vaihtuvat kurseittain ja jaksoittain.

Tässä yhteydessä lukion arvioinnissa sosiaalisena yhteisönä tyydytään tiiviiseen yleiskuvaan sosiaalisista suhteista tai niiden puutteesta. Keskeisiä arvioitava kysymyksiä ovat nämä:

- Mikä on lukion tila sosiaalisena ympäristönä?
- Tukeeko lukion toimintakulttuuri yhteisöllisyyttä? Millainen on lukion henki?
- Tukeeko lukiossa ryhmä yksilöä?
- Onko luokattomassa lukiossa yksinäisyyttä?
- Onko opiskelijoilla mahdollisuuksia osallistua työyhteisönsä kehittämiseen?

Arvioinnin perustana ja taustana ovat paitsi selvitys- ja tutkimustieto myös viimeaikainen luokattomuuteen liittyvä keskustelu, jossa on hyvin voimakkaasti nostettu esille luokattomuus yhteisöllisyyden rikkojana.

3.4 Valinnaisuus ja joustavuus

Nykyinen kurssimuotoinen ja luokaton lukio perustuu pitkäkestoiseen kokeiluun ja kehittämiseen. Kehittämistyö alkoi 1960-luvulla ja vauhdittui 1980-luvun puolivälissä. Lukion toiminnan ja lukio-opiskelun traditioihin nähden radikaali muutos toteutettiin syksystä 1994 alkaen. Lukioiden opetussuunnitelmat ja työjärjestykset tuolloin laadittiin mahdollistamaan opiskelu vuosiluokkiin sitomatomasti (luokalle ei jäädä, kurssien suorittaminen ei välttämättä ole sidottu vuosiluokkatasoon) opiskeltavien kurssien määrällä ja opintoajan kestolla varioiden. Opiskelijoille on annettu aiempaa huomattavasti laajemmat mahdollisuudet rakentaa opinto-ohjelmansa omien taipumustensa, opiskelurytmensä ja kiinnostustensa mukaan. Yleisesti tästä järjestelystä käytetään käsitettä *luokattomuus*, jolla halutaan korostaa lukion toimintajärjestelmän muutosta verrattuna aiempaan vuosiluokkiin sidottuun etenemiseen.

Luokatonta koulua ja vuosiluokkiin sitomatonta etenemistä opinnoissa perusteli rehtori Touko Voutilainen (1971, 90–93) yrittämällä löytää ne tosiasiat ja perusteet, joilla luokallista koulua ja vuosiluokkiin sidottua etenemistä voisi perustella:

1. Tosiasia. Henkisen kehityksen rytmi on kaikilla oppilailla suunnilleen sama eli toisin sanoen: kaikki samassa iässä koulunkäyntinsä aloittaneet oppilaat kypsyvät suunnilleen samaan aikaan samojen asioiden omaksumiseen. Esimerkiksi heidän ajattelunsa saavuttaa samassa ikävaiheessa suunnilleen saman kypsyystason abstraktisten asioiden käsittämiseksi.
2. Tosiasia. Valinnaisen ohjelman onnistuminen edellyttää, että tarjolla olevat lisä- ja erikoiskurssit tai valinnaiset oppiaineet ovat sellaiset, että oppilaat voivat niistä kiinnostua. Mikäli tämä valinnaisuus on kytketty luokkajakoon, niin se edellyttää, että oppilaiden kiinnostus eri asioihin herää suunnilleen samassa iässä.
3. Tosiasia. Oppimisnopeus on eri oppilailla suunnilleen sama, joten koulun oppikursien suorittaminen vie eri oppilailta suunnilleen saman ajan.

Näitä Vuotilaisen hahmottelemia hypoteettisia perusteluja on vaikea pitää toisinaan. Yksilöllisiä eroja korjaavana mekanismina käytettiinkin luokalle jättämistä, josta ei taloudellisessa eikä psykologisessa mielessä ole ollut hyviä kokemuksia (ks. esim. Shepard & Smith 1989). Kun otetaan koulun toiminnan järjestämisen perusteeksi edellä esitettyjen ”tosiasioiden” negatiiviset ja hyväksytään ne tosiasioiksi (ks. tarvittaessa tarkemmin Vuotilainen 1971, 94–99), päädytään erilaiseen koulun malliin. Siinä keskeisiä käsitteitä ovat *opinto-ohjelman leveys* ja *opinto-ohjelman nopeus*. Näiden keskinäinen suhde on seuraava:

Jos oppilaalla on hänen työ- ja oppimiskykyään vastaava opinto-ohjelma, niin sitä voidaan kiihdyttää vain jos sitä samalla kavennetaan, ja vastaavasti sitä voidaan leventää vain jos sitä myös samalla hidastetaan. Milloin opinto-ohjelma ei ole oppilaalle sopiva, sitä voidaan mahdollisesti samanaikaisesti sekä leventää että kiihdyttää tai sitten sekä kaventaa että hidastuttaa, riippuen siitä, millä tavoin soveltumaton opinto-ohjelma on ollut. Eräänlaisia ääritapauksia edustavat ne oppilaat, joille soveltuu keskimääräisestä huomattavasti sekä kiihdytetty että levennetty ohjelma, ja toisaalta ne oppilaat, joille soveltuu keskimääräisestä kavennettu ja hidastettu opinto-ohjelma. (Vuotilainen 1971, 99)

Tällaisen ajattelun tuloksena on nykylukio, jossa voivat rinta rinnan opiskella sekä yli sataa kurssia kolmessa ja puolessa vuodessa suorittava opiskelija että 75 kurssia neljässä vuodessa opiskeleva opiskelija. Kumpikin voi opiskella omiin perusedellytyksiinsä tai elämäntilanteeseensa sopivalla tavalla ja vauhdilla. Myös ylioppilastutkinto voidaan suorittaa eri lukukausille hajauttaen. Ainereaalit mukaan aivan uuden elementin, jolla ei valinnaisuuden suhteen ole pelkästään myönteisiä vaikutuksia.

Luokattomuuden olemuksesta ja toteutuksen/toteutumisen tasosta voidaan väitellä loputtomiin: milloin luokattomuus on riittävää ja milloin ei, milloin se on aitoa ja milloin ei. Vastaukset paljolti riippuvat siitä kuinka paljon ja millaisia tavoitteita luokattomuudelle sinänsä sälytetään. Se ei ole tämän arvioinnin keskeisin kysymys. Olennaisia tekijöitä, ja myös tämän arvioinnin kriteereitä, ovat *valinnaisuus* ja *joustavuus*.

Arvioinnin lähtökohta on, missä määrin lukion opetusjärjestelyt antavat opiskelijalle mahdollisuuden omien taipumustensa ja vaihtuvien tarpeidensa mukaiseen joustoon opinnoissaan. Lisäkriteerinä voidaan pitää rehtori Anssi Kuuselan (1996) painottamaa vapauden pedagogiikkaa, jossa valintojen maksimaalinen vapaus ja tuon vapauden hyödyntäminen kasvattavat opiskelijaa vastuunottoon ja oman elämänsä suunnitteluun. Toteutuuko se? Keskeisiä arvioitavia kysymyksiä ovat:

- Mikä on lukion tila joustavuuden ja valinnaisuuden suhteen?
- Onko lukion kurssitarjonta laavaa ja riittävää?
- Onko kurssivalintojen tekeminen helppoa, hankalaa vai vaikeaa?
- Ovatko opiskelijat halukkaita tekemään omia valintoja?
- Onko valintojen tekemisellä ehkä ollut opettaviakin vaikutuksia?
- Miten ylioppilastutkinnon hajauttaminen ja ainereaalien suorittaminen ovat sujuneet?

3.5 Ohjaus

Lukion opinto-ohjaukseen kohdistuu kovia paineita sekä lukion sisältä että sen ulkopuolelta. Odotukset ovat jossain määrin ristiriitaisia. Yhtäältä korostetaan nuorten valmiuksia oppia tekemään valintoja itsenäisesti ja riippumattomasti. Toisaalta julkisuudessa kritisoidaan ohjausta tehottomaksi ja harhaanjohtavaksi, kun nuoret eivät esimerkiksi ymmärrä valita riittävässä määrin matematiikkaa ja luonnontieteitä vaan niiden sijaan hakeutuvat suurin joukoin mm. mediaopintoihin.

Lukiolain pykälässä 7 todetaan lyhyesti: Opiskelijalle tulee antaa myös opinto-ohjausta. Opetussuunnitelman perusteissa ohjauksesta sanotaan tarkemmin mm. seuraavaa:

Ohjaustoiminta muodostaa lukion toiminnassa kokonaisuuden, jonka tarkoituksena on tukea opiskelijaa lukio-opintojen eri vaiheissa sekä kehittää hänen valmiuksiaan tehdä koulutusta ja elämänuraa koskevia valintoja ja ratkaisuja. Lukion opinto-ohjausta järjestetään kurssimuotoisena, henkilökohtaisena ja pienryhmäohjauksena. Ohjauksen tehtävänä on edistää koulutuksellista, etnistä ja sukupuolten välistä tasa-arvoa ja opiskelijoiden hyvinvointia sekä ehkäistä syrjäytymistä. Lukion ohjaustoimintaan tulee kaikkien koulun opettaja- ja ohjaushenkilöstöön kuuluvien osallistua. Opinto-ohjaajalla on oltava päävastuu opinto-ohjauksen käytännön järjestämisestä sekä ohjauksen kokonaisuuden suunnittelusta ja toteutuksesta. Opettajan tehtävänä on ohjata opiskelijaa opettamansa oppiaineen opiskelussa sekä auttaa häntä kehittämään oppimaan oppimisen taitojaan ja oppimisen valmiuksiaan. Opiskelijaa tulee ohjata suunnittelemaan oma henkilökohtainen opiskelusuunnitelmansa ja seuraamaan sen toteutumista. Opiskelijan tulee saada opinto-ohjausta opiskelun tueksi ja valintojen tekemiseksi siten, että hän pystyy

suunnittelemaan lukio-opintojensa sisällön ja rakenteen omien voimavarojensa mukaisesti.

Lukio-opintonsa aloittavat opiskelijat tulee perehdyttää oppilaitoksen toimintaan sekä lukio-opiskelun ohjeisiin ja menettelytapoihin.

Opiskelijoiden yhteisöllisyyttä tulee kehittää ja pitää yllä lukio-opintojen ajan. Opiskelijoiden opiskelun ja hyvinvoinnin seuraamisesta ja tukemisesta tulee huolehtia yhteistyössä kotien kanssa. Opiskelijoiden opinto-ohjelmat on tarkistettava säännöllisesti sekä seurattava heidän opintojensa etenemistä.

Ohjauksen, opiskelijahuollon ja oppimisen erityisen tuen tarpeen arviointi ja järjestäminen on koulutuksen järjestäjän velvollisuus. Näihin liittyvät toimenpiteet tulee aiempaa painotetummin ja sitovammin määritellä kunkin oppilaitoksen opetussuunnitelmassa, joka perustuu syksyllä 2005 käyttöön otettuihin uusin opetussuunnitelman perusteisiin.

Ohjauksen tilaa ja tarvetta on selvitelty ja tutkittu paljon (ks. luku 5.6). Tässä arvioinnissa keskitytään vain muutamaankin ydinkysymykseen, jotka liittyvät ohjauksen riittävyyteen ja eri toimijoilta (opettajat, ohjausryhmä, opiskelutoverit) opinnoissa saatuun tukeen. Keskeisiä arvioitavia kysymyksiä ovat:

- *Mikä on ohjauksen tila lukiossa?*
- Onko opinto-ohjaus ollut sisällöllisesti riittävää?
- Onko ryhmän tuki opinnoissa ollut riittävää?
- Onko muilta opettajilta kuin opinto-ohjaajalta saatu tuki opinnoissa ollut riittävää?

Tässä asiakokonaisuudessa arvottamisen perustaa ja taustaa luovat paitsi opetussuunnitelman perusteet myös runsas ja ajankohtainenkin selvitys- ja tutkimusaineisto (ks. luku 5.6).

3.6 Vaihtoehtoiset opiskelutavat

Vaihtoehtoisilla opiskelutavoilla, kuten kurssien itsenäisellä suorittamisella ja verkko-opiskelulla on sekä käytännölliset että kasvatukselliset perustelunsa. Opetussuunnitelman perusteissa vaihtoehtoisia opiskelutapoja käsitellään lyhyesti opiskelumenetelmien yhteydessä ja todetaan mm. näin:

...lukion on luotava sellaisia opiskeluympäristöjä, joissa opiskelijat voivat asettaa omia tavoitteitaan ja oppia työskentelemään itsenäisesti ja yhteistoiminnallisesti erilaisissa ryhmissä ja verkostoissa. Heille tulee antaa tilaisuuksia kokeilla ja löytää omalle oppimistyyliilleen sopivia työskentelymuotoja. Opiskelijoiden yksilöllisyyden ja erilaisuuden vuoksi opetus- ja opiskelumuotojen tulee olla monipuolisia.

Osa opiskelusta voidaan järjestää etäopiskeluna, itsenäisenä opiskeluna ja vieras-kielisenä.

Määrällistä kriteeriä vaihtoehtoisille opiskelutavoille ei ole. On vain luotava mahdollisuuksia. Arvioitava kysymys on:

- *Mikä on lukion tila vaihtoehtoisten opiskelutapojen suhteen?*

3.7 Opinnot muualla kuin omassa lukiossa

Lukioiden lievä erilaistuminen ja pienten lukioiden kaventuvat mahdollisuudet tarjota riittävän laajaa kurssitarjontaa ovat luoneet kuin itsestään tilanteen, jossa opintojen suorittaminen muissakin kouluissa kuin omassa lukiossa on järkevää ja joskus jopa välttämätöntä. Myös lukiolain (21.8.1998/629) pykälissä 5 ja 11 on asetettu virallinen yhteistyövelvoite:

Koulutuksen järjestäjän tulee olla yhteistyössä alueella toimivien lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen ja muun koulutuksen järjestäjien kanssa. Opetussuunnitelma tulee laatia siten, että se antaa opiskelijalle mahdollisuuden yksilöllisiin opintoihin valintoihin tarvittaessa myös muiden koulutuksen järjestäjien antamaa opetusta hyväksi käyttäen.

Kyse on koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta yhteistyöhön ja se koskee myös muita kuin toisen asteen oppilaitoksia: perusopetusta, yliopistoja ja ammattikorkeakouluja. Määrällistä kriteeriä yhteistyölle ei ole. Arvioitava kysymys on:

- *Mikä on lukion tila muualla kuin omassa lukiossa suoritettavien opintojen suhteen?*

3.8 Lukiopedagogiikka lähitulevaisuudessa

Lukiopedagogiikan ja lukion tulevaisuuden arviointi on lähinnä pohdiskelua ja kannanottoa jo näkyviin ja ehdotettuihin tulevaisuuden suuntaviivoihin. Millaisia muutoksia koulutuksen kentässä on meneillään? Mihin suuntaan maailma ja Suomi ovat muuttumassa? Mihin suuntaan lukio on muuttumassa? Mihin suuntaan sen ehkä tulisi muuttua?

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2007–2012 (Opetusministeriö 2007) mukaan lukion toimintaympäristö on koko kuluneen vuosikymmenen ollut muutoksessa. Muutos jatkuu edelleen. Sille ovat ominaisia mm. seuraavat piirteet:

- Globalisaatio vaikuttaa mm. työmarkkinoihin. Osaamisen laaja-alaisuudella ja siirrettävyydellä tulee olemaan erityinen merkitys. Yhteen työpaikkaan tai edes työtehtävään sidottu osaaminen ei jatkossa tule riittämään.
- Pienenevät ikäluokat edellyttävät sopeuttamis- ja kehittämistoimia koulu-, oppilaitos- ja korkeakouluverkkoon. Nuoriso vähenee haja-asutusalueilla.
- Yhteiskunnan muutokset vaikuttavat lapsen ja nuoren hyvinvointiin ja heijastuvat kouluun kasvuyhteisönä. Koulunkäynti ja opiskelu on vaativaa. Koulun ulkopuoliset oppimisympäristöt ja yhteisöt monimuotoistuvat ja televisio ja internet ovat lasten kasvuympäristön merkittäviä vaikuttajia. Vanhemmuuden voimavaroja kulluttavat työelämän kilpailu ja epävarmuus sekä perherakenteiden muuttuminen.
- Käynnissä oleva nopea teknologinen kehitys luo uusia mahdollisuuksia ylläpitää sosiaalisia kontakteja ja verkostoitua. Se lisää yhteiskunnallisen osallistumisen tapoja sekä helpottaa tiedon ja palveluiden tarjontaa ja saatavuutta. Tieto- ja viestintäteknologia mahdollistaa uusien ja aikaisempaa tehokkaampien ja tuotteliaampien toimintatapojen syntymisen, joita voidaan hyödyntää myös opetuksessa ja koulutuksessa. Tietoyhteiskuntakehitykseen liittyy myös haasteita. Tietoyhteiskunnan kehittyminen edellyttää yhä monipuolisempaa osaamista ja medialukutaitoa sekä kykyä suhtautua kriittisesti median tuottamaan informaatioon.

Myös seuraavat muutokset ovat jo todellisuutta:

- Maahanmuuttajien suhteellinen osuus väestöstä kasvaa ja myös lukio monikulttuuristuu.
- Ammatillisen koulutuksen vetovoima lisääntyy. Akateeminen pätkätyö ei houkute siinä määrin kuin ammatillinen osaaminen.
- Erityisen tehtävän saaneet lukiot ja eri tavoin painottuneet lukiot kasvattavat suosiotaan.
- Pienillä lukioilla on vaikeuksia yksinään tuottaa riittävää määrää nykyisten ylioppilaskirjoitusten hajautuksen ja ainerealin edellyttämiä/vaatimia eri aineiden syventäviä kursseja. Opiskelijoiden valinnanmahdollisuus on hyvin näennäistä.
- Ylioppilaskirjoitusten lisääntynyt hajautus ja ainereali tuottavat yhä varhempaa keskittymistä tiettyihin aineisiin.
- Lukioon eivät enää tule vain ikäluokkansa parhaat, perusopetuksen päättötodistuksen keskiarvolla mitattuna. "Opiskelija-aines" heterogeenistuu.

Lähivuosina (tulevaisuudessa) ehkä

- kiinteä, rakennuksiin sidottu, lukioverkko harvenee edelleen
- lukioden erilaistuminen opiskelijoiden lähtötason suhteen jatkuu
- etälukiotoiminta, verkko-opetus ja itsenäinen työskentely lisääntyvät
- opettajien ohjaustehtävät ja –vastuu kasvavat: kuuleminen, näkeminen, välittäminen, aikuisena oleminen lisääntyvät, opettajuus muuttuu yhä enemmän kohti kasvattamista, sivistämistä, ei vain opettamista ja oppimista
- eriyttämisen kysymykset on lukioissa otettava vakavasti
- on etsittävä yhteistyön muotoja (esim. alueelliset mallit lukiokoulutuksen järjestämisessä, toisen asteen yhteistyö)
- on kehitettävä verkkopedagogiikkaa
- lukion tehtävää ja tarkoitusta osana koulutusjärjestelmää on mietittävä tosissaan.

Tulevaisuus, siinä mielessä kuin mitä esimerkiksi tulevaisuudentutkijat (Aalto ym. 2008) ovat sitä hahmotelleet, ei itse asiassa ole kovin kaukana nykyisestä. He esittävät suomalaisen koulutuksen kehittämisen painopistealueiksi ja kehittämistoimiksi mm. seuraavia:

- Oppimaan oppiminen ulkoa oppimisen sijaan
- Työelämän tarpeiden nykyistä parempi huomioiminen
- Oppimisen tasa-arvon säilyttäminen
- Paikallistason yhteistyö yritysten ja koulutusorganisaatioiden välillä
- Koulutusorganisaatioiden nykyistä parempi yhteistyö paikallistasolla
- Uusien oppimisympäristöjen hyödyntäminen
- Uudet opetusmenetelmät ja teknologiat opetuksen laadun kehittämisessä
- Rakenteiden joustavuus opintojen räätälöinnin mahdollistamiseksi
- Joustavat rakenteet tukemaan yksilöllisiä opintopolkujä
- Oppilaanohjauksen kehittäminen ja lisäresursointi.

Nämä kaikki ovat tuttuja, jo pitempään esillä olleita ja lukioissa vähitellen käytänteiksi muotoutuneita teemoja. Niihin on reagoitu Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2007–2012 lukion toimintaympäristön muutoksen edellyttäminä kehittämistoimina. Lähtökohtana on opetuksellisten ja sivistyksellisten perusoikeuksien takaaminen kaikille nuorille asuinpaikasta, kielestä ja taloudellisesta asemasta riippumatta.

Näyttäisikö tämän päivän lukiopedagogiikka olevan menossa näihin suuntiin? Miltä osin ehkä on, miltä osin ehkä ei? Keskeinen, ehkä arvottavakin, kysymys on:

- *Mikä on lukiopedagogiikan tulevaisuus? Miltä se näyttää?*

4

Arvioinnissa käytettävät aineistot

Arviointia varten kerättiin useita erilaisia aineistoja. Joistain teemoista on jo runsaasti tuoretta tietoa kun taas toisista, esimerkiksi opettajien pedagogisten tavoitteiden toteutumisesta, on tietoa hyvin vähän. Tässäkin arvioinnissa opettajien pedagogisesta ajattelusta koottu uusi tietämys tosin rajoittuu kouluvierailuilla tehtyihin opettajahaastatteluihin. Aineistot voidaan jakaa kolmeen:

- 1) Jo olemassa oleva selvitys- ja tutkimusaineisto, jota ovat viime aikoina tuottaneet mm. Opetushallitus, Lukiolaisten liitto, Stakes, Koulutuksen tutkimuslaitos (Jyväskylän yliopisto), Koulutuksen arviointikeskus (Helsingin yliopisto) ja Turun yliopisto. Aineistoa on erityisesti ohjauksesta ja luokattomuudesta.
- 2) Opiskelijakysely. Kysely kohdistettiin kaikkiin suomen- ja ruotsinkielistä opetusta antaviin lukioihin ja toteutettiin internetin kautta marrasjoulukuussa 2008. Kustakin lukioista valittiin vastaajiksi 1–3 kolmatta lukuvuotta opiskelevien ryhmää. Niistä lukioista, joissa ryhmiä oli 1–3, valittiin yksi ryhmä, niistä lukioista, joissa ryhmiä oli 4–6, valittiin kaksi ryhmää ja niistä lukioista, joissa oli yli 6 ryhmää kolmatta lukuvuotta opiskelevia, valittiin kolme ryhmää. Kyselyn teknisestä toteutuksesta vastasi Koulutuksen tutkimuslaitos.
- 3) Rehtori-, opettaja- ja opiskelijahaastattelut. Opiskelijakyselyn perusteella valittiin kahdeksan erityyppistä lukiota arviointiryhmän vierailukohteek-

si. Valintakriteerejä olivat opetuskieli, lukion koko, maaseutu/kaupunki, lääni sekä pedagoginen toimintaympäristö opiskelijoiden kokemana. Pedagogisten erityiskysymysten ohella yhtenä keskeisenä asiana oli keskustella opettajien ja opiskelijoiden näkemyksestä lukiosta pedagogisena toimintaympäristönä yleensä ja kyseisestä lukiosta erikseen. Haastattelut toteutti arviointiryhmä työpareittain huhti-toukokuussa 2009. Kukin työpari kävi kahdessa lukiossa. Osa haastatteluista nauhoitettiin ja nauhat purettiin.

Opiskelijakysely

Opiskelijakyselyyn osallistui 86 % nuorisolukioista, suomenkielisistä 85 % ja ruotsinkielisistä 88 %. Noin 5 % jäi pois jo ennen kyselyä. Yleisin kieltäytymisen syy oli se, että koululle tulee nykyisin niin paljon kyselyjä, ettei tähän arviointiin enää katsottu olevan mahdollista osallistua.

Aikuislukioista ja opistoista kyselyyn osallistui 63 %. Aikuislukioista vain noin puolet katsoi olevan järkevää osallistua kyselyyn, siis löytyisi ryhmiä jotka voisivat kyselyä koskevista asioista jotakin sanoa. Monissa aikuislukioissa pääosa opiskelijoista on nykyisellään eri tavoin etäopiskelijoita. Opistoista vain yksi jäi kyselystä pois.

Kyselyyn vastasi yhteensä 8713 opiskelijaa (nuorisolukioista 8438, aikuislukioista ja lukiokoulutusta antavista opistoista 275). Kun aineistosta poistettiin aivan ilmeiset ”pellevastaukset”, jäi jäljelle 8404 kolmatta lukuvuotta opiskelevaa lukiolaista. Tämä on runsas neljännes koko lukiokäluokasta. Pellevastauksella tarkoitetaan vastauksia, joissa on systemaattisesti käytetty esimerkiksi yhtä ja samaa vastausvaihtoehtoa kaikissa kysymyksissä kysymyksen laadusta riippumatta sekä vastauksia, joissa on lukuisasti käytetty asteikon ulkopuolisia numeroita.

Osalle lukioita kyselyn käytännön toteutus osoittautui eri syistä ongelmalliseksi. Kielteisin kokemus ja kommentti on seuraava:

Yritimme tänään abiryhmämme kanssa vastata lukiopedagogiikkakyselyynne. Emme päässeet osoitteella vastauslomakkeelle. Osoite on aivan liian pitkä. Pitäisi tällaisen kyselyn tekijän ymmärtää, että näin pitkään osoitteeseen sisältyy liian paljon virhemahdollisuuksia pienine ällineen, isoine iineen ja muine kommervenkkeineen. Eikä lukiossa ole aikaa joka kirjainta ruveta erikseen tavaamaan. Lisäksi lukiossa on nykyisin liiankin paljon kaiken maailman kyselyjä ja palautteen hyödyntäminen niistä jää vähäiseksi. En enää toista kertaa juoksuta abiryhmääni tällaisten kyselyjen takia. Heillä on parempaakin tekemistä. Palautteenkin nämä upeat nuoret osaavat antaa suoraan ja asiallisesti.
(Opinto-ohjaaja)

Myönnettäköön, että verkko-osoite oli liian pitkä. Mutta muitakin mahdollisuuksia olisi ollut käytössä kuin osoitteen suoraan kirjoittaminen. Osasta lukioita (31:stä, sisältyvät tuohon 86 %:een) saatiin vain muutaman opiskelijan vastaus.

Syynä oli yleensä se, että vastaustilanne ei ollut valvottu, vaan opiskelijat olivat vastanneet silloin kun parhaaksi katsoivat. Muitakin syitä oli:

Tässä näkyy konkreettisesti ryhmänohjauksen ongelma. Opiskelijat eivät käy ryhmänohjauksessa eivätkä toimi jaettujen ohjeiden mukaan. Toisaalta tässä näkyy kyseisen vuosikerran "laatu". Ao. vuosikerta tuli taloon alimmillaan seiskan keskiarvolla. Motivaatio-ongelmia ja semanttista haihattelua heillä on ollut koko ajan. Olen tietysti oikeasti harmissani, että lukiomme vastausprosentti on olematon, etenkin siksi, että itse yritän punnertaa lukion tasoa (niin laatua kuin kansalaistaitoja) ylöspäin lakkaamatta. (Rehtori)

Myös tekniikka hieman petti. Ensimmäisenä vastauspäivänä katosivat yhdeksän lukion vastaukset. Näistä osa teki kyselyn uudestaan. Myöhemminkin osasta kouluja vastaukset olivat kadonneet jonnekin bittiavaruuteen. Alkujaan kyselyyn mukaan tulleista mutta kuitenkin vastaamatta jättäneistä kouluista noin neljäsosa ilmoitti vastanneensa mutta vastaukset eivät tulleet perille. Koulukohtaiseen analyysiin otettiin mukaan vain ne nuorisolukiot, joissa vastausprosentti oli vähintään 50. Näitä lukioita oli 297. Aikuislukioita koulukohtaisessa analyysissä on 14 ja lukiokoulutusta antavia opistoja viisi.

Opiskelijakyselyn luotettavuudesta

Kun verrataan keskeisten taustamuuttujien suhteen kyselyyn osallistuneita nuorisolukioita, joiden palautusprosentin katsottiin olevan riittävä (väh. 50 %, n = 297) koko perusjoukkoon (N = 410), on havaittavissa seuraavaa:

- Vastanneissa lukioissa on ruotsinkielisiä lukioita suhteessa hieman enemmän.
- Vastanneissa lukioissa on hieman vähemmän maaseutumaisista kunnista olevia lukioita ja hieman enemmän taajamista. Kaupunkilukioita on osapuilleen sama määrä.
- Lääneittäin tarkasteltuna ovat vastaajajoukossa hieman yliedustettuina Etelä-Suomi, Itä-Suomi ja Lappi. Aliedustettuna on Oulun lääni.
- Lukioden koon suhteen ei eroa juuri ole.
- Vastanneissa lukioissa on ylioppilaskirjoitusten (kevät 2008) pakollisten kokeiden pistemäärien keskiarvo sama (17,5) kuin perusjoukossa.

Ainoa huomionarvoiseksi luokiteltavissa oleva ero on Oulun läänin lukioden aliedustus.

Kyselylomakkeessa on käytetty pääosin jo lukuisissa kyselyissä (Väljærvi & Tuomi 1995; Mehtäläinen & Halonen 1999; Mehtäläinen 2001; Hautamäki ym. 2002) hyväksi havaittuja väittämiä. Lomake koekäytettiin ennen kyselyä sekä opiskelijoilla että muutamalla opettajalla. Ilmeiset pellevastaukset on poistettu. Opiskelijat ovat vastanneet pääosin kouluaikana kontrolloidusti ja asianmukaisesti informoituina.

5

Arviointi

5.1 Lukuohje

Lukiopedagogiikkaa tarkastellaan asiakokonaisuuksittain kuvion 1 (ks. sivu 18) mukaisesti. Ensin esitellään aina aikaisempaa tutkimusta, Arviointineuvoston tekemän kyselyn antia sekä kouluvierailuilla mahdollisesti tehtyjä havaintoja. Näiden jälkeen on lyhyt asiakokonaisuuden arviointi ja lopuksi kehittämissuhteet.

Arviointineuvoston syksyllä 2008 tekemän opiskelijakyselyn tulosesittelyssä käytetään sekä opiskelija- että koulutason muuttujia. Opiskelijatason muuttujia käsiteltäessä havaintoyksikkö on siis opiskelija ja tapausten määrä 8404. Opiskelijatason muuttujia ovat sukupuoli, opiskelijan itselleen antama kouluarvosana sekä vastaukset yksittäisiin kysymyksiin ja väittämiin.

Koulutason muuttujissa on laskettu opiskelijoiden vastauksista lukion keskiarvoja. Havaintoyksikkönä on siis lukio ja tapausten määrä on 297. Koulutason muuttujia ovat koulun koko, opetuskieli, kuntatyyppi (kaupunki/taajama/maaseutu), sijaintilääni, ylioppilaskirjoitusten (kevät 2008) pakollisten kokeiden pistemäärien keskiarvo, opiskelijoiden oma arvio opintomenestyksestään kouluarvosanana ja pedagogiikkaa kuvaavat opiskelijoiden vastauksista lasketut summuuttajat.

Tilastollisten merkitsevyydestien antia ei ole tekstin sekaan laitettu, koska a) opiskelijakyselyssä vastaajamäärä on niin suuri, että jo hyvin pienet erot luvuissa ovat automaattisesti tilastollisesti merkitseviä ja b) lukiotasolla asioita tarkas-

teltaessa kyseessä on jo kolme neljäsosaa perusjoukosta. Tämä tarkoittaa sitä, että havaittavat huomionarvoiset erot ovat erittäin suurella todennäköisyydellä yleistettävissä koko perusjoukkoon. Ne erot, joihin tässä luvussa on kiinnitetty huomiota, ovat myös tilastollisesti merkitseviä.

Taulukoissa, kuvioissa ja tekstissä esitettävät luvut liittyvät ”normaaleihin” nuorisolukioihin ellei erikseen muuta ole mainittu. Aikuislukioiden ja lukio-koulutusta antavien opistojen osalta on aina erikseen mainittu, millaisia lukioita luvut tarkoittavat.

Taulukoissa olevat prosenttiosuudet on laskettu nuorisolukioiden opiskelijoiden vastauksista.

Summamuuttujissa ja kuvioissa on opiskelijoiden vastauksista laskettu keskiarvot lukioittain. Havaintoyksikkö on lukio. Poikkeus: Opiskelijoiden omaa arviota opintomenestyksestään kouluarvosananä on käsitelty myös opiskelijatasolla ja vastaajan sukupuolen suhteen summamuuttujia on käsitelty vain opiskelijatasolla.

5.2 Tavoitteet

Opiskelijoiden tavoitteet

Suomen lukiolaisten liitto teetti keväällä 2008 opinto-ohjausta koskevan kyselyn, johon vastasi 2160 lukiolaista yhteensä 391:stä eri suomalaisesta lukiosta. Opiskelijoilta tiedusteltiin mm. tärkeintä syytä siihen, miksi he valitsivat lukion opiskelupaikakseen. Yleisimmät syyt olivat: 1) Koen lukio-opintojen tukevan tulevaisuudensuunnitelmiani (43,2 %), 2) Tulin miettimään tulevaisuudensuunnitelmiani (31,7 %), 3) Haluan yleissivistyksen pohjaksi jatko-opinnoilleni (18,6 %), 4) En keksinyt muutakaan vaihtoehtoa (7,9 %), 5) En halunnut mennä ammattikouluun (3,9 %). Lähes 60 % vastanneista ilmoitti aikovansa lukion jälkeen yliopistoon ja yli kolmasosa ammattikorkeakouluun. 16,7 % ei tiennyt jatkosuunnitelmistaan ja 11,6 % ilmoitti pitävänsä välivuoden ilman tarkempia suunnitelmia.

Arviointineuvoston syksyllä 2008 tekemässä lukiopedagogiikkakyselyssä opiskelijoita pyydettiin arvioimaan, missä määrin erilaiset tavoitteet ovat ohjanneet heidän opiskeluaan. Opiskelijat ottivat erikseen kantaa jokaiseen eri tavoitteeseen. Tavoitteet on taulukkoon 1 muokattu opiskelijoiden kannalta katsottuna tärkeysjärjestykseen.

Taulukko 1. Missä määrin seuraavat tavoitteet ovat ohjanneet opiskeluasi? (%)

	Erittäin paljon	Melko paljon	Jonkin verran	Ei lainkaan
Päästä lukion jälkeen opiskelemaan tavoittelemaani ammattiin	47	33	16	4
Selvittää itselleni, mitä "isona" oikeastaan haluan tehdä	37	36	21	6
Hyvä menestyminen ylioppilaskirjoituksissa	31	44	22	3
Hyvä päättötodistus	22	45	28	5
Opiskella mahdollisimman paljon kiinnostavia kursseja	20	45	31	4
Saada hyvä yleissivistys	17	45	34	4
Oppia suunnittelemaan opintojani ja tulevaisuuttani	17	45	32	6
Opetella itse ottamaan vastuuta asioista	12	42	38	8
Oppia tuntemaan itseni, vahvuuteni ja heikkouteni	11	38	40	11
Oppia tekemään päätöksiä ja valintoja	8	39	43	10
Oppia ilmaisemaan itseäni	8	33	45	14

Opiskelijoilla painottuu pyrkimys varmistaa pääsy tavoittelemaansa ammattiin. Lukio on tie toivotunlaiseen työelämään. Seuraavina tulevat hyvä menestyminen ylioppilaskirjoituksissa, hyvä yleissivistys ja hyvä päättötodistus. Lukio-opiskelulla näyttäisi opiskelijoille olevan ennen kaikkea välinearvo; se on porras seuraavaan elämänvaiheeseen. Opiskelijoiden vastauksista itsensä kehittämisen ja elinikäisen oppimisen painoarvo jää vähäisemmäksi, vaikka näitä opetussuunnitelmien perusteissa painotetaankin. Yksittäisen opiskelijan kohdalla toteutuneita tavoitteita on useita. Lukiovierailuilla eräs opiskelija kuvaili lukion antia tavoitteellisesti näin:

Olen saanut hyvän yleissivistyksen ja perustan näkemykselleni eri aloista ja koulutuksesta sekä siitä, mitä haluaisin tulevaisuudessa opiskella. Olen oppinut tietämään mistä tykkään ja mikä minua kiinnostaa ja mikä taas kiinnostaa vähemmän. Lisäksi olen saanut erilaista esiintymiskokemusta ja kasvanut. Olen sosiaalisesti kehittynyt osana kaveriporukkaa ja näin oppinut lisää toimimisesta porukassa ja ihmisten kanssa olemisesta ja erilaisista ihmisistä. Olen myös oppinut opiskelusta yleensä ja omista ja uusista tavoista oppia ja opiskella. Olen saanut jonkinlaisen kuvan motivaatiostani ja siitä mitä tahdon ja myös lisää itsetuntemusta.

Aikuislukioissa ja opistoissa tärkein tavoite on sama kuin muissakin lukioissa. Seuraavina tulevat: hyvä menestyminen ylioppilaskirjoituksissa, saada hyvä

yleissivistys, hyvä päättötodistus, opiskella mahdollisimman paljon kiinnostavia kursseja.

Naisopiskelijoilla on kaikissa vastausvaihtoehdoissa korkeampi keskiarvo kuin miesopiskelijoilla. Onko niin, että naisopiskelijat ovat vähän kaikella tapaa tavoitetietoisempia? Opiskelijoiden oma arvio koulumenestyksestään (kouluarvosana) korreloi vahvimmin seuraaviin vastausvaihtoehtoihin: hyvä menestyminen ylioppilaskirjoituksissa (.35) ja hyvä päättötodistus (.36). Mitä parempi on koulumenestys, sitä enemmän ohjaavia ovat nämä tavoitteet olleet. Lukioiden ylioppilaskirjoitusten (kevät 2008) pakollisten kokeiden pistemäärien keskiarvo korreloi vahvimmin seuraaviin vastausvaihtoehtoihin: saada hyvä yleissivistys (.31) ja hyvä menestyminen ylioppilaskirjoituksissa (.31). Korrelaatiot muihin vastausvaihtoehtoihin ovat huomattavasti heikommät.

Arviointineuvoston kyselyssä opiskelijat voivat myös vapaamuotoisemmin kertoa, mikä on ollut tärkeintä mitä he ovat lukiossa oppineet. Vastauslomakkeista poimittiin tasaväliotannalla joka viides. Vastaukset (n=1617) jakautuivat pääluokittain seuraavasti:

- yleissivistys sekä eri oppiaineiden tiedot ja taidot (29 %)
- henkilökohtainen kehitys ja kasvu (28 %)
  - Oma vastuu, omista asioista huolehtiminen, itsenäistyminen sekä päätöksenteko ja valinnat,
  - oppia tuntemaan itsensä, oppia ilmaisemaan itseänsä, selvittää, mitä haluan tehdä ”isona”,
  - työnteko, stressiin suhtautuminen, ajattelu
- opiskelu- ja työskentelytaidot (12 %)
- sosiaaliset valmiudet ja yhteistyötaidot (4 %)
- näkökulmia elämään (2 %)
  - tuen ja ystävien tärkeys/ yhteishenki, asioiden tärkeysjärjestys, ”vain itseä/ elämää varten”
- ei osaa sanoa (4 %), sekalaiset, asiattomat vastaukset (9 %), tyhjät (12 %).

Avoimeen kysymykseen vastanneilla ovat päällimmäisinä olleet mielessä eri oppiaineiden tiedot ja taidot, joilla on merkitystä jatko-opintojen kannalta sekä oma kehitys ja kasvu. Tulos on hieman erilainen kuin taulukon 1 anti.

Mistä löytyy tavoiteltu ammatti, tie toivotunlaiseen työelämään? Lähes puolella kyselyyn vastanneista lukiolaisista oli suuntana yliopisto tai tiedekorkeakoulu (taulukko 2). Tämä vastaa kokolailla todellista hakutilannetta.

Joka viides opiskelija ei vielä kolmannen opiskeluvuoden puolivälissä tiennyt, missä haluaisi jatkaa opintojaan. Naisopiskelijoilla painottuvat yliopisto ja ammattikorkeakoulu lievästi miesopiskelijoita enemmän. Miesopiskelijoilla puolestaan painottuvat hieman enemmän vaihtoehto ”johonkin muuhun” ja epätie-

Taulukko 2. *Mihin aiot lukion jälkeen pyrkiä opiskelemaan? Merkitse mielestäsi todennäköisin vaihtoehto. (%)*

Yliopistoon tai tiedekorkeakouluun	47
Ammattikorkeakouluun	28
Ammatilliseen oppilaitokseen/ ammattiopistoon	3
Johonkin muuhun kuin edellä mainittuun koulutukseen	2
En vielä tiedä, missä haluaisin jatkaa opintoja lukion jälkeen	19
En aio jatkaa opintoja	1

toisuus. Ruotsinkielisillä opiskelijoilla painottuvat suomenkielisiä enemmän yliopisto tai tiedekorkeakoulu (50 % vs. 46 %) mutta myös epätietoisuus (22 % vs. 19 %). Suomenkielisillä opiskelijoilla painottuu enemmän ammattikorkeakoulu (29 % vs. 23 %). Ei liene yllätys, että mitä korkeamman arvosanan opiskelija on koulumenestyksestään itselleen antanut, sitä todennäköisempi vaihtoehto on yliopisto tai ammattikorkeakoulu.

Opettajien tavoitteet

Lukion opettajien pedagogisia tavoitteita on tutkittu varsin vähän. Yleinen käsitys, luulo tai oletus on, että opettajat ovat kautta aikain opettaneet pääasiassa ylioppilastutkintoa varten. Välijärvi ja Tuomi (1995, 49) totesivat aikoinaan tutkimuksessaan seuraavaa:

- Ylioppilastutkinnon varjo heijastuu opiskelijoiden havaintojen perusteella varsin voimakkaana lukion arkipäivään. Lukiolaisista 43 % mukaan opettajat korostavat tutkinnon tärkeyttä erittäin usein ja melko usein 32 % kokemuksen mukaan.

Turkulaisissa lukioissa syksyllä 2004 tehdyssä tutkimuksessa (Olkinuora ym. 2007) opiskelijoista noin kolmasosa oli samaa mieltä ja kolmasosa eri mieltä väitelauseen ”lukiossa korostetaan liikaa menestymistä ylioppilaskirjoituksissa” kanssa. Samassa tutkimuksessa tämä väite sai myös opettajilta varsin vahvaa tukea. Tamperelaisissa lukioissa tehdyssä luokattomuuden arvioinnissa (Välijärvi & Kuusela 2001) puolestaan todetaan, että ”luokattomassa opiskelussa opettajien toimenkuvaa tulisi kaikilta osin uudistaa pedagogisen ohjannan suuntaan.”

Opetushallitus teki vuonna 2005 kyselyn, jonka keskeinen teema oli luokattoman lukion toimivuus. Kysely lähetettiin 120 lukioon rehtoreille ja lukioiden oppilaskunnille vastattavaksi. Lukion tavoitteisiin ja tavoitteenasetteluun liittyi seuraava tulos: ”Opettajan kasvatustehtävä on tullut aikaisempaa vaati-

vammaksi. Rehtorit arvioivat, että myös opetustyöhön kohdistuva yhteiskunnallinen intressi on lisääntynyt viimeisten viiden vuoden aikana.”

Arviointineuvoston kyselyssä opiskelijoita pyydettiin ottamaan kantaa siihen, miltä *opettajien tavoitepainotukset* heidän näkökulmastaan katsottuna näyttävät (taulukko 3).

Taulukko 3. *Opettajien / opetuksen tavoitteet (%)*

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1 Opettajat pitävät vaatimustason korkealla	18	47	24	10	1
2 Opettajat painottavat opiskelutaitojen oppimisen tärkeyttä	15	44	26	13	2
3 Opettajat painottavat sosiaalisten taitojen tärkeyttä	5	30	34	26	5
4 Opettajat opettavat vain ylioppilastutkintoa varten	7	28	20	37	8
5 Opettajat ajattelevat vain omaa ainettaan	14	34	22	26	4

Yleinen havainto taulukosta 3 on se, että opettajat pyrkivät ottamaan huomioon erilaisia tavoitteita ja pitämään vaatimustason korkealla. Lähes puolet opiskelijoista on kuitenkin sitä mieltä, että opettajat ajattelevat vain omaa oppiainettaan. Sosiaalisia taitoja painotetaan vähemmän. Näyttää siltä, että opettajat pitävät ensisijaisena velvollisuutenaan varmistaa, että oppiaineen keskeinen oppiaines tulee läpikäytyä. Vaatimustasoa pidetään korkealla ja omaa ainetta ajatellaan mutta ylioppilastutkinto ei kuitenkaan yleisellä tasolla ole painotetusti opettajien ainoana opetustavoitteena esillä.

Kiinnostava ja lupaava opiskelijoiden havainto on se, että he näkevät opettajiensa painottavan opiskelutaitojen merkitystä lukiotyössä. Tämä on myönteinen tulos lukiopedagogiikan yleisten linjausten suhteen ja kertoo opettajien valmiuksista uudistaa opetustaan ja viestiä muuttuvista tavoitteista myös opiskelijoille: lukio ei olekaan pelkästään valmistautumista ylioppilaskirjoituksiin.

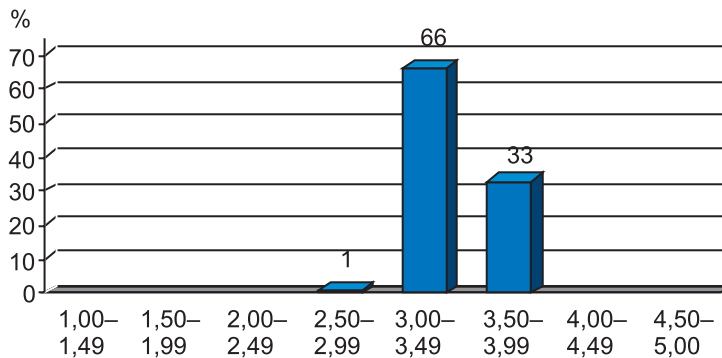
Opettajien pedagogiset tavoitteet ovat sidoksissa niin opetussuunnitelman ainekohtaisiin sisältövaatimuksiin kuin ylioppilaskirjoituksiinkin. Käytännössä opettaja joutuu työskentelemään jatkuvassa kiireessä pysyäkseen aikataulussa. Tilannetta ei paranna se, että kurssien sisällöillä on taipumusta paisua opetussuunnitelmauudistuksesta toiseen. Tähän asiaan on suomalaisessa koulutusjärjestelmässä kiinnitetty huomiota jo 1930-luvulta alkaen. Aikaa esimerkiksi oppi-

misen, erilaisten opiskelu- ja ongelmanratkaisutaitojen opetteluun ja opitun käytäntöön soveltamiseen on hyvin rajallisesti. Tätä tavoitteiden ristiriitaa käsiteltiin lukiovierailuilla runsaasti. Seuraavat opettajakommentit ovat kuvaavia:

Ylioppilaskirjoituksissa on hallittava pakollisten ja syventävien kurssit. Niissä on niin kamalasti tavaraa, että siinä on koko ajan opettaja hirveässä ristiriidassa. (Opinto-ohjaaja)

Kyllähän meidän koulussa nähdään välillä punaista, kun me katsotaan näitä mtv3:n tilastoja, joissa on ranking-listoja vaan sen mukaan, miten ylioppilaskirjoituksissa menestytään, ei mitään muuta. Koulu on kuitenkin paljon paljon muuta, eikä se ranking mittaa vaikkapa ihmisten työelämään sopeutumista (koulu painottaa työelämäyhteyttä). (Aineenopettaja)

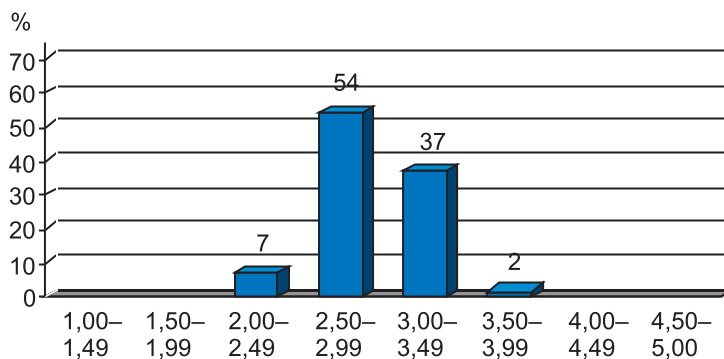
Taulukon 3 väittämistä 1–3 on muodostettu opettajien tavoitteita kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .56). *Mitä korkeampi arvo on, sitä monipuolisemmin erilaisia tavoitteita huomioon ottavia ja vaatimustasoa korkealla pitäviä opettajat koulussa ovat.* Lukioiden alhaisin arvo on 2,9 ja korkein 4,0. Keskiarvo on 3,4. Aikuislukioiden keskiarvo on 3,6 ja opistojen 3,5. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin seuraavasti:

Kuvio 2. Opettajien tavoitteet

Koulujen hajonta on varsin pieni, eikä taustamuuttujien suhteen ole huomionarvoisia eroja. Tavoitteiden osalta opetus on tasalaatuista.

Taulukon 3 väittämistä 4–5 on muodostettu summamuuttuja, joka kuvaa missä määrin opiskelijat kokevat opettajien ajattelevan vain omaa ainettaan ja opettavan vain ylioppilastutkintoa varten. Summamuuttujan minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .55). *Mitä korkeampi arvo on, sitä vähemmän opettajien koetaan ajattelevan vain omaa ainettaan ja opettavan vain ylioppilastutkintoa varten.* Lukioiden alhaisin arvo on 1,9 ja korkein 3,9. Keskiarvo on 2,9. Aikuislukioiden keskiarvo on 3,0 ja opistojen 3,3. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin seuraavasti:

Kuvio 3. Oman aineen painottaminen ja ylioppilastutkinto

Tässä muuttujassa on jo hieman enemmän hajontaa koulujen välillä. Pääosa lukiosta kuitenkin sijoittuu asteikon keskivaiheille. Suomenkielisissä lukioiden arvo on hieman korkeampi (3,0) kuin ruotsinkielisissä (2,7). Muutoin olennaisia eroja ei ole.

Aih kokonaisuudet

Opetushallituksen (2006) tekemässä lukion opetussuunnitelma-analyysissä, joka perustuu harkinnanvaraisena näytteenä pyydettyihin 45:n suomenkielisen nuorten lukiokoulutusta antavan lukion opetussuunnitelmiin, todetaan aihekokonaisuuksista mm. seuraavaa:

- Monien lukioiden opetussuunnitelmissa on kirjoitettu, miten aihekokonaisuuksia toteutetaan toimintakulttuurissa. Melko runsaasti mainintoja löytyy käytännön ratkaisuista, jotka vaihtelevat yksityiskohdista yleisen toimintapolitiikan tasoon. Yksi lukio tekee integroivan opetuskokonaisuuden tietoverkkoon, johon kootaan muun muassa integroivia tehtäviä kurssikokeisiin.
- Aih kokonaisuuksista monipuolisimmin opetussuunnitelmissa käsitellään hyvinvointia ja turvallisuutta. Osallisuuden kokemusta sekä valmiutta kohdata vaikeitakin tilanteita rakennetaan monessa lukiossa hyvin tietoisesti. Tehtävistä korostuu opinto-ohjaus, mutta myös kouluterveydenhoito saa useita mainintoja. Monessa opetussuunnitelmassa mainitaan tässä yhteydessä myös tutortoiminta, kodin ja koulun yhteistyö sekä koulun juhlat ja muut yhteiset tapahtumat yhteenkuuluvuuden tunteen lisääjinä. Mainintoja saavat myös yhteisöllisyyttä vahvistavat työtavat, hyvinvointikyselyt, erilliset tapahtumat, opintoretket ja luentosarjat. Yk-

si lukio ilmoittaa syventyvänsä ensimmäisellä jaksolla yhteisöllisyyden rakentamiseen uusien opiskelijoiden kanssa.

- Aihekokonaisuudessa Aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys korostetaan toistuvasti lukion toimintakulttuurin avoimuuden, aloitteisuuteen kannustamisen ja demokraattisuuden merkitystä. Useimmat lukiot pitävät tärkeänä oppilaskuntatoimintaa ja sen mahdollisuuksia kehittää nuorten osallistumistaitoja. Myös opiskelijavaalit, tutortoiminta, yhteistyö kansalaisjärjestöjen kanssa sekä aktiivinen ja kriittinen tiedotusvälineiden seuranta mainitaan usein. Yrittäjyyteen kasvattamisessa tulevat esiin aloitteisuus ja omatoimisuus, sisäinen yrittäjyys, myönteinen suhtautuminen yrittäjyyteen ja työn arvostaminen. Yhteistyöyhteyksissä mainitaan yrittäjät ja heidän järjestönsä sekä oppilaitokset, jotka kouluttavat yrittäjien ammatteihin. Jotkin lukiot tarjoavat yrittäjyyskursseja, projekteja ja leirikouluja tästä aihekokonaisuudesta sekä antavat stipendejä.
- Niukkimmin aihekokonaisuuksista käsitellään Teknologiaa ja yhteiskuntaa.

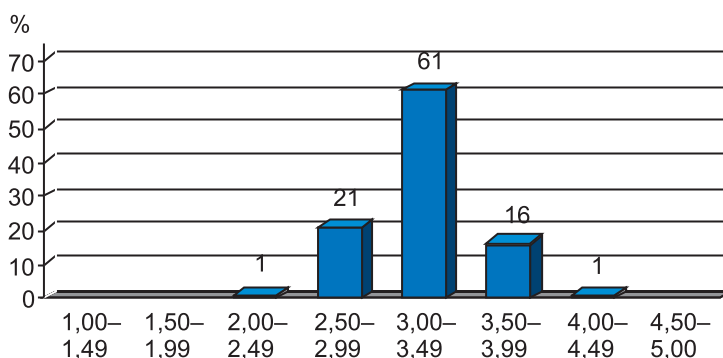
Arviointineuvoston kyselyssä opiskelijoilta tiedusteltiin muutamalla väittämällä, miten aihekokonaisuudet näkyvät koulun arjessa (taulukko 4).

Taulukko 4. *Aihekokonaisuudet (%)*

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1 Tässä lukiossa opetetaan yrittäjyyttä	8	18	33	24	17
2 Tässä lukiossa painotetaan yhteiskunnallista osallistumista	7	32	38	17	6
3 Tässä lukiossa painotetaan jokaisen yksilön vastuuta yhteisön hyvinvoinnista	7	36	37	15	5
4 Tässä lukiossa opetetaan huolenpitoa elinympäristöstä	9	40	30	16	5
5 Tässä lukiossa opetetaan oman kulttuuriperinnön ja eri kulttuurien tuntemusta	9	44	28	15	4
6 Tässä lukiossa pohditaan teknologian vaikutuksia ja mahdollisuuksia suhteessa omaan elämään, luontoon ja yhteiskuntaan	5	30	39	19	7
7 Tässä lukiossa opetetaan mediakriittisyyttä, median käyttöä tiedonhankinnassa ja -välittämisessä	19	47	22	9	3

Opiskelijoilla oli ilmeisesti vaikeuksia ottaa kantaa aihekokonaisuuksiin. Tavoitetasolla nämä ovat asioita, joista kaikki eivät ole opiskelijoille näkyvillä. Ne uppoavat opetukseen ja koulun muuhun elämänmenoon. Mediakriittisyys on opiskelijoiden mielestä aihekokonaisuuksista vahvimmin painottunut. Heikoimmin koulujen arjessa on näkynyt yrittäisyys.

Taulukon 4 väittämistä on muodostettu aihekokonaisuuksien näkyvyyttä opetuksessa kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .80). *Mitä korkeampi arvo on, sitä enemmän aihekokonaisuudet koetaan opetuksessa näkyviksi, läsnä oleviksi.* Lukioiden alhaisin arvo on 2,2 ja korkein 4,1. Keskiarvo on 3,2. Aikuislukioiden keskiarvo on 3,1 ja opistojen 3,3. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin seuraavasti:

Kuvio 4. *Aihekokonaisuudet*

Lukioiden hajonta on kohtalaisen suuri. Pääosa tosin sijoittuu asteikon keskivaiheille jo senkin vuoksi, että opiskelijoilla on ollut vaikeuksia ottaa kantaa aihekokonaisuuksia koskeviin väittämiin. Lukioiden koon suhteen on nähtävissä, että mitä suurempi lukio sitä korkeampi arvo (3,1-3,3). Ero ei ole keskiarvoina suuri mutta systemaattinen kuitenkin. Lukioiden ylioppilaskirjoitusten (kevät 2008) pakollisten kokeiden pistemäärien keskiarvon ja aihekokonaisuuksia kuvaavan summamuuttujan korrelaatio on .35. Tämä on mielenkiintoinen korrelaatio. Tämän mukaan aihekokonaisuuksia, tai niihin liittyviä asioita, painotettaisiin enemmän ns. paremmin menestyneissä lukioissa.

Aihekokonaisuudet koetaan melko vieraina lukioissa. Niiden sisällyttäminen lukion opintoihin vaihtelee niin eri lukioiden kuin eri aihekokonaisuuksienkin välillä. Sellaiset aihekokonaisuudet, joilla nähdään olevan merkitystä hyvien oppimistulosten saavuttamisessa, on useammin kirjattu lukion opetussuunnitelmiin ja sisällytetty lukio-opintoihin. Tällaisia ovat mediataidot sekä tietotekninen osaaminen. Vastaavasti aihekokonaisuudet, joilla ei ole suoranaista yhteyttä hyvien päättötulosten saavuttamiseen, jäivät usein huomiotta. Tällaisia ovat eri-

tyisesti teknologia, yrittäjyys ja yhteiskunnallinen osallistuminen. Toisaalta kouluvierailut osoittivat, että joissain lukioissa on jonkin aihekokonaisuuden kautta onnistuttu muuttamaan koko lukion toimintakulttuuria ja opiskelua. Tällainen on erityisesti yrittäjyys.

Tavoitteet: Arviointi

Nykyinen luokaton lukio toteuttaa pääsääntöisesti sille asetetut koulutus-tavoitteet ja suomalainen lukiokoulutus on tasalaatuista. Lukio-opinnoissa painottuu vahvasti sekä päättökokeena oleva ylioppilastutkinto ja siihen valmistautuminen että hyvän päättötodistuksen saaminen.

Ylioppilastutkinto ohjaa lukio-opetusta. Sen olemassaolo on hyväksytty tosi-asia, mutta se ei kuitenkaan ole ainoa lukion pedagogista toimintaa ohjaava tekijä. Ylioppilastutkinnon muotoa on uudistettu vastaamaan lukiota koskevia säädöksiä: valinnaisuus sekä hajautettu toteutus. Valinnaisuus vaikuttaa onnistuneelta. Hajautettu tutkinto asettaa haasteita erityisesti pienten lukioiden opiskelijoille, koska oppiaineiden kurseja ei voida toteuttaa riittävän usein. Nykyinen hajautettu ylioppilastutkinto vaatii opiskelijalta suunnittele- lua ja lukiolta ohjauspalveluja koko lukiopolun ajalle.

Lukiokoulutuksen tavoitteista yleissivistyksen hankkiminen toteutuu pää- sääntöisesti hyvin. Lukio on ja sitä pidetään yleissivistävänä koulumuoto- na. Yleissivistykseen liittyvien tavoitteiden toteutumisessa painotetaan liian yksipuolisesti sisältöjä. Työelämän samoin kuin lukion jälkeisen ajan pitäisi olla enemmän läsnä lukion arjessa.

Jatkokoulutusvalmiudet ja elinikäisten opiskelutaitojen hankkiminen aset- tavat haasteita nykylukiolle. Opiskelutaitojen oppimista lukioissa jo paino- tetaan, mutta yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen hankkiminen ei toimi riit- tävän hyvin. Työelämässä sosiaaliset taidot ovat avainasemassa. Lukioissa opetetaan myös tulevaisuuden kannalta tärkeää mediakriittisyyttä.

Yksilöllinen kasvu ja kypsyminen aikuisuuteen mahdollistuvat lukion raken- teissa. Luokattomuus, valinnaisuus ja ylioppilaskirjoituksiin liittyvät uudis- tukset antavat hyvät mahdollisuudet yksilöllisen lukiopolun rakentamiselle. Toteutukset eroavat laajasti riippuen lukion toimintakulttuurista.

Aktiivinen, tiedostava ja vaikuttava kansalaisuus näkyy lukioissa, mutta lu- kion toimintakulttuuri ei tue niiden kasvua. Opiskelijat eivät koe, että heillä

olisi todellisia vaikutusmahdollisuuksia tai että heidän mielipiteitään otettaisiin huomioon lukion kehittämisessä. Yhteiskunnallista osallistumista ja yhteiskunnan jäseneksi kasvamista ei lukioissa painoteta.

Aihekokonaisuudet toteutuvat lukioiden opetussuunnitelmissa ja opetuksessa heikosti. Niiden toteutumisen arviointi on tosin vaikeaa. Aihekokonaisuuksien sisällyttäminen eri oppiaineisiin ja toimintakulttuuriin on kuitenkin lisääntymässä.

Tavoitteet: Kehittämisehdotukset

Opettajien pedagogiset tavoitteet ovat sidottuja niin opetussuunnitelman ainekohtaisiin sisältövaatimuksiin kuin ylioppilaskirjoituksiinkin. On tarpeellista karsia kurssien sisältöjä, ja keskittyä eri tieteenalojen peruskäsitteisiin ja lainalaisuuksiin.

Lukiossa opettajaa tarvitaan yhä enemmän kasvattajana. Opetuksen painopisteen on oltava edelleen asiassa, mutta asian välittämisessä korostuu tapa olla inhimillinen näkijä, kuulija ja rinnalla kulkija. Painopistettä lukion tavoitteissa pitää siirtää opetus- ja kasvatustyössä tavoiteltaviin tuloksiin.

Tavoitteellisesti painopistettä lukion arjessa on siirrettävä myös lukion ja lukion jälkeisen ajan yhteensovittamiseen. Tulevaisuuden suunnittelu on aloitettava lukiopolun alussa. Elinikäisten opiskelutaitojen hankkiminen mahdollistuu, mikäli opiskelijoiden erilaiset oppimistavat tunnustetaan ja mahdollistetaan.

Lukion aikaista arviointia ja ylioppilastutkintoa tulee kehittää samansuuntaisesti. Ylioppilastutkinnon tavoitteet tulee niveltää lukion opetussuunnitelmiin, esimerkiksi lukion oppimäärän arviointitapana. Kouluissa on viestittävä paremmin ylioppilastutkinnossa viime vuosina tapahtuneista sekä muotoon että sisältöön liittyvistä muutoksista ja kerrottava, millaisia valmiuksia tutkinnossa nykyisellään painotetaan.

Yleissivistyksen muuttumista ajan myötä pitää ennakoida nykyistä paremmin. Opettajien tulee olla avoimia ja avarakatseisia monipuolistuneelle yleissivistykselle sekä verkostoituneita. Lukiossa nuorten verkostoituminen pitää hyödyntää myös oppimisessa.

Lukiossa pitää edistää opettajien keskinäistä sekä opettajien ja opiskelijoiden välistä vuorovaikutusta. Esimerkiksi oppiaineksen eheyttäminen edellyttää aineenopettajien aktiivista vuorovaikutusta ja tavoitteiden näkemistä kokonaisvaltaisesti. Lukioita tulee rohkaista kokeilemaan ja kehittämään malleja lukiokoulutuksen eheyttämiseen. Aihekokonaisuuksiin kirjatut tavoitteet tulee sisällyttää oppiaineiden tavoitteisiin ja lukion toimintatapoihin.

5.3 Opetusmenetelmät ja työtavat

Välijärvi ja Tuomi (1995, 28–57) toteavat luokattomia ja luokallisia lukioita vertaileessa tutkimuksessaan:

- Työskentelyilmastoa oppitunneilla lukiolaiset luonnehtivat melko myönteisin arvioin.
- Lukiolaiset arvioivat mahdollisuutensa vaikuttaa oman opiskeluunsa sisältöön keskimäärin melko vähäisiksi. Luokattomissa lukioissa koetaan voitavan ohjata omaa opiskelua merkittävästi enemmän kuin luokallisissa kouluissa.
- Lukio koetaan keskimäärin kohtuullisen hyvin keskusteluun valmiina opiskeluympäristönä. Rungas puolet nuorista sanoo lukion sallivan opiskelijoiden tuoda esiin omia mielipiteitään vapaasti. Puutteellisuuksia sananvapaudessaan kokee noin joka neljäs lukiolainen. Arviot opettajien halusta ottaa huomioon opiskelijoiden käsityksiä jakautuvat melko tasaisesti kielteisiin ja myönteisiin.
- Noin neljännestä lukiolaisista kokee, että tuntityöskentelyyn osallistuminen on ainakin kohtalaisen innokasta ja suunnilleen kolmannes arvioi innostuksen vähäiseksi. Tuntityöskentelyyn osallistuminen arvioidaan aktiivisemmaksi luokattomissa lukioissa Toivottiinkin tuntityön kehittämistä enemmän opiskelijoita aktivoivaksi.
- Omaan pohdintaan ja lisätietojen hankintaan opetus innostaa edes kohtuullisessa määrin vain harvoja (18 %) opiskelijoita.
- Kuusi opiskelijaa kymmenestä sanoo, että eri aineiden opetuksen yhteensovittamiseen kiinnitetään lukiossa vain vähän huomiota ja vain 15 % vastanneista kokee integraation melko runsaaksi.
- Työskentelymuotojen monipuolistamista lukiolaiset pitävät varsin tarpeellisena. Tytöistä hieman suurempi osa (80 %) kuin pojista (74 %) pitää tarpeellisena monipuolistaa työskentelytapoja.
- Kokeiden painotusta lukion oppilasarvioinnissa pitää 20 % aivan liian suurena ja 30 % melko tavalla liiallisena.
- Vaikutusmahdollisuutensa opetuksen suunnittelussa kokee 2/3 lukiolaisista vähäisinä. Vain 15 % vastaajista kokee voivansa vaikuttaa työtavapaiintoihin edes kohtuullisen paljon. Luokattomissa lukioissa on vaikutusmahdollisuudet arvioitu paremmiksi kuin luokallisissa.
- Luokattomissa kouluissa arviointikäytänteiden vaikutus työskentelyyn koetaan vähäisempänä kuin luokallisissa kouluissa.

Opetushallituksen vuonna 2005 tekemässä luokattoman lukion toimivuutta käsitelleessä kyselyssä opetusjärjestelyihin liittyviä keskeisiä tuloksia olivat seuraavat:

- Rehtorit arvioivat opettajan työnkuvan muuttuneen viimeisten viiden vuoden aikana. *Opetusmenetelmät ovat monipuolistuneet* ja opettajan muut työtehtävät kuin opettaminen ovat lisääntyneet.
- Rehtoreista noin 89 % arvioi erilaisten työtapojen käytön lisääntyneen viimeisten viiden vuoden aikana.
- Luokaton lukio on opetusjärjestelyiltään toimiva. Tätä mieltä oli 79 % rehtoreista ja noin 75 % oppilaskunnista. Yli 76 % rehtoreista oli sitä mieltä, että jaksosuunnittelu on tehokasta.
- Rehtoreista yli 51 % piti oppiaineiden välisiä integraatiomahdollisuuksia hyvinä luokattomassa toimintamuodossa; kuitenkin lähes 69 % oli sitä mieltä, että omassa lukiossa integraatio ei toteudu lainkaan tai se toteutuu satunnaisesti muutamien oppiaineiden välillä. Tavallisimmaksi integraatiota toteuttavaksi oppiainepariksi nousivat biologia ja kemia. Vähintään kolmen oppiaineen yhteistyöstä eniten mainintoja saivat taide-aineet, LUMA-aineet ja vieraat kielet. Integratiivisia kursseja toteuttivat oppiaineista useimmiten historia ja yhteiskuntaoppi, biologia sekä kuvataide.

Arviointineuvoston syksyn 2008 kyselyssä opiskelijat arvioivat, että opettajat osaavat opettaa ja hallitsevat opettamansa asiat. Opetukseen motivointi ja mukaansatempaavuus eivät yllä aivan samalle tasolle (taulukko 5).

Hieman alle puolet opiskelijoista pitää opetusta mukaansatempaavana, päinvastaista mieltä on noin kolmasosa. Kysyttäessä opiskelijoiden mahdollisuuksia osallistua aktiivisesti tuntityöskentelyyn, jakauma on kutakuinkin sama. Rungas puolet nuorista sanoo opettajien arvostavan opiskelijoiden omia ajatuksia. Osuus on lähes sama kuin Välijärven ja Tuomen (1995) tutkimuksessa. Opiskelijat kokevat myös opiskeluilmapiirin ja tuntityöskentelyn aktiivisuuden varsin hyväksi.

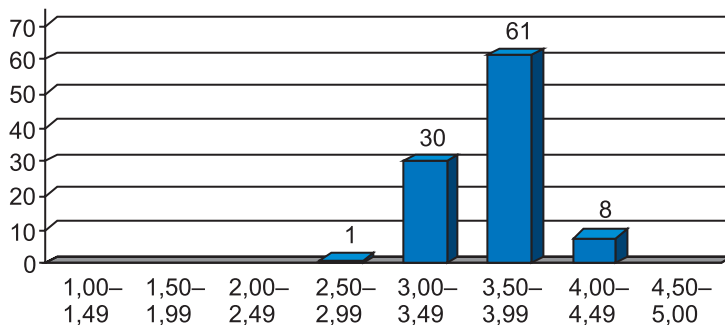
Taulukon 5 väittämistä 1–8 on muodostettu opetusta kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .85). *Mitä korkeampi arvo on, sitä parempana ovat opiskelijat pitäneet opetusta.* Lukioiden alhaisin arvo on 2,9 ja korkein 4,3. Keskiarvo on 3,7. Aikuislukioiden keskiarvo on 4,0 ja opiston 3,8. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin kuvion 5 mukaisesti.

Lukioiden hajonta on pieni ja pääosa lukioista sijoittuu asteikon parempaan päähän. Lukioiden ylioppilaskirjoitusten (kevät 2008) pakollisten kokeiden pistemäärien keskiarvon ja opetusta kuvaavan summamuuttujan korrelaatio on .31. Korrelaatio ei ole kovin korkea, mutta kuitenkin korkeimpia mitä tällä muuttujalla tämän kyselyn summamuuttujiin on.

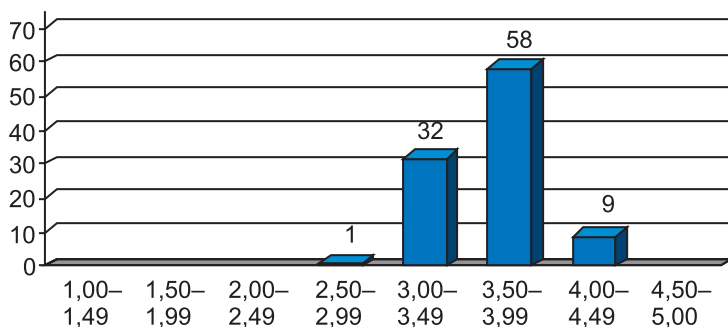
Taulukon 5 väittämistä 9–11 on muodostettu opiskelijoiden tuntityöskentelyä kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .55). *Mitä korkeampi arvo on, sitä paremmaksi ilmapiiriltään ja aktiivisuudeltaan ovat opiskelijat tuntityöskentelyn kokeneet.* Lukioiden alhaisin arvo on 2,6 ja

Taulukko 5. *Opiskelijoiden kokemukset saamastaan opetuksesta (%)*

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1 Opettajilta on saanut kannustavaa palautetta	12	47	20	18	3
2 Opettajat ovat motivoineet opiskeluun hyvin	10	43	24	20	3
3 Opetus on ollut mukaansatempaavaa	4	39	28	26	3
4 Opettajamme ovat kiinnostuneita asioista, joita opettavat	29	49	13	8	1
5 Opettajamme osaavat opettaa	20	57	11	11	1
6 Opettajamme hallitsevat opettamansa asiat	35	50	8	6	1
7 Opetus on innostanut pohtimaan asioita	13	50	24	11	2
8 Opettajamme arvostavat opiskelijoiden omia ajatuksia	16	48	22	12	2
9 Opiskeluilmapiiri oppitunneilla on ollut vapautunut	23	58	8	10	1
10 Työrauha on ollut hyvä	19	55	8	16	2
11 Opiskelijoiden osallistuminen tuntityöskentelyyn on ollut aktiivista	6	43	23	25	3

Kuvio 5. *Opetus*

korkein 4,3. Keskiarvo on 3,6. Aikuislukioiden keskiarvo on 3,9 ja opistojen 3,8. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin seuraavasti:

Kuvio 6. *Tuntityöskentely*

Lukioiden hajonta ei tälläkään summamuuttujalla ole kovin suuri ja pääosa lukiosta sijoittuu asteikon parempaan päähän. Korrelaatio opetusta kuvaavaan summamuuttujaan on .49. Taustamuuttujien suhteen ei ole olennaisia eroja.

Arviointineuvoston kyselyssä opiskelijoilta tiedusteltiin vielä kokemuksia opetusmenetelmistä ja työtavoista (taulukko 6).

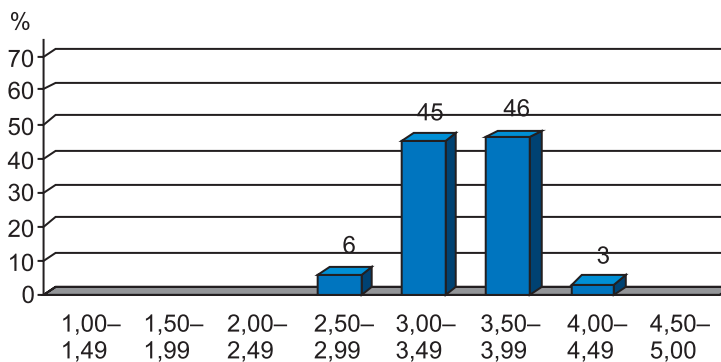
Taulukko 6. *Opiskelijoiden kokemuksia opetusmenetelmistä ja työtavoista (%)*

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1 Opettajat ovat käyttäneet minulle sopivia opetusmenetelmiä	9	54	21	14	2
2 Opetusmenetelmät ovat olleet monipuolisia	11	47	20	19	3
3 Tietotekniikan käyttö opetuksessa on arkipäiväistä	15	30	14	28	13
4 Opiskelijat ovat voineet vaikuttaa kursseilla käytettyihin työtapoihin	9	48	18	21	4
5 Jos on opiskeluun liittyviä ongelmia, tässä lukiossa kyllä löytyy apua	23	41	23	11	2
6 Opettajan vaihtuminen (samassa aineessa) kurssista toiseen on häirinnyt opiskelua	13	26	16	24	21
7 Tässä lukiossa opettajat tekevät yhteistyötä	20	47	27	5	1

Noin kaksi kolmasosaa opiskelijoista pitää opetusmenetelmiä monipuolisina ja itselleen soveltuvina. Myös opiskeluun liittyvissä ongelmissa apua saadaan. Opettajien koetaan tekevän yhteistyötä. Hieman alle puolet opiskelijoista ilmoit-

taa tietotekniikan käytön opetuksessa olevan arkipäiväistä. Vajaa puolet kokee opettajien vaihtumisen kurssista toiseen häirinneen opiskelua ja vajaa puolet ei. Vaikutusmahdollisuutensa opetuksen suunnittelussa kokee vähäisiksi noin neljäsosa lukiolaisista. Välijärven ja Tuomen (1995) tutkimuksessa kaksi kolmasosaa lukiolaisista koki vaikutusmahdollisuutensa opetuksen suunnittelussa vähäisiksi, joten tilanteen voidaan katsoa selvästi parantuneen.

Taulukon 6 väittämistä 1–2 on muodostettu opetusmenetelmiä kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .68). *Mitä korkeampi arvo on, sitä monipuolisemmiksi ja itselle sopivammiksi opetusmenetelmät on koettu.* Lukioiden alhaisin arvo on 2,7 ja korkein 4,3. Keskiarvo on 3,5. Aikuislukioiden keskiarvo on 3,8 ja opistojen 3,6. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin seuraavasti:

Kuvio 7. Opetusmenetelmät

Korrelaatio opetusta kuvaavaan summamuuttujaan on .62. Lukioiden opetusta opiskelijat pitävät yleensä ottaen hyvänä. Suurta hajontaa ei ole. Tosin hyvyyskin kasautuu. Jos opetus on koettu hyväksi, on silloin myös tuntityöskentelyn ilmapiiri hyvä ja opetusmenetelmät koetaan itselle sopiviksi ja monipuolisiksi. Ja päinvastoin.

Opetusta ja luokkatyöskentelyä kuvaavissa koulutason summamuuttujissa on taustamuuttujien suhteen tarkasteltuna yksi huomionarvoinen, systemaattinen piirre. Mitä parempi on opiskelijoiden menestymisen taso (sekä oma arvio että ylioppilaskirjoitusten tulos), sitä parempana opetus ja luokkatyöskentely koetaan. Korrelaatio ei ole korkea mutta suunta kuitenkin selvä. Onko kyseessä vain se ilmiö, että hyvin menestyvät yleensäkin arvioivat koulutyöskentelyn myönteisemmin, vai onko niin, että kouluissa (ainakin joissakin), joissa on enemmän hyvin menestyviä opiskelijoita, on myös parempi opetus?

Muutoin kokonaisuutena opetusta koskeva tulos ei poikkeakaan ratkaisevasti aiemmista tutkimuksista: opiskelijat pitävät opetusta laadukkaana, mutta opiske-

lijoiden osaamista voitaisiin hyödyntää tehokkaammin työskentelyn vuorovai-
kutteisuu-
den lisäämisessä. Tosin kokonaiskuva näyttää kehittyneen myönteiseen
suuntaan. Aikuislukioista piirtyvä kuva on tältä osin jossain määrin muita luki-
ota myönteisempi, mikä liittyy luontevasti opiskelijakunnan profiiliin ja koke-
mustaustan erilaisuuteen.

Kurssiarviointia koskeviin väittämiin opiskelijat ottivat kantaa Arviointineu-
voston kyselyssä seuraavasti:

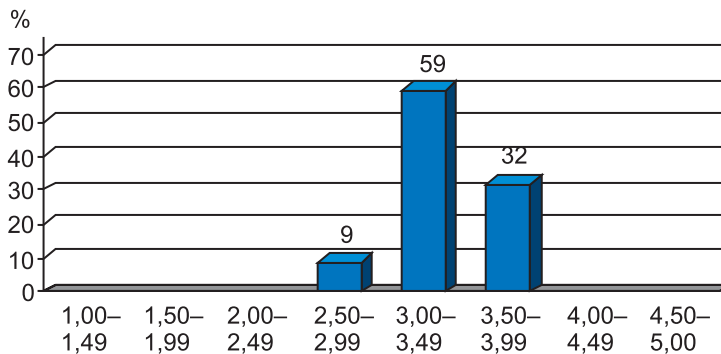
Taulukko 7. Kurssiarviointi (%)

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osit- tain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1 Kurssien tavoitteista keskustellaan kurs- sien alussa	32	49	10	8	1
2 Kurssien arviointiperusteista keskustel- laan kurssien alussa	33	48	9	8	2
3 Kurssiarvioinnit ovat monipuolisia (ei pelkkä arvosana)	10	30	21	29	10
4 Kurssiarvioinneissa on myös itsearvi- ointia	4	29	19	32	16
5 Kurssien arviointi on antanut minulle hyvän kuvan osaamisestani	6	38	32	19	5
6 Kurssien arvostelussa kokeiden osuus painottuu liikaa	15	34	23	23	5

Kurssien tavoitteista ja arviointiperusteista keskustellaan kurssien alussa. Kurs-
siarviointi on kohtuullisen monipuolista, mutta opiskelijan itsearvioinnin mah-
dollisuutta hyödynnetään kurssiarvioinnissa vähemmän. Aiemmassa Välijärven
ja Tuomen (1995) tutkimuksessa kokeiden painotusta lukion oppilasarvioinnissa
piti melko tai liian suurena puolet lukiolaisista. Arviointineuvoston kyselyssä on
tulos osapuilleen sama. Näyttää siltä, että arvioinnin kannustavuuteen, vuoro-
vaikutukseen ja monipuolisuuteen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Tästäkin
aiheesta keskusteltiin kouluvierailuilla paljon. Mutta jo mm. jaksojärjestelmä
koeviikkojärjestelyineen asettaa omat haasteensa.

*Portfolioita mekin yritettiin kielissä ja pari vuotta jaksettiin sitä. Mutta se työllisti ihan
hirveästi, opettajaa enemmänkin. Kyllä se varmaan oppilaitakin työllittää enemmän
kuin tavallinen koe. Mutta se viisi viikkoa on tosi lyhyt aika. Kyllä siinä alkaa miettimään,
että tehdään sillä tavalla missä hinta-laatu-suhde on paras. (Aineenopettaja)*

Taulukon 7 väittämistä 1-5 on muodostettu kurssiarviointia kuvaava summa-
muuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .67). *Mitä korkeampi arvo on, sitä monipuolisemmaksi ja itselle antoisammaksi kurssiarviointi on koettu.* Lukioiden alhaisin arvo on 2,5 ja korkein 4,2. Keskiarvo on 3,4. Aikuislu-
kioiden keskiarvo on 3,6 ja opistojen 3,6. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri
arvoluokkiin seuraavasti:

Kuvio 8. Kurssien arviointi

Lukioiden hajonta on pieni, eikä taustamuuttujienkaan suhteen ole olennaisia eroja.

Henkinen ja fyysinen opiskeluympäristö

Opetuksen, opiskelun ja luokkatyöskentelyn yhteyteen on tässä arvioinnissa liitetty myös opiskelijoiden kokemukset sekä henkisestä että fyysisestä opiskelu-
ympäristöstä. Välijärvi ja Tuomi (1995, 44–45) totesivat aikoinaan luokallisia ja
luokattomia lukioita vertaileessa tutkimuksessaan seuraavaa:

- Lukion oppimisympäristön luonnehdinnoissa nousee esiin jatkuva kiire sekä ko-
keiden ja ylioppilastutkinnon opiskelijoiden arkipäivää voimakkaasti rytmittävä
vaikutus. Valtaosa lukiolaisista luonnehtii työskentelyä lukiossa raskaaksi ja kiirei-
seksi. Tytöt arvioivat lukio-opiskelun vielä poikia vaativammaksi. Keskimääristä
alhaisempi peruskoulun keskiarvo ennakoi lukio-opiskelun kokemista keskimää-
räästä vähemmän vaativana. Ruotsinkielisissä lukioissa opiskelu koetaan harvem-
min hyvin vaativaksi.

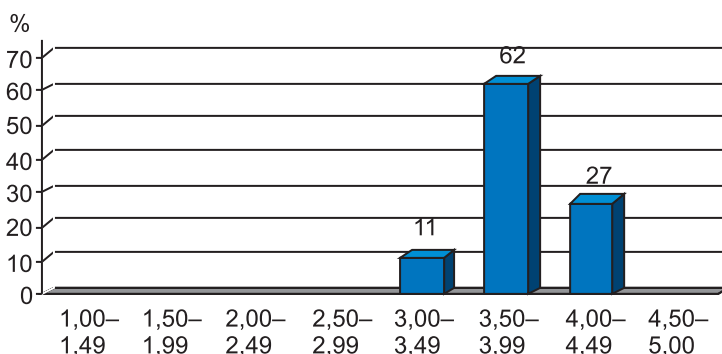
Myös viimeaikaisissa selvityksissä ja tutkimuksissa on opiskelun lukiossa koettu
olevan kiireistä ja raskasta (Salmela-Aro ym. 2008; lukiolaisten hyvinvointitut-
kimus 2007). Arviointineuvoston kyselyn anti ei tästä yleisestä linjasta poikkea
(taulukko 8).

Taulukko 8. *Opiskelun koettu raskaus (%)*

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1 Opiskelu on ollut kiireistä	28	48	12	10	2
2 Opiskelu on ollut raskasta	24	47	14	13	2
3 Opetusryhmät ovat liian suuria	11	26	19	29	15

Opiskelijoista kolme neljäsosaa kokee opiskelun kiireiseksi ja raskaaksi. Reilu kolmasosa kokee opetusryhmien olevan liian suuria, mutta kolmasosa on asiasta eri mieltä. Erimielisyys johtunee siitä, että pienissä lukioissa väittämistä ollaan eri mieltä ja suurissa samaa mieltä. Opetusryhmien kokeminen liian suuriksi kasvaa suoraan suhteessa lukion kokoon.

Taulukon 8 väittämistä 1–2 on muodostettu opiskelun kiireisyyttä ja raskautta kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .80). Mitä korkeampi arvo on, sitä kiireisemmäksi ja raskaammaksi on opiskelu koettu. Lukioiden alhaisin arvo on 3,0 ja korkein 4,8. Keskiarvo on 3,8. Aikuislukioiden keskiarvo on 3,8 ja opistojen 3,5. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin seuraavasti:

Kuvio 9. *Opiskelun raskaus*

Lukioiden välinen hajonta on vähäinen. Opiskelun koettu raskaus näyttäisi olevan koulumenestyksestä riippumaton. Sukupuolella sen sijaan näyttää edelleen olevan tässä suhteessa merkitystä. Naisopiskelijat kokevat opiskelun raskaammaksi (4,0) kuin miesopiskelijat (3,7). Opettaja- ja opiskelijahaastattelujen mukaan jaksamiseen vaikuttavat monet eri tekijät. Joillakin opiskelijoilla kyse on suorituskeskeisyydestä, liiallisista omista tai toisten odotuksista tai keskinäisestä kilpailusta. Joidenkin osalta kysymys näyttäisi olevan vaikeudesta tehdä

karsintaa ja keskittyä olennaiseen. Ja joillakin on kysymys siitä, että koulutyö häiritsee harrastuksia ja työntekoa. Edelleen tärkeää on myös se, tunnistaako opiskelija itselleen sopivat opiskelutavat ja osaako hän hyödyntää vahvuuksiaan omassa opiskelussaan.

Nimenomaan ykkösillä korostuu jaksaminen, että on liian paljon hommaa. Ja samaan aikaan on valtava motivaatio työskennellä. Haluaa kaikkea, mutta kun ei jaksakaan ja kuitenkin yrittää. On opiskelussa positiivinen vire, mutta ei vain jaksaa. (Opettaja)

Olen oppinut keskittymään olennaiseen, karsimaan tietomäärää ja tekemään valintoja ja päätöksiä. Myös levon ja vapaa-ajan merkitys jaksamiselle sekä kavereiden tuen tärkeys on selvinnyt lukion myötä. (Opiskelija)

Lukion fyysistä ympäristöä pidetään keskimäärin viihtyisänä (taulukko 9). Tosin opiskelijoiden vastauksissa on huomattavaa hajontaa.

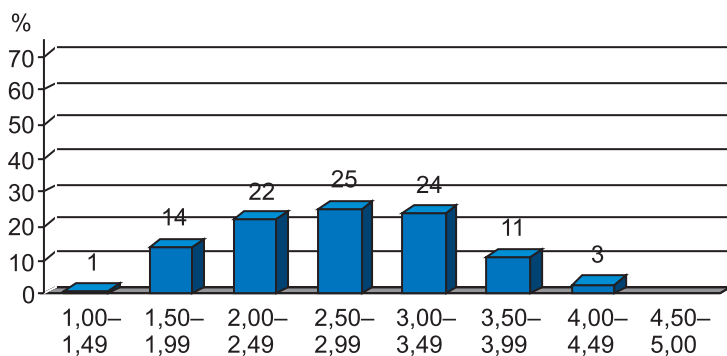
Taulukko 9. Lukio fyysisenä ympäristönä (%)

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1 Rakennuksena tämä lukio on viihtyisä	23	37	12	18	10
2 Luokista loppuu happi kesken oppituntien	12	28	19	25	16
3 Tämä koulurakennus on remontin tarpeessa	16	18	19	21	26

Taulukon 9 väittämistä 1-3 on muodostettu lukiota fyysisenä ympäristönä kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .70). Mitä korkeampi arvo on, sitä epäviihtyisämmäksi lukio fyysisenä ympäristönä koetaan. Lukioiden alhaisin arvo on 1,2 ja korkein 4,6. Keskiarvo on 2,8. Aikuislukioiden keskiarvo on 2,6 ja opistojen 2,5. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin kuvion 10 mukaisesti.

Tällä summamuuttujalla lukioiden keskiarvot hajoavat huomattavasti, eniten kaikista. Taustamuuttujien suhteen ei eroja ole. Muista summamuuttujista fyysinen ympäristö korreloi vahvimmin lukion ilmapiiriin (-.33) ja opiskelijoiden koettuihin vaikutusmahdollisuuksiin (-.32). Epäviihtyisä ympäristö on siis jossain määrin yhteydessä myös huonoon ilmapiiriin.

Kuvio 10. Lukio fyysisenä ympäristönä

Opetusmenetelmät ja työtavat: Arviointi

Lukio-opetus on asiantuntevaa, opettajat osaavat opettaa eikä lukioiden välillä ole suuria eroja. Opiskelijoiden kokemukset saamastaan lukio-opetuksesta ovat pääosin myönteisiä.

Opetusmenetelmät ovat varsin monipuolisia ja opiskelijoille soveltuvia. Opiskelijat voivat vaikuttaa opetusmenetelmiin ja työtapoihin, mutta opetus ei ole motivoivaa eikä mukaansatempaavaa.

Mahdollisuudet tieto- ja viestintätekniiikan käyttöön jakautuvat opiskelijoiden osalta epätasaisesti. Tieto- ja viestintätekniiikan hyödyntäminen opetuksessa on kapea-alaista ja vaihtelee opettajasta riippuen. Syynä ovat mm. välineistön riittämättömyys ja tekniikan haltuunotto oppimisen arjessa.

Kurssiarvioinnissa yllättää myönteisesti se, että yhteinen keskustelu kurssin tavoitteista ja arviointikriteereistä näyttää muodostuneen vakiintuneeksi käytänteeksi. Itsearviointia ei kuitenkaan ole riittävästi, eikä kurssiarviointia pidetä monipuolisena.

Lukiotyöskentely on edelleen rasittavaa ja kiireistä. Lukion opiskelurytmi poikkeaa selvästi perusopetuksesta. Nuorten valmiudet oman ajan hallintaan vaihtelevat suuresti. Nuoret kokevat lukio-opiskelun myönteisenä ja itselleen merkityksellisenä, koska vain harva jättää lukio-opintonsa kesken.

Koulujen fyysiset olosuhteet vaihtelevat suuresti. Tämä muodostaa uhan koulutuksen tasa-arvolle. Yllättävää sen sijaan on, että opetusryhmien suur-

ta kokoa ei lukioissa pidetä suurena ongelmana. Opetusryhmien kokeminen liian suuriksi tosin kasvaa suoraan suhteessa lukion kokoon.

Opetusmenetelmät ja työtavat: Kehittämisehdotukset

Lukion sisäistä ja lukioiden välistä vertaisoppimista tulee voimakkaasti lisätä. Opetussuunnitelman laadintaprosessia tulee hyödyntää tässä mielessä pedagogisesti tehokkaasti: ei pohdita vain kysymystä *mitä* vaan myös *miksi* ja *miten*.

Opiskelijoiden mahdollisuuksia osallistua opetusjärjestelyjen suunnitteluun tulee lisätä.

Lukiotyöskentelyssä tulee vahvistaa opiskelijoiden omatoimisuutta ja opiskelun vuorovaikutteisuuksia.

Arviointitapoja pitää monipuolistaa ja opiskelijaa tulee ohjata itsearviointiin. Arvioinnin tulee olla vuorovaikutteista. Arvioinnin tulee kehittyä lukiopolun edetessä siten, että se kohdistuu koko oppimisprosessiin.

Lukio-opiskelussa tulee lisätä tieto- ja viestintätekniiikan käyttöä. Opettajien valmiuksia käyttää tieto- ja viestintätekniiikkaa pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla tulee olennaisesti vahvistaa. Opiskelijoita tulee voimakkaasti rohkaista hyödyntämään tieto- ja viestintätekniiikan käyttöä opiskelussaan.

5.4 Lukio sosiaalisena ympäristönä

Syksyllä 2007 heräsi huoli opiskelijoiden sosiaalisista suhteista ja ystävyys-suhteista luokattomassa lukiossa. Asia ei ole uusi. Luokattoman päivälukion kokeilu alkoi syksyllä 1972 Alppilan yhteislyseossa ja Mäkelänrinteen yhteiskoulussa. Jo tuolloin mm. toverisuhteita seurattiin ja tutkittiin ja todettiin, että ”ystävyyssuhteet luokattomassa lukiossa muodostuivat yhtä runsaina kuin tavallisessakin lukiossa” (Shemeikka 1973; ks. myös Kava 1975). Opinto-ohjaajia ei kokeilun alussa ollut ja oppilaiden yleiseksi tueksi kehitettiin luokanvalvojien ohelle tutor-opiskelijäkäytäntö, jossa ”tutorien tehtävänä on ohjata ensimmäisen vuosikurssin oppilaita antamalla heille tietoa luokattomassa lukiossa opiskelemisesta ja auttamalla heitä ryhmäkeskustelujen avulla sopeutumaan uusimuotoiseen lukio-opiskeluun.”

Väljjärvi ja Tuomi (1995, 54–73) toteavat luokattomia ja luokallisia lukioita vertaileessa tutkimuksessaan:

- Lukioissa viihdytään kohtuullisen hyvin. Luokattomissa lukioissa ainakin kohtalaisen hyvin viihtyvien osuus on 71 % ja huonosti viihtyvien 8 %. Luokallisissa lukioissa kohtalaisen hyvin viihtyviä on 58 % ja huonosti viihtyviä 15 %. Tytöt viihtyvät poikia paremmin.
- Koulun yhteishenkeä luonnehtii valtaosa (58 %) lukiolaisista ainakin melko hyväksi. Tytöt kokevat yhteishengen selvästi poikia kielteisempänä. Luokallisen ja luokattoman lukion välillä ei ole eroa.
- Suhteet opettajiin määrittää hyväksi noin 2/3 lukiolaisista. Neljännes lukiolaisista määrittää suhteensa opettajiin melko etäisiksi. Tyttöjen arviot suhteestaan opettajiin ovat selvästi poikia myönteisempiä. Ruotsinkielisissä kouluissa suhteet opettajiin arvioidaan keskimääräistä myönteisemmiksi kuin suomenkielisissä kouluissa. Luokattomissa lukioissa suhteet opettajiin koetaan myönteisemmiksi kuin luokallisissa lukioissa.
- Suhde muihin opiskelijoihin koetaan positiivisena ja ystävien saaminen helpoksi. Tytöt näkevät suhteensa koulutovereihin poikia myönteisempänä. Luokallisten ja luokattomien lukioiden välillä ei ole eroa.
- Luokattomissa lukioissa opiskelijoiden näkemykset oppimisympäristöstään ja kouluelämän laadusta ovat kautta linjan (erilaisilla mittareilla mitattuna) luokallisia kouluja myönteisempiä.

Opiskelusta luokattomassa lukiossa on kuluvalta vuosikymmeneltäkin runsaasti tutkimusta, joka on osoittanut luokattomuuden olevan lukion toimintojen järjestämisen perustana hyväksytty (ks. esim. Mehtäläinen & Halonen 1999; Mehtäläinen 1998, 2001 ja 2003; Väljjärvi & Kuusela 2001; Olkinuora ym. 2007). Lukiolaiset viihtyvät oppilaitoksissaan ja ovat tyytyväisiä mahdollisuuteen rakentaa omaa opinto-ohjelmaansa haluamallaan tavalla.

Tamperelaisissa lukioissa tehdyssä luokattomuuden arvioinnissa (Väljjärvi & Kuusela 2001) todetaan seuraavaa:

- Suurelle enemmistölle nuoria ryhmärakenteiden vaihtelu ja opiskelutilanteiden jatkuva muuttuminen ei ole ongelma. Päinvastoin, vaihtelu nähdään pääasiassa motivoivana ja monipuoliseen kanssakäymiseen harjaannuttavana. Joustavuus ja dynaamisuus sosiaalisessa kanssakäymisessä ja opiskelutilanteissa on nuorille luonteva tapa toimia. Lukioikäisten nuorten valmiudet rakentaa kuhunkin tilanteeseen parhaiten sopivat sosiaalisen vuorovaikutuksen mallit näyttävät hyvinkin kehittyneiltä. Koulun on tärkeää tukea opiskelijoita tässä, jolloin mm. opiskelijakunnan työn tukeminen ja tutor-toiminnan vahvistaminen ovat merkittäviä keinoja.

Helsingin lukioiden seurantatutkimuksessa (Mehtäläinen 2003) ensimmäisen lukuvuoden keväällä haastatellut lukiolaiset vastasivat varsin yksimielisesti luokattomuutta ja sen teknistä ja sosiaalista puolta koskeviin kysymyksiin, eikä mitään erityisen uutta ilmennyt verrattuna aikaisempiin lukiotutkimuksiin. Luokaton lukio oli hyväksi havaittu. Kolmannen lukuvuoden syyslukukauden loppupuolella luokattomuuteen oltiin edelleen yleisesti tyytyväisiä etenkin valinnanmahdol-

lisuuksien vuoksi. Ryhmäkoostumusten vaihtelu ei pääosalle opiskelijoista ollut tuottanut ongelmia, pikemminkin päinvastoin. Huomiota kiinnitettiin tässä yhteydessä luokattomuuden kasvattaviinkin vaikutuksiin. Lukion luokattomuuden ongelmat olivat opiskelijoiden kahden ja puolen vuoden kokemuksen perusteella seuraavat: ujojen yksinäisyys, opettajien vaihtuvuus (myös positiivinen asia), joidenkin opiskelijoiden haluttomuus tai kyvyttömyys suunnitella opintojaan, sekä se, että kaikkia haluttuja kursseja ei saa silloin kun niitä haluaisi.

Opetushallituksen luokattoman lukion toimivuutta käsitelleessä kyselyssä (2005) saatiin viihtyvyydestä mm. seuraava tulos: lukioiden oppilaskunnista noin 82 % arvioi, että opiskelijat viihtyvät luokattomasti toimivassa lukiossa.

Turkulaisissa lukioissa syksyllä 2004 tehdyn tutkimuksen (Olkinuora ym. 2007) mukaan luokattomuuden huonona puolena on ryhmien jatkuva vaihtuminen ja siitä johtuva luokkahengen puute ja sosiaalisten suhteiden vähäisyys. Toisaalta taas luokattomuuden katsotaan laajentavan ystäväpiiriä ja opettavan siihen, että kaikkien kanssa voi työskennellä. Niin ikään etuna pidetään mahdollisuutta omaan opinto-ohjelmaan.

Arviointineuvoston kyselyssä lukiolaiset ottivat kantaa ilmapiiriä, ryhmähenkeä, ystävyysuhteita ja opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksia kuvaaviin väittämiin. Taulukon 10 väittämät liittyvät opiskelijoiden ja opettajien välisiin suhteisiin, koulun ilmapiiriin, henkeen.

Taulukko 10. *Lukion ilmapiiri, henki (%)*

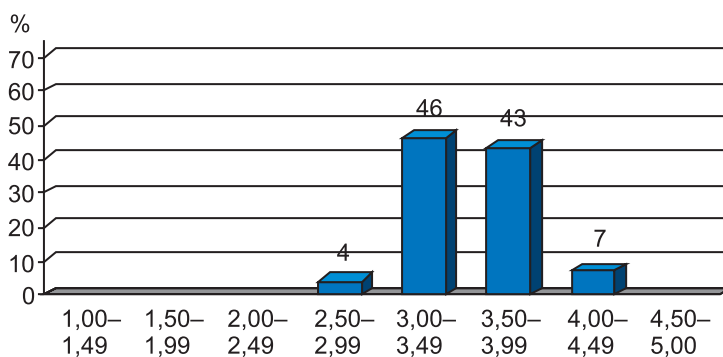
	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1 Opettajamme ovat mukavia	26	63	4	6	1
2 Opettajamme ovat reiluja, oikeudenmukaisia	18	57	9	14	2
3 Koulun hengen ylläpitoon on tässä lukiossa panostettu	17	41	23	15	4
4 Suhteeni opettajiimme ovat etäiset	7	24	20	37	12
5 Opettajamme ovat kiinnostuneita siitä, mitä minulle kuuluu	6	30	25	26	13
6 Rehtorille on helppo puhua erilaisista asioista	17	24	25	17	17
7 Olen viihtynyt tässä lukiossa hyvin	39	42	8	8	3

Arviointineuvostonkin kyselyn mukaan luokattomassa lukiossa viihdytään. Opiskelijoista neljä viidesosaa ilmoittaa viihtyvänsä lukiossa hyvin. Opiskelijoijoi-

den vastaukset opettajasuhdettaan koskeviin kysymyksiin vahvistavat pääosin aiempaa kuvaa. Opettajia pidetään pääosin mukavina ja asiallisina yhteistyökumppaneina, joiden kanssa vuorovaikutus on melko mutkatonta. Toisaalta kolmasosa nuorista kokee opettajat hieman etäisinä ja vain vähän nuorten henkilökohtaisista asioista kiinnostuneina. Noin kolmannes myös kokee, että rehtorille ei ole helppoa puhua erilaisista asioista. Yhteenvetona voisi todeta, että keskimäärin lukiodien ilmapiiri on hyvä ja lukiolaiset näkevät opettajansa opettamansa alueen asiantuntijoina ja kohtalaisen mukavina yhteistyökumppaneina. Henkilökohtaisempi kontakti on vähäisempää.

Tässä yhteydessä on syytä mainita Kirjavaisen (2008) analyysi lukion tehokkuuteen vaikuttavista tekijöistä. Tehokkuudella tarkoitetaan opiskelijoiden suoriutumista opinnoistaan, kun mm. huoltajien sosiaalinen tausta on vakioitu. Tehokkaissa kouluissa suhtautuminen opiskelijoihin oli huolehtivaa tai luottavaista. Tehottomissa kouluissa opiskelijoiden heikko suoritustaso aiheutti useammin turhautuneisuutta ja pettymyksiä. Henkilöstön väliset suhteet olivat tehokkaissa kouluissa ammattimaisia kun taas tehottomissa kouluissa oli selviä ongelmia. Johtamista ja päätöksentekoa kuvailtiin tehokkaissa lukioissa osallistuvaksi. Tehottomissa lukioissa vaikutusmahdollisuuksiin oltiin osin pettyneitä. Opetussuunnitelmatyö nähtiin tehokkaissa lukioissa välineenä työn ja koulun toiminnan kehittämiseen. Tehottomissa lukioissa sitä pidettiin enemmänkin hallinnollisena työnä, jolla oli vähän käytännön merkitystä.

Taulukon 10 väittämistä on muodostettu lukion ilmapiiriä ja henkeä kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .78). *Mitä korkeampi arvo on, sitä paremmaksi lukion ilmapiiri ja henki koetaan.* Lukiodien alhaisin arvo on 2,8 ja korkein 4,4. Keskiarvo on 3,5. Aikuislukiodien keskiarvo on 3,7 ja opistojen 3,8. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin seuraavasti:

Kuvio 11. Ilmapiiri

Lukioiden välinen hajonta on pieni. Osassa lukioita (4 %) ilmapiiri ei kuitenkaan ilmeisestikään ole kovin hyvä. Taustamuuttujissa eroja ei juuri ole. Lukiossa viihtymistä mittaavan osion jakauma on pysynyt lähes muuttumattomana jo Sysiharjun (1977) tutkimuksista saakka. Mitä kaikkea tuohon viihtymiseen sisältyy ja mihin muihin seikkoihin huonosti viihtyvän kymmenyksen kokemukset korreloivat, olisi tärkeä kysymys selvittää. Korrelaatio opintomenestykseen on kohtalaisen alhainen, joten ainakaan heikko menestys ei selitä heikkoa viihtyvyyttä.

Luokattomassa lukiossa siis viihdytään ja valtaosalla lukiolaisista on koulussaan hyviä ystävyysuhteita (taulukko 11). Yli kaksi kolmasosaa lukiolaisista näkee ystävyysuhteilla olevan merkittävän vaikutuksen viihtymiseen.

Taulukko 11. *Ystävyysuhteet ja ryhmähenki (%)*

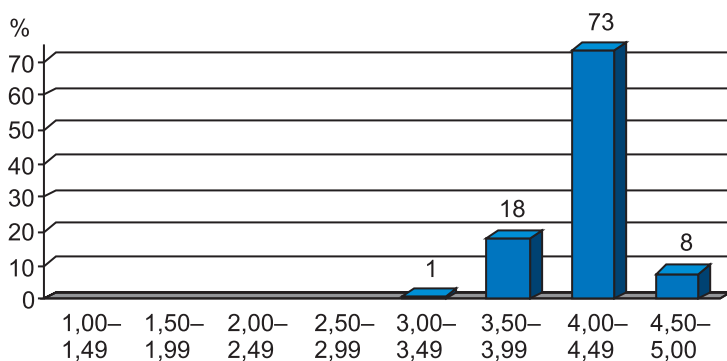
	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1 Opiskelutovereissa minulla on vähintään yksi hyvä ystävä	78	13	4	3	2
2 Olen tuntenut oloni täällä yksinäiseksi	4	13	8	22	53
3 Olen saanut täällä helposti uusia ystäviä	35	40	12	9	4
4 Ystävyysuhteet vaikuttavat lukiossa viihtymiseeni vain vähän	5	11	10	31	43
5 Ryhmähengen ylläpitoon on tässä lukiossa panostettu	14	40	25	16	5
6 Ohjausryhmämme yhteishenki on ollut hyvä	18	41	20	15	6
7 Opiskelijat ovat pitäneet huolta toisistaan	12	45	25	14	4

Suomalainen lukiolainen kokee ystäväystymisen toisten lukiolaisten kanssa helpoksi ja harvaa poikkeusta lukuun ottamatta opiskelijoilla on ystäviä omassa lukiossa. Poiketen monesta medioissa esitetystä väitteestä näyttää siltä, että opiskelijat eivät tunne itseään yksinäisiksi omassa koulussaan. Mutta vaikka yksinäisten opiskelijoiden osuus on kohtalaisen pieni, he tarvitsevat huomiota voidakseen onnistua opinnoissaan ja voidakseen psyykkisesti ja fyysisesti paremmin. Rungas puolet opiskelijoista on myös sitä mieltä, että opiskelijat ovat pitäneet huolta toisistaan. Ryhmäsuhteet ovat keskimäärin hyvät. Ryhmähengen ylläpitoon on panostettu ja myös ohjausryhmän yhteishenki on pääosin ollut hyvä.

Viihtymisestä, yksinäisistä ja ryhmäyttämistä puhuttiin kouluvierailuilla todella paljon. Aihe oli ajankohtainen ja lukioissa on reagoitu julkisuudessa vellovaan lukioita ja erityisesti luokattomuutta syyllistävään keskusteluun. Useissa lukioissa ovat tutorit heti opiskelun käynnistyessä mukana auttamassa uusia lukiolaisia kurssivalinnoissa ja tukemassa heidän ryhmäytymistään. Lukioissa on lukuisia muitakin järjestelyjä (mm. tervetuliais- ja perehdytystapahtumat, ryhmänohjaajan tuokiot, kotiryhmille järjestetyt kurssit, huoltajien keskustelutilaisuudet), jotka edesauttavat yhteisöllisyyden muodostumista ja sen ylläpitämistä.

Mitä me tehtiin koulussa eilenkin taas iltapäivällä muuta kun puhuttiin tästä opiskelijoiden hyvinvoinnin lisäämisestä ryhmänohjauksen kautta. Siihen keskitytään todella paljon. Sitä ei resursoida, mutta se on kuitenkin meidän suurin ponnistus tällä hetkellä, että ihmiset voisivat hyvin, miten me kehitetään ryhmänohjausta, miten me nähdään milloin jollakin alkaa menemään aivan pieleen tämä homma, uupuu tai syrjäytyy tai käyttäytyy huolestuttavalla tavalla. (Aineenopettaja)

Taulukon 11 väittämistä 1–4 on muodostettu ystävyysuhteita kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .67). *Mitä korkeampi arvo on, sitä parempina ystävyysuhteita pidetään.* Lukioiden alhaisin arvo on 3,1 ja korkein 4,8. Keskiarvo on 4,2. Aikuislukioiden keskiarvo on 3,7 ja opistojen 4,0. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin seuraavasti:

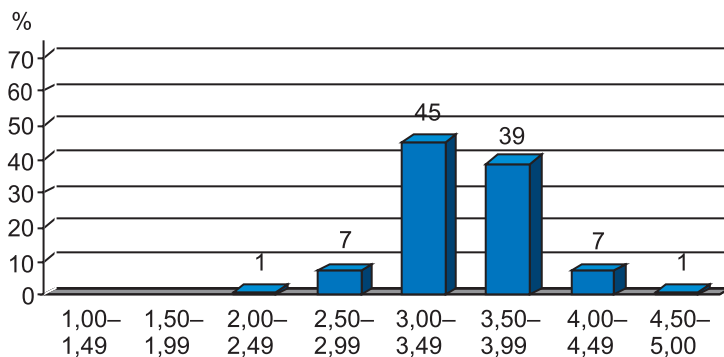

Kuvio 12. Ystävyysuhteet

Lukioiden välinen hajonta on pieni. Kolme neljäsosaa osuu asteikolla samaan keskiarvoluokkaan. Taustamuuttujien suhteen eroja ei ole. Tässä suhteessa merkillepantavaa on, että koulun koolla ei ole merkitystä. Ystävyysuhteet ovat samaa tasoa sekä pienissä että suurissa lukioissa. Aivan tarkkaan ottaen on nähtävissä, että mitä suurempi lukio sitä korkeampi arvo (4,1–4,3). Tosin korkein arvo löytyy luokasta ”keskikokoinen lukio” (300-499 opiskelijaa). Ystävyysuhteet ovat siis lukioissa keskimäärin hyvät, yksinäisiä vähän eikä suurissakaan luki-

oissa ole tässä suhteessa maininnanarvoista ongelmaa. Yksittäistapaukset ovat aina ja kaikessa asia erikseen.

Taulukon 11 väittämistä 5-7 on muodostettu ryhmäsuhteita kuvaava summa-
muuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .74). *Mitä korkeampi arvo on, sitä enemmän on lukiossa koettu panostettavan ryhmähengen ylläpitoon ja sitä parempi on yhteishenki.* Lukioiden alhaisin arvo on 1,8 ja korkein 4,6. Vaihteluväli on tässä kyselyssä poikkeuksellisen suuri. Keskiarvo on 3,5. Aikuislukioiden keskiarvo on 3,3 ja opistojen 3,7. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin seuraavasti:

Kuvio 13. Ryhmäsuhteet

Ryhmäsuhteisiin panostamisessa on jo huomattavaa lukioiden välistä hajontaa. Osassa lukioita (8 %) olisi tässä suhteessa selvästi toivomisen varaa. Taustamuuttujien suhteen ei olennaisia eroja ole.

Opiskelijoilla on omasta mielestään kohtalaiset vaikutus- ja osallistumismahdollisuudet työyhteisössään (taulukko 12). Tosin noin neljäsosa opiskelijoista kokee, että opiskelijoilla ja oppilaskunnan toiminnalla ei ole todellisia vaikutusmahdollisuuksia. Tämä viittaa lukioiden väliseen hajontaan.

Opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksia kartoittavat väittämät kertovat kuitenkin myös siitä, että huomattavalle joukolle (kolmasosalle) opiskelijoita koko kysymys on melko vieras ja mahdollisesti myös vähämerkityksinen, koska kantaa ei osata ottaa. Suomalaiset nuoret kokevat (kuten peruskoulussakin muiden maiden nuoriin suhteutettuna) koulun korostetusti opiskelun ja tiedollisen oppimisen paikkana, eivät niinkään ”pienoisdemokratiana”, jossa harjoitellaan tulevaa yhteiskunnallista vaikuttamista. Toisaalta ne nuoret, jotka ottavat asiaan kantaa, arvioivat kouluun yllättävänkin myönteisesti moniin ennakkokäsityksiin suhteutettuna: vain vajaa neljännes kaikista opiskelijoista kokee oppilaskunnan ja opiskelijoiden mielipiteiden vaikuttavuuden lähes täysin merkityksettömäksi.

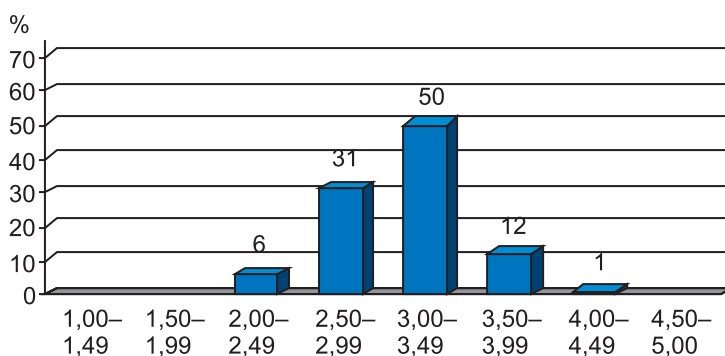

Taulukko 12. *Opiskelijoiden vaikutusmahdollisuudet (%)*

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1 Tässä lukiossa opiskelijat järjestävät paljon oppituntien ulkopuolista toimintaa	8	25	22	28	17
2 Oppilaskunnalla on tässä lukiossa todellisia vaikutusmahdollisuuksia	13	33	32	14	8
3 Opiskelijoiden mielipiteet otetaan huomioon tämän lukion kehittämisessä	11	38	28	16	7
4 Tämä lukio on hyödyntänyt opiskelijoiden tietoteknistä osaamista	8	26	37	19	10
5 Tämä lukio on hyödyntänyt opiskelijoidensa yksilöllisiä taitoja	11	35	34	14	6

Kiinnostavaa on myös se, että yhteiskunta on panostanut lähes 30 vuoden ajan koulujen tietotekniseen toimintaan ja kuitenkin edelleen vain kolmannes lukioista hyödyntää tällä alueella parhaan ryhmän, opiskelijoiden, osaamista.

Taulukon 12 väittämistä on muodostettu opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksia kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .77). *Mitä korkeampi arvo on, sitä paremmat ovat opiskelijoiden vaikutus- ja osallistumismahdollisuudet.* Lukioiden alhaisin arvo on 2,0 ja korkein 4,4. Keskiarvo on 3,1. Aikuislukioiden keskiarvo on 2,9 ja opistojen 3,4. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin seuraavasti:

Kuvio 14. *Opiskelijoiden vaikutusmahdollisuudet*

Merkille pantavaa on koulujen välinen melko suuri vaihtelu. Joissain lukioissa (6 %) vaikutusmahdollisuudet koetaan hyvin heikoiksi. Näyttäisi siis siltä, että

eri kouluissa toimintakulttuuri vaihtelee sen suhteen, miten opiskelijoiden aktiivinen ja osallistava rooli määrittävät suhteessa perinteiseen opettajälähtöiseen tiedonjakamisen tehtävään. Eli kysymykseen, mitä muutakin tarkoitusta varten koulu toimii kuin vain nuorten opastajana eri oppiaineiden tiedonlähteille.

Taustamuuttujissa on vain hyvin pieniä eroja. Esimerkiksi varmaankin monien ennakkokäsitysten vastainen, ero, jonka mukaan suurissa kouluissa (3,1) vaikutusmahdollisuudet koetaan jossain määrin pieniä kouluja (2,9) parempina. Ero ei ole keskiarvoina suuri mutta kuitenkin systemaattinen.

Lukio sosiaalisena ympäristönä: Arviointi

Lukiossa on panostettu aiempaa enemmän koulun yhteishengen rakentamiseen, viihtymiseen ja opiskelijoista huolehtimiseen. Kanssakäymisen vastaavuoroisuus ja keskinäistä kunnioitusta painottava perussuhde on pääosin kunnossa. Yhteisöllisyyden tunne ja yhteishenki kuitenkin vaihtelevat lukiottain. Eroja on muun muassa siinä, kuinka paljon opetuksessa käytetään yhteistoiminnallisia ja ryhmäytymiseen perustuvia menetelmiä ja korostetaan sosiaalisten taitojen tärkeyttä.

Lukioissa sosiaalisen vuorovaikutuksen ja ilmapiirin merkitys niin oppimiselle kuin hyvinvoinnille on keskeinen. Valtaosalle opiskelijoista heidän elämänsä lukioympäristössä on ystävyysuhteiden osalta kohdallaan. Ilmapiiri sekä ryhmä- ja ystävyysuhteet eivät ole riippuvaisia koulun koosta.

Yksinäisten määrä lukiossa on vähäinen. Huolimatta siitä, että heikosti toveriyhteisönsä kiinnittyneiden nuorten osuus on pieni, tähän joukkoon on tärkeää kiinnittää huomiota. Nämä nuoret ovat syrjäytymisen ja yksilön psyykkisen kehityksen kannalta aito riskiryhmä, jonka heikko yhteisöllinen sitoutuminen voi johtaa ongelmiin myöhemmässä elämässä. Useissa kouluissa opiskelijoiden keskinäistä huolenpitoa tuetaan eri keinoin mutta koulujen välillä on suurta vaihtelua.

Noin puolessa lukioista opiskelijoilla on riittävät mahdollisuudet osallistua työyhteisönsä kehittämiseen. Koulujen välinen vaihtelu on huomattavaa.

Oppilaskuntien todelliset vaikutusmahdollisuudet vaihtelevat suuresti. Osassa kouluista oppilaskunta on joko ainoastaan muodollinen kuulemiskanava tai sen toiminta on passiivista.

Lukio sosiaalisena ympäristönä: Kehittämisehdotukset

Lukion toiminta on organisoitava niin, että opiskelijat voivat alusta lähtien vaikuttaa oman oppimispolkunsa rakentamiseen.

Koululle pitää luoda lisää keinoja tunnistaa ja tarttua itsensä yksinäisiksi kokevien nuorten elämäntilanteisiin ja kokemuksiin lukioympäristöstä. Yksilötason ohjauksen resurssit pitää kohdentaa enemmän näiden nuorten kanssa työskentelyyn.

Lukion arjessa tulee pohtia, miten opiskelijat nykyistä monipuolisemmin ja kattavammin voivat vaikuttaa koulun toimintaan, oppituntien toteutukseen, oppimisympäristöön, arviointiin ja työtapoihin. Toimintakulttuuriin vaikuttaminen on johdon, opettajien ja opiskelijoiden yhteistyökysymys, joka vaatii runsaasti kehittämistä.

5.5 Valinnaisuus ja joustavuus

Joustavuus ja valinnaisuus luovat nykyisellään lukioon ristiriitaisia odotuksia ja haasteita. Yhtäältä arvostetaan yksilön oikeutta valintoihin ja toisaalta ollaan huolissaan ”väärin” valintojen aiheuttamasta joidenkin oppiaineiden suosion hiipumisesta, koulutusaikojen pidentymisestä ja koulutuskustannusten kasvusta. Opiskelijoille olisi annettava mahdollisuus itsensä etsimiseen, omiin valintoihin ja päätöksentekoon sekä samalla pidettävä huolta siitä, että opintopolut olisivat sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta mielekkäitä ja mahdollisimman suoria.

Väljærvi ja Tuomi (1995) tutkivat lukiolaisten ainevalintoja juuri ennen kuin laajaa valinnaisuutta mahdollistava tuntijako otettiin käyttöön. Mukana oli sekä luokallisia lukioita että luokattomuutta kokeilevia lukioita. Johtopäätöksinään he toteavat mm. näin: ”Nuorten valintoja lukioympäristössä ohjaavat mitä ilmeisimmin monet muutkin tekijät kuin vain yksilön lahjakkuus tai orientoituminen jatko-opintoihin. Kokonaisuutena lukiolaisten valinnat ovat voimakkaasti yhteydessä sukupuoleen, aiempaan opintomenestykseen ja myös kodin koulutustautaan.” (Väljærvi & Tuomi 1995, 70)

Väljærvi ja Tuomi pelkäsivät, että valinnaisuuden lisääntyessä opiskelijan sukupuoli ja sosiaalinen ympäristö eriyttävät entistä voimakkaammin nuorten lukiotutkintoja jatkokoulutusmahdollisuuksien kannalta eriarvoistavaan suuntaan. Jotta näin ei käy, olisi lukioissa, ja miksei jo ennen sitä, harjaannutetta-

va niitä päätöksentekotaitoja, jotka liittyvät opintojen säätelyyn kunkin oman kiinnostuksen, lahjojen ja opiskelusuunnitelmien mukaan. Tämä tietää erityisiä paineita opinto-ohjaukseen jo opintojen alkuvaiheessa.

Tamperelaisissa lukioissa tehdyssä luokattomuuden arvioinnissa (Väljäärvi & Kuusela 2001) todetaan valintojen tekemisestä näin: ”Opiskelijat ovat melko tyytyväisiä luokattomuuden toimivuuteen, erityisesti sen tarjoamiin mahdollisuuksiin tehdä omia valintoja. Kuitenkin vain harva opiskelija käyttää luokattomuuden mahdollisuuksia edes melko mittavasti hyväkseen. Myös opettajista valtaosa arvioi luokattomuuden myönteisenä kehitysaskeleena lukio-opetuksen uudistamisessa.”

Henkilökohtainen opinto-ohjelma, onpa se sitten laadittu jakso kerrallaan tai koko vuodeksi, on useille lukiolaisille vain raamisuunnitelma, joka muuttuu tai jota joudutaan muuttamaan matkan varrella. Helsingin lukioiden seurantalukemuksessa jatkuvia muutoksia, etsimistä, oli erityisesti opiskelijoilla, joiden jatko-opiskeluajatukset eivät olleet vielä opintojen loppupuolellakaan jäsentyneet. Noin puolella seurantaan kuuluneista lukiolaisista alkuperäinen suunnitelma oli kuitenkin pysynyt lähes muuttumattomana. Pienellä osalla opiskelijoista valinnaisuuden edellyttämä oma-aloitteisuus ja opintojen suunnittelukyky ei ollut järjestelmän edellyttämällä tasolla. Etenkin jo perusopetuksessa heikommin menestyneillä poikaopiskelijoilla oli tässä suhteessa vaikeuksia. On havaittu, että lukion todellakin tulee jatkaa ja vahvistaa perusopetuksen kasvatustehtävää. (Mehtäläinen 2003.)

Opetushallituksen luokattoman lukion toimivuutta käsitelleessä kyselyssä (2005) saatiin valinnaisuuteen ja joustavuuteen liittyen mm. seuraavia tuloksia:

- Rehtoreista noin 90 % oli samaa mieltä siitä, että lukion kurssitarjonta antaa laajat valinnan mahdollisuudet.
- Luokattomuuden suurimpana *etuna* lukion näkökulmasta rehtorit pitivät lukion mahdollisuutta tarjota yksilöllisiä, joustavia ja valinnaisia opintoja. Sekä rehtorit että oppilaskunnat arvostivat opiskelijan näkökulmasta katsottuna eniten valintojen vapautta ja joustavuutta. Oppilaskunnat arvostivat toiseksi eniten vaihtuvuutta ja vaihtelua, mikä rehtoreiden arvioinneissa sijoittui vasta neljänneksi yleisimmäksi eduksi.
- Suurimpana *epäkohtana ja kehittämistarpeena* lukion näkökulmasta rehtorit nostivat esiin opinto-ohjauksen ja opintojen seurannan. Lähes yhtä usein nousivat esiin kurssitarjottimen laatimisen vaikeudet. Sekä rehtorit että oppilaskunnat pitivät opiskelijan näkökulmasta suurimpana epäkohtana erilaisia työjärjestyksen ja kurssitarjottimen laatimiseen liittyviä ongelmia sekä koeviikkojärjestelmään liittyviä epäkohtia.
- Noin 79 % rehtoreista oli sitä mieltä, että luokaton toimintamuoto lisää opiskelijan taitoa tehdä valintoja.
- Lukio halutaan säilyttää luokattomana. Tätä mieltä oli lähes 72 % rehtoreista ja yli 93 % oppilaskunnista.
- Rehtoreista yli 74 % ja oppilaskunnista noin 61 % arvioi, etteivät huoltajat tunne nykyistä lukiojärjestelmää riittävän hyvin tukeakseen lapsiaan lukio-opinnoissa.

Arviointineuvoston kyselyssä opiskelijat ottivat kantaa kurssitarjontaan ja valinnanmahdollisuuksiin seuraavasti (taulukko 13):

Taulukko 13. *Kurssitarjonta ja valinnanmahdollisuudet (%)*

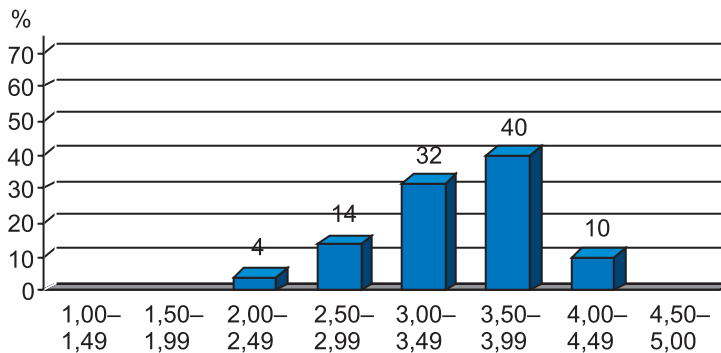
	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1 Lukiomme kurssitarjonta antaa laajat valintamahdollisuudet	24	45	7	17	7
2 Tarjolla on ollut riittävästi eri aineiden syventäviä kursseja	30	45	8	13	4
3 Tarjolla on ollut riittävästi soveltavia kursseja	25	42	14	14	5
4 Lukiossamme on tarjolla eri oppiaineita yhdistäviä soveltavia kursseja	10	29	33	19	9
5 Kaikkia pakollisia kursseja tarjotaan riittävän säännöllisesti	20	41	13	20	6

Pääosin lukioden valinnaisuus on opiskelijoiden mielestä riittävä ja laaja. Lähes kolme neljäsosaa opiskelijoista on sitä mieltä, että lukio pystyy edelleen tarjoamaan riittävästi ja riittävän usein eri aineiden syventäviä kursseja. Kaksi kolmasosaa opiskelijoista on myös sitä mieltä, että lukio tarjoaa valintojen joustavuuden kannalta riittävästi soveltavia kursseja.

Kuitenkin noin neljännes opiskelijoista kokee lukion tarjonnassa olevan puutteita. Asia näyttäisi myös olevan nuorille, luonnollisista syistä, varsin tärkeä ja merkityksellinen, koska vain hyvin pieni osa vastaajista jätti ottamatta kantaa näihin kysymyksiin. Tältä osin merkille pantavaa on opiskelijoiden kokemus aineita integroivista soveltavista kursseista. Kolmannes ei ottanut tähän kysymykseen lainkaan kantaa. Tämä kertonee siitä, että koko kysymys kurssitarjotimesta palautuu edelleen, ja ehkä korostaa ei-toivottavalla tavalla, kysymystä rajallisen aikaresurssin jakamisesta oppiaineiden kesken. Voisi kysyä, millainen olisi sellainen kurssitarjotin, joka rakentuisi ongelmakeskeisestä kysymyksenasettelusta ja pyrkimyksestä pedagogiikan keinoin valmistaa nuoria kohtamaan, ymmärtämään ja ratkomaan aikuisia paremmin nykymaailman todellisia pulmakysymyksiä.

Taulukon 13 väittämistä on muodostettu kurssitarjontaa ja valinnanmahdollisuuksia kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .83). *Mitä korkeampi arvo on, sitä paremmiksi kurssitarjonta ja valinnanmahdollisuudet koetaan.* Lukioden alhaisin arvo on 1,8 ja korkein 4,4. Keski-

arvo on 3,5. Aikuislukioiden keskiarvo on 3,4 ja opistojen 3,4. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin seuraavasti:

Kuvio 15. Valinnanmahdollisuudet

Lukioiden tarjoamat valinnanmahdollisuudet vaihtelevat huomattavasti. Noin viidesosa lukioista jää asteikon keskiarvon alapuolelle. Lukioiden koon suhteen on nähtävissä, että mitä suurempi lukio, sitä korkeampi arvo (3,0–3,9). Tulos ei ole uusi eikä yllättävä. Kaupunkilukioissa keskiarvo on suurempi (3,6) kuin maaseutulukioissa (3,2). Lukioiden ylioppilaskirjoitusten (kevät 2008) pakollisten kokeiden pistemäärien keskiarvon ja kurssitarjontaa ja valinnanmahdollisuuksia kuvaavan summamuuttujan korrelaatio on .32. (Koulun koon ja yo-pistemäärän korrelaatio on .25.)

Lukion valinnaisuus edellyttää opiskelijalta omaa aktiivisuutta, vastuunottoa, itseohjautuvuutta ja myös sen sietämistä, että jostain syystä valinnat eivät aina toteudu. Kurssivalintojen tekeminen ei pääosalle opiskelijoista ole ollut vaikeaa (taulukko 14).

Opiskelijan vastuun omista opinnoistaan ei koeta olevan liian suuri. Oman opinto-ohjelman noudattaminen ei kaikilta osin kuitenkaan onnistu. Vajaalla kolmasosalla opiskelijoista on ollut kurssivalinnoissaan teknisistä syistä, omasta päätöksenteosta tai suunnittelusta johtuvia vaikeuksia. Tämä ryhmä nuoria on epäilemättä lukiopedagogiikan kehittämisen ja yksilöllisyyden huomioon ottavien ratkaisujen rakentamisen kannalta aivan keskeinen. Miten luoda lukioon sellaisia rakenteita ja menetelmällisiä ratkaisuja, jotka tukevat erityisesti tavoitteistaan ja ratkaisuihistaan epävarmojen nuorten valintataitojen kehittymistä? Miten kohdentaa ohjauksen resursseja siten, että yksilöohjaus kohdistuisi entistä painokkaammin juuri sitä tarvitseville? Kysymys on jossain määrin varmasti opiskelijoiden ikään ja henkiseen kypsyymiseen liittyvä, mutta ennen kaikkea kysymys on harjaantumisesta ottamaan itse vastuuta valinnoistaan ja tulevai-

Taulukko 14. *Opinto-ohjelman noudattamisen ja kurssivalintojen vaikeudet (%)*

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1 Omaa opinto-ohjelmaa on ollut vaikea noudattaa, koska kurssitarjotin muuttuu niin paljon lukuvuosittain	5	17	23	33	22
2 Olen joutunut suorittamaan kurseja muissa lukioissa, koska oma lukio ei ole voinut niitä tarjota	4	8	7	8	73
3 Kurssivalintojen tekeminen on ollut vaikeaa, koska vaihtoehtoja kurssitarjottimessa on vähän	7	22	14	30	27
4 Kurssivalintojen tekeminen on ollut vaikeaa, koska en ole osannut tehdä päätöksiä	3	20	16	29	32
5 Opiskelijan vastuu opinnoistaan on liian suuri	3	15	20	35	27
6 Ylioppilastutkinnon hajauttaminen on tässä lukiossa hankalaa	3	8	21	29	39
7 Ainerealin toteuttaminen suunnitellamallani tavalla on tämän lukion kurssitarjonnalla vaikeaa	4	12	29	28	27

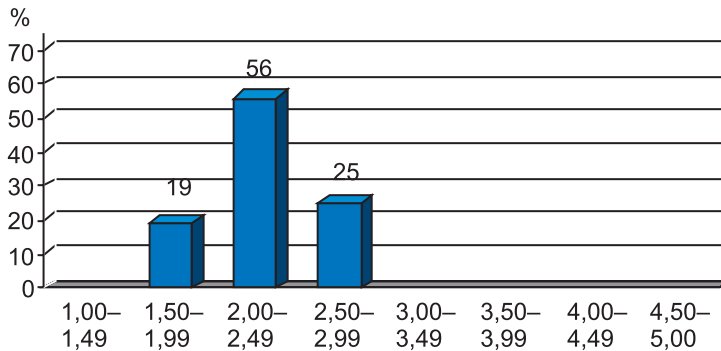
suudestaan. Kokemuksellinen oppiminen lienee tässä kaikkein keskeisin tavoiteltujen avaintaitojen saavuttamiseen.

Ylioppilastutkinnon hajauttaminen on pääosalla opiskelijoista onnistunut. Yli puolet opiskelijoista myös ilmoittaa, ettei ainerealin toteuttamisessa ole ollut vaikeuksia.

Taulukon 14 väittämistä on muodostettu summamuuttuja, joka kuvaa opinto-ohjelman noudattamisen ja kurssivalintojen tekemisen vaikeutta. Minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .75). *Mitä korkeampi arvo on, sitä vaikeammaksi oman opinto-ohjelman noudattaminen koetaan ja sitä ”enemmän” on kurssivalinnoissa vaikeuksia.* Lukiodien alhaisin arvo on 1,5 ja korkein 3,1. Keskiarvo on 2,3. Aikuislukiodien keskiarvo on 2,2 ja opistojen 2,3. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin kuvion 16 mukaisesti.

Lukiodien hajonta valinnanvaikeuksia kuvaavalla summamuuttujalla ei ole kovin suuri. Lukiodien koon suhteen on nähtävissä, että mitä pienempi lukio sitä korkeampi arvo (2,1–2,4). Pienissä lukioissa on vaikeuksia enemmän kuin suurissa. Ero ei ole keskiarvoina suuri mutta ei suunnaltaan myöskään yllättävä.

Onko tehtävistä valinnoista keskusteltu opiskelijoiden kanssa? Ovatko valinnat opettaneet mitään? Opiskelijat ovat kokeneet saaneensa tukea kurssivalinto-

Kuvio 16. Valinnanvaikeudet

hin. Myös ylioppilastutkinnon hajauttamisesta ja ainerealin toteuttamisesta on keskusteltu. Toisaalta noin neljäsosan mukaan tällaisia keskusteluja ei ole käyty (taulukko 15).

Taulukko 15. Valintakeskustelut ja valintojen opetus (%)

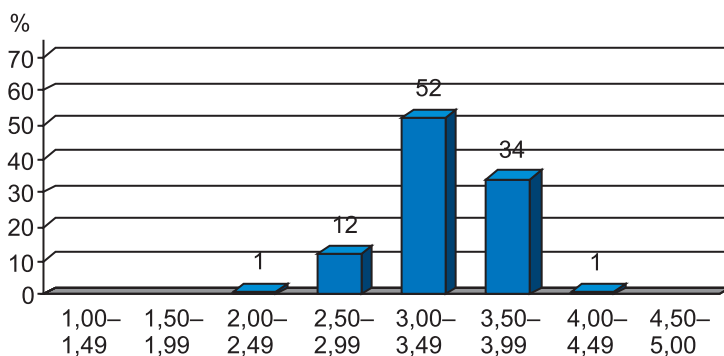
	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1 Minua on kannustettu tekemään omia, itselleni parhaiten sopivia, ratkaisuja kurssivalinnoissa	18	46	21	11	4
2 Minun kansani on keskusteltu yo-tutkinnon hajauttamisen järjestyksestä	19	34	18	14	15
3 Minun kansani on keskusteltu ainerealin toteutuksesta ja sen edellyttämästä opintojen ennakkosuunnittelusta	15	34	24	15	12
4 Kurssivalintojen tekeminen on opettanut minua pitämään huolta asioistani	17	50	21	9	3
5 Lukio-opiskelu on lisännyt taitojani tehdä valintoja	17	50	21	9	3

Lukion toimintakulttuurissa valintojen tekeminen ja opiskelijan oman itsenäisen roolin korostaminen tässä prosessissa näyttäisi olevan varsin vahvasti läsnä. Koulu kannustaa itsenäiseen päätöksentekoon ja selkeä enemmistö opiskelijoista kokee oppineensa valintojen tekemisen taitoja osana lukio-opintojaan. Hieman yllättävää on, että joka viides nuori ei osaa muodostaa käsitystä näistä heidän lukio-opintoihinsa erottamattomasti nivoutuneista kysymyksistä. Ovatko nämä niitä opiskelijoita, jotka ovat edenneet opinnoissaan koulun tarjoaman ”malli-

suunnitelman” mukaan sen kummemmin pohtimatta omia tavoitteitaan tai tulevaisuuttaan?

Taulukon 15 väittämistä 1–3 on muodostettu kurssivalintakeskusteluja kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .65). *Mitä korkeampi arvo on, sitä enemmän on kannustettu ja keskusteltu kurssivalintojen järkevyydestä.* Lukioden alhaisin arvo on 2,0 ja korkein 4,2. Keskiarvo on 3,4. Aikuislukioiden keskiarvo on 3,3 ja opistojen 3,3. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin seuraavasti:

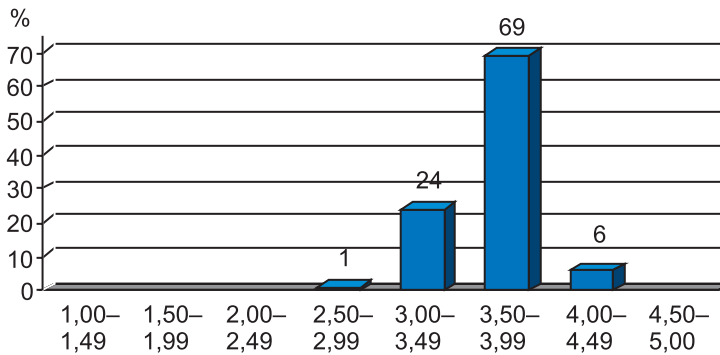
Kuvio 17. Valintakeskustelut

Lukioiden välillä on jo hieman hajontaa. Osassa (13 %) lukioita valinnoista keskusteleminen on jäänyt keskimääräistä vähemmälle. Suomenkielisissä lukioissa on korkeampi keskiarvo (3,4) kuin ruotsinkielisissä (3,1).

Taulukon 15 väittämistä 4–5 on muodostettu vielä pieni kurssivalintojen opettavuutta kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .79). *Mitä korkeampi arvo on, sitä opettavaisemmiksi kurssivalinnat on koettu.* Lukioden alhaisin arvo on 2,3 ja korkein 4,2. Keskiarvo on 3,7. Aikuislukioiden keskiarvo on 3,4 ja opistojen 3,6. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin kuvion 18 mukaisesti.

Lukioiden välinen hajonta ei ole suuri. Kaksi kolmasosaa mahtuu samaan keskiarvoluokkaan. Pienessä osassa lukioita (1 %) on oppiminen ollut vähäisempää. Eikö ole ollut mahdollisuutta oppia? Lukioden koon suhteen on nähtävissä, että mitä suurempi lukio sitä korkeampi arvo (3,5–3,8). Ero ei ole suuren suuri mutta systemaattinen.

Tämän asiakokonaisuuden lopuksi on taulukkoon 16 koottu opiskelijoiden vastauksia väittämiin, jotka kuvaavat heidän suhtautumistaan lukion joustavuuteen ja osin myös valinnaisuuteen. Alkuperäinen ajatus oli laatia vain väittämä, jossa otettaisiin kantaa luokattomuuden puolesta tai sitä vastaan. Opiskelijoille luokattomuus kuitenkin tarkoittaa erilaisia asioita, se yhdistetään erilaisiin asi-

Kuvio 18. Kurssivalintojen opettavaisuus

oihin, ei pelkästään opiskeluajalla variointiin ja vuosiluokkiin sitomattomaan etenemiseen opinnoissa. Päädyimme lähestymään aihetta hieman monimuotoisemmin ja erilaisin väittämämuotoiluin.

Taulukko 16. Joustavuus (%)

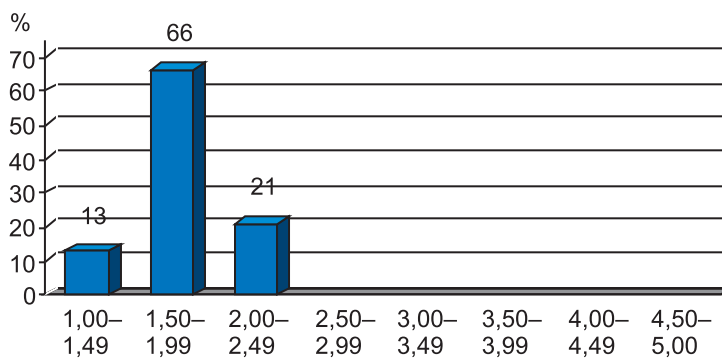
	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1 Luokattomuudesta tulisi luopua ja siirtyä kolmevuotiseen lukioon	4	8	26	14	48
2 On tärkeää, että voin valita missä ajassa suoritan lukio-opintoni	59	28	9	3	1
3 On tärkeää, että voin valita mitä kursseja opiskelen	74	18	6	1	1
4 Kaikille yhteisten pakollisten kurssien osuutta tulisi lisätä nykyisestä	3	9	21	23	44
5 Ylioppilastutkinto tulisi keskittää suoritettavaksi kokonaan kolmannen lukiovuoden keväällä nykyisen hajauttamisen sijasta	2	6	15	12	65
6 Ainereaalilla on merkitystä jatko-opintojeni kannalta	29	30	28	8	5

Luokattomuuden ydinpiirteisiin liittyvät vastaukset viestivät nuorten huomattavan suuresta tyytyväisyydestä nykylukioon. Luokattomasta lukiosta ei haluta luopua. Opiskelijoiden yksimielisyys on lähes jakamatonta ja suurempaa kuin minkään muun osatekijän osalta, kun kysymykset koskevat mahdollisuutta itse päättää omien opintojen järjestämisestä lukiossa ja ylioppilastutkinnon hajautta-

mista. Vaikka runsas kymmenesosa vastaajista olisikin ainakin jossain määrin halukas siirtymään ajallisesti selkeästi rajattuun kolmivuotiseen lukioon ja lisäämään kaikille yhteisten opintojen osuutta opinto-ohjelmassa, vain pari prosenttia olisi valmis luovuttamaan itseltään pois nykyisen vapauden valita itse lukio-opintojen kesto tai niihin kuuluvien kurssien sisältö.

Tulos on jossain määrin ristiriitainen, mutta vahvistanee sitä tosiasiaa, että eri vastaajille termit ”luokattomuus” ja ”pakolliset kurssit” ilmeisesti merkitsevät hieman erilaisia asioita tai vastaajat eivät ole täysin varmoja siitä, mitä termeillä tarkoitetaan (ks. myös luku 5.10). Tätä vahvistaa myös ”en osaa sanoa” vaihtoehdon valinneiden suhteellisen korkea osuus väittämässä 1 ja 4, kun osuuksia verrataan valinnanvapauden rajoittamista konkreettisemmin ja henkilökohtaisemmin koskeviin kysymyksiin, joissa vastaajien varmuus ja yksimielisyys on erittäin suuri.

Taulukon 16 väittämistä 1–5 on muodostettu joustavuuteen suhtautumista kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .72). Mitä pienempi arvo on, sitä tärkeämpänä joustavuutta pidetään. Lukioiden alhaisin arvo on 1,2 ja korkein 2,5. Keskiarvo on 1,8. Aikuislukioiden keskiarvo on 1,9 ja opistojen 2,0. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin seuraavasti:

Kuvio 19. *Joustavuus (luokattomuus)*

Lukioiden välinen hajonta on varsin vähäinen ja lukiot sijoittuvat pääosin asteikon joustavuutta tärkeänä pitävään päähän. Naisopiskelijat kokevat joustavuuden itselleen tärkeämmäksi (1,6) kuin miesopiskelijat (1,9). Muutoin ei taustamuuttujien suhteen olennaisia eroja ole.

Valinnaisuus ja joustavuus: Arviointi

Lukion kurssitarjonta on keskimäärin opiskelijoita tyydyttävää ja riittävän laajaa. Lukion tila joustavuuden ja valinnaisuuden suhteen on pääosin hyvä tai erinomainen isoissa lukioissa ja heikko tai kohtalainen pienissä lukioissa. Syventävien ja soveltavien kurssien osalta opiskelijat ovat eriarvoisessa asemassa riippuen siitä, missä lukiossa he opiskelevat.

Oman opinto-ohjelman rakentaminen ja sen toteuttaminen lukion arjessa sujuu lukiolaisilta varsin jouhevasti. Kurssitarjonnan niukkuus tai sen heikko suunnitelmallisuus hankaloittaa kuitenkin noin joka neljännen lukiolaisen opintoja.

Opiskelijat ovat halukkaita omien valintojen tekemiseen ja opiskelustaan päättämiseen, mutta tarvitsevat siihen tukea. Valintojen tekemisellä koetaan olevan vaikutusta opiskelutaitojen ja elämönhallinnan kehittymiseen. Valintojen tekeminen edistää myös yhteiskunnan edellyttämien sosiaalisten ja toiminnallisten valmiuksien kehittymistä.

Lukioiden opetusjärjestelyt mahdollistavat ylioppilastutkinnon hajauttamisen ja ainereaalien toteuttamisen opiskelijan suunnittelemana tavalla. Kuitenkin opiskelijoista yllättävän suuri osa toteaa, ettei heidän kanssaan ole suunniteltu ylioppilastutkinnon hajauttamista eikä ainereaalien toteuttamista.

Luokaton lukio on vakiinnuttanut paikkansa kestäväksi lukiokoulutuksen muotona. Opiskelijoista vain pieni osa toivoo luokattomuudesta luopumista. Opettajien keskuudessa luokattomuudella ei ole yhtä vankkaa kannatusta, joskin pääosa lukioiden rehtoreista ja opettajista pitää luokattomuutta hyvänä.

Valinnaisuus ja joustavuus: Kehittämisehdotukset

Valinnaisten kurssien osuus lukiossa tulee säilyttää vähintään nykyisellään. Ylioppilastutkinnon hajauttamismahdollisuus tulee säilyttää ja ainereaalien toimivuutta tulee arvioida.

Erityisesti pienissä lukioissa mahdollisuuksia opiskelujen joustaviin järjestelyihin tulee pohtia luovasti. Voitaisiin harkita myös ”positiivisesti diskriminoivia” resurssimalleja opetuksen joustavuuden tukemiseksi.

5.6 Ohjaus

Luokattomassa lukiossa opintojen sujumiseen vaikuttaa olennaisesti koulun ohjausjärjestelmän resursointi ja organisointi. Etenkin luokattomuuden alkuaikoina puutteita ja ongelmia oli molemmissa. Aikaa myöten ohjauksen organisointi, työnjako eri toimijoiden kesken, on asettunut kohtuullisesti uomiinsa. Toisaalta lukuisissa selvityksissä ja tutkimuksissa on todettu, ettei ohjauksen resursointi kaikilta osin ole riittävää ohjauksen lisääntyneisiin tehtäviin nähden. Erityisesti opiskelijoiden jatko-opintoihin liittyvä henkilökohtainen ohjaus on jäänyt toivotua ja tarvittavaa vähäisemmäksi. Se näkyy opiskelijoiden opintosuunnitelmien häilyvyytenä ja osin epärealistisuutena sekä jatkokoulutukseen siirtymisen viivästymisenä.

Eri syistä osalla lukio-opiskelijoista on muutoinkin vaikeuksia selvittää lukio-koulutuksen vaatimuksista. Kysymys ei aina ole siitä, että opiskeluvalmiudet ja -motivaatio olisivat vaatimustasoon nähden liian heikot. Nykyisin lukihäiriöt, keskittymisvaikeudet sekä psyykkiset ja sosiaaliset ongelmat ovat myös lukioiden todellisuutta (Mehtäläinen 2005).

Turkulaisissa lukioissa syksyllä 2004 tehdyn tutkimuksen (Tuijula 2007) mukaan peruskoulusta lukioon siirtymisvaiheessa saatuun ohjaukseen tyytymättömiä oli joka kuudes vastaaja. Kokonaistyytyväisyys ohjaukseen oli kuitenkin melko hyvä. Opinto-ohjaajien määrän lisääminen näyttää suoraan lisäävän tyytyväisyyttä. Opiskelijat odottivat ohjaukselta ensisijaisesti jatko-opintoihin ja ylioppilaskirjoituksiin liittyvää neuvontaa.

Helsinkiläisten lukiolaisten seurantatutkimuksessa ilmeni, että opiskelijoiden kokemukset saamansa ohjauksen eri muodoista, esimerkiksi abi-infot, vierailut, opotunnit, ”pakkokeskustelut”, vaihtelivat laidasta laitaan. Yksi ohjausmuoto sopii hyvin yhdelle ja toinen toiselle. Eri lukioissa info on vielä painottunut sisällöllisesti eri tavoin sen mukaisesti, mihin pääosa opiskelijoista todennäköisesti hakeutuu. Yksi yhteisempi toive kuitenkin oli: kaivattiin enemmän aikaa henkilökohtaisiin keskusteluihin niille, jotka ovat sen tarpeessa ja tietoa oikeista ammateista eikä pelkästään siitä, miten missäkin opiskellaan, siis opiskelijoiden tilalle tai ohelle ammatti-ihmisiä kertomaan alastaan ja työstään. (Mehtäläinen 2003)

Opetushallituksen vuonna 2005 toteuttamassa luokattoman lukion toimivuutta käsitelleessä kyselyssä todettiin opinto- ja ryhmänohjauksesta seuraavaa:

- Päätoiminen opinto-ohjaaja oli kahdessa kolmasosassa kyselyyn vastanneista lukioista. Päätoimisen opinto-ohjaajan keskimääräinen resurssi oli 20,4 kurssia, ryhmänohjaajien 8,5 kurssia ja muiden opettajien resurssi keskimäärin 6,1 kurssia. Yhtä päätoimista opinto-ohjaajaa kohti oli kyselyyn vastanneissa lukioissa keskimäärin 270 opiskelijaa. Pienissä lukioissa opiskelijamäärä oli yhtä päätoimista opinto-ohjaajaa kohti keskimäärin 76, keskiuurissa lukioissa 197 ja suurissa 357 opiskelijaa.

- Vajaat kaksi kolmasosaa oppilaskunnista katsoi saavansa riittävästi ohjausta luki-ossa. Samoin vajaat kaksi kolmasosaa oli tyytyväisiä kurssivalintoihin liittyvään ohjaukseen lukiossaan.

Suomen opinto-ohjaajien yhdistyksen Sopo ry:n lukiotoimikunta selvitti kyselyllä opinto-ohjauksen tilaa ja resursseja Suomen lukioissa huhtikuussa 2007. Vastauksia saatiin 159 lukion opinto-ohjaajalta. Yli puolella kyselyyn vastanneista opinto-ohjaajista oli enemmän kuin 300 ohjattavaa, joillakin jopa 600. Kolmasosa vastanneista kertoi, ettei pakollista opinto-ohjauksen kurssia ole koulun kurssi-tarjottimella. Syventävä kurssi puuttui tarjottimelta Sopo ry:n kyselyn mukaan 36 prosentilta lukioista.

Suomen lukiolaisten liitto teetti keväällä 2008 opinto-ohjausta koskevan kyselyn, johon vastasi 2160 lukiolaista 391 lukiosta. Vastaajissa painottuivat toisen ja kolmannen vuosiluokan opiskelijat. Keskeisiä tuloksia olivat:

- *Ohjaavien opettajien määrä ja päätoimisuus vaihtelevat täysin lukiokohtaisesti.* Opinto-ohjaaja oli päätoiminen noin 63 prosentilla ja sivutoiminen 22,8 prosentilla vastaajista. 13,2 prosenttia vastaajista ei tiennyt onko hänen opinto-ohjaajansa pää- vai sivutoiminen ja 0,8 prosenttia ei ylipäänsä edes tiennyt kuka hänen opinto-ohjaajansa on. Ohjaajien määrä vaihtelee lukioittain varsin huomattavasti lukion koosta riippumatta. Alle 300 oppilaan lukioista valtaosassa oli yksi pää- tai sivutoiminen opinto-ohjaaja. Pienistä lukioista noin neljäsosassa oli kaksi ohjaajana toimivaa henkilöä. Keskokokoisissa 300–500 opiskelijan lukioissa 43 prosentilla vastanneista oli yksi ohjaaja ja samoin toisessa 43 prosentissa kaksi ohjaajaa. Suurimmat vaihtelut ohjaajien määrässä on 500–750 opiskelijan lukioissa, joissa ohjaajia oli lähes puolessa lukioista kaksi kappaletta, kolmasosassa oli kolme ohjaajaa ja peräti 12 prosentissa vain yksi opinto-ohjaaja. Yli 750 oppilaan suurlukioissa puolella vastanneista oli kolme opinto-ohjaajaa, viidesosalla kaksi ohjaajaa ja vajaalla kahdeksasosalla neljä ohjaajaa.
- Kyselyn vastaajista reilut puolet lukiolaisista oli melko tai täysin samaa mieltä siitä, että on saanut tarpeeksi opinto-ohjausta lukio-opintojensa aikana. Reilut 30 prosenttia oli täysin tai melko eri mieltä saamansa opinto-ohjauksen riittävydestä. Lukioon tullessaan jatkosuunnitelmistaan tienneistä hieman reilut 60 prosenttia oli melko tai täysin tyytyväisiä saamansa ohjauksen määrään, kun taas jatkosuunnitelmistaan tietämättömistä tyytyväisiä oli vain puolet vastaajista. Täysin tai melko tyytymättömiä oli neljäsosa jatkosuunnitelmistaan tietäneistä ja lähes kolmasosa jatkosuunnitelmistaan tietämättömistä.
- *Lukiolaiset ovat melko tyytyväisiä ohjauksen laatuun ja kokevat henkilökohtaiset tapaamiset ylivoimaisesti hyödyllisimmäksi ohjausmuodoksi.* Kolmasosa vastanneista antaisi kouluarvosanan kahdeksan saamalleen opinto-ohjaukselle. Yhdeksikön tai seitsemän antajia oli molempia hieman vajaa 23 prosenttia vastaajista. Välttävän arvosanan (5–6) antoi noin 16 prosenttia vastanneista. Hyödyllisimmäksi toimintamalliksi kyselyyn vastanneet kokivat henkilökohtaiset tapaamiset opinto-ohjaajan kanssa. Yli puolelle vastaajista henkilökohtaiset tapaamiset olivat olleet erittäin hyödyllisiä. Kolme neljäsosaa pitää opinto-ohjausta melko tai erittäin tärkeänä omalla kohdallaan. Lähes neljäsosa oli tavannut ohjaajansa kaksi kertaa henkilökohtaisesti. 22,8 prosenttia ei tosin ollut pyytänyt aikaa tapaamiselle.

- *Lukiolaiset kaipaavat lisää henkilökohtaista ohjausta ja vierailuja oppilaitoksiin. Yli puolet vastanneista kaipasi lisää vierailuja oppilaitoksiin. 46,4 prosenttia puolestaan toivoi lisää henkilökohtaisia tapaamisia ohjaajan kanssa. 42 prosenttia vastaajista haluaisi ohjauksen yhteydessä tutustua työelämään. Erityistä ammatinvalinnan ohjausta kaipasi lisää noin 36 prosenttia vastanneista. Kolmasosa olisi kaivannut enemmän koulutusmessuja, oman lukion ammatinvalintainfoja tai oppilaitosesittelyitä opinto-ohjauksen yhteyteen.*

Arviointineuvoston kyselyssä (2008) opiskelijat ottivat kantaa ohjauksen sisällölliseen riittävyys (taulukko 17), muilta kuin opinto-ohjaajalta saatuun ohjaukseen ja henkilökohtaisen ohjauksen tarpeeseen.

Taulukko 17. Ohjauksen riittävyys (%)

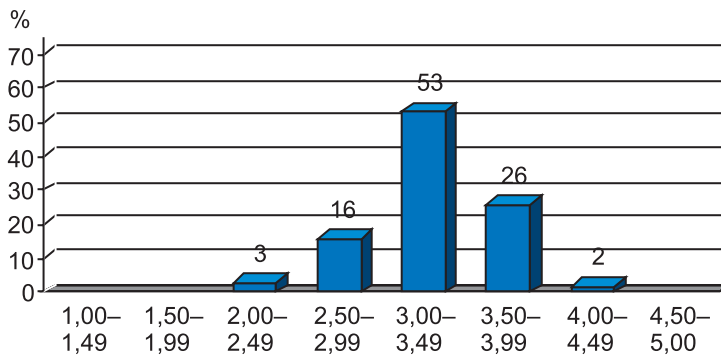
	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1 Ohjaus lukion opiskelutyyltiin oli opintojen alussa riittävää	21	43	16	15	5
2 Olen saanut riittävästi ohjausta oman opinto-ohjelmani toteutuksessa	21	43	16	15	5
3 Olen saanut riittävästi tietoa mahdollisuuksista suorittaa kursseja myös muissa oppilaitoksissa	12	27	21	23	17
4 Olen saanut riittävästi tietoa jatko-opintomahdollisuuksista	19	41	14	19	7
5 Olen tarvittaessa voinut keskustella opinto-ohjaajan kanssa erilaisista ammateista	37	34	15	9	5
6 Olen tarvittaessa voinut keskustella ammatinvalintapsykologin kanssa	7	11	36	15	31

Kaksi kolmasosaa kokee saaneensa riittävästi ohjausta lukioaikaisiin opintoihinsa. Opiskelijan kannalta hyvin tärkeää on opintojen alussa saatava ohjaus. Viidennes opiskelijoista ei ole tätä ohjausta saanut, ja lähes viidennes ei osaa ottaa asiaan kantaa. Näiden opiskelijoiden kohdalla voi vain arvailla, millaiset edellytykset heillä on laadukkaaseen lukion suorittamiseen. Ohjauksessa on annettu myös tietoa jatko-opintomahdollisuuksista ja erilaisista ammateista. Viidesosa lukiolaisista on voinut tarvittaessa keskustella ammatinvalintapsykologin kanssa. Työvoimatoimistojen ammatinvalinnanohjauspalvelut eivät tällä hetkellä pysty vastaamaan lukiolaisten ohjaustarpeisiin ja palvelujen saatavuus vaihtelee.

Neljännes opiskelijoista ei ole saanut omassa lukiossaan mielestään riittävästi tietoa jatko-opinnoista.

Lähes puolet opiskelijoista ei ole saanut tietoa muualla kuin omassa oppilaitoksessa suoritettavista opinnoista. Tämä voi ensisijaisesti viitata siihen, että kyseessä on lukiot, joissa ei jostain syystä ole mahdollisuutta tehdä opintoja muualla. Niissä lukioissa, joissa on aidot mahdollisuudet suorittaa opintoja muualla, ohjattaneen myös niitä suorittamaan.

Taulukon 17 väittämistä on muodostettu ohjauksen sisällöllistä riittävyttä kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .77). *Mitä korkeampi arvo on, sitä riittävämmäksi ohjaus on sisällöllisesti koettu.* Lukuioiden alhaisin arvo on 2,1 ja korkein 4,2. Keskiarvo on 3,3. Aikuislukioiden keskiarvo on 3,2 ja opistojen 3,2. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvo-
luokkiin seuraavasti:

Kuvio 20. *Opinto-ohjauksen sisällöllinen riittävyys*

Opinto-ohjauksen riittävydessä on lukuioiden välillä jo moneen kertaan aiemminkin todettuja eroja. Noin viidesosa lukioista jää asteikon teoreettisen keskiarvon alapuolelle. Lukuioiden koon suhteen on nähtävissä, että mitä suurempi lukio sitä korkeampi arvo (3,1–3,5). Suurissa lukioissa ohjaukseen ollaan keskimäärin tyytyväisempiä kuin pienissä. Tämä kuulostaa yllättävältä ja ennakkokäsitysten vastaiselta. Muiden taustamuuttujien, esimerkiksi opintomenestyksen, suhteen ei olennaisia eroja ole.

Opetussuunnitelman perusteissa opinto-ohjaukseen veloitetaan kaikki opettajat. Opinto-ohjaajan tehtävä on ohjauksen koordinointi. Keskeisimpiä toimijoita ohjauksessa ovat opinto-ohjaaja, rehtori, aineenopettajat ja ryhmänohjaaja ns. yleisohjaajana. Ryhmänohjaajalla on usein jopa opinto-ohjaajaa paremmat mahdollisuudet ohjata lukiolaisten valintoja ja kurssien suorittamista. Aineenopettajalla taas on selvästi parhaat edellytykset oman aineensa opintojen ohjaamiseen. Tärkeitä ohjaajia voivat olla myös opiskelijatoverit.

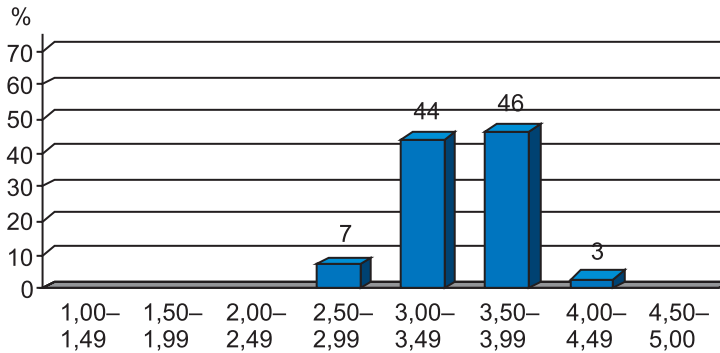
Taulukko 18. *Muiden kuin opinto-ohjaajan antama ohjaus (%)*

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1 Olen tyytyväinen ohjausryhmältäni saamaani tukeen opiskelussa	12	32	33	15	8
2 Olen tyytyväinen muilta opiskelutovereiltäni saamaani tukeen opiskelussa	25	44	20	8	3
3 Olen tyytyväinen ryhmäohjaajaltani saamaani tukeen opiskelussa	20	34	24	13	9
4 Olen tarvittaessa saanut ohjausta opintoihini myös muilta opettajilta (kuin opolta)	18	40	22	13	7

Muilta kuin opinto-ohjaajalta saatuun tukeen ollaan pääosin tyytyväisiä (taulukko 18). Tukea opintoihin saadaan niin ohjausryhmältä, opiskelutovereilta, ryhmäohjaajalta kuin muilta opettajiltakin. Näiden välillä eroja opiskelijoiden tyytyväisyydessä ei juuri ole. On tosin huomattava, että viidesosa opiskelijoista ei osannut ottaa väittämiin kantaa. Lienevätkö väittämät olleet sisällöltään uusia ja outoja? Koetaanko vain opinto-ohjaajan olevan ohjaaja? Kouluvierailuilla haastatellut opiskelijat kokivat ryhmäohjaajien tuokioiden tukevan yhteisöllisyyttä siitäkin huolimatta, että ne usein ovat sisällöltään pelkkää infon jakamista. Opettajat kuitenkin kokivat ryhmäohjaajana toimimisen vaativaksi, etenkin jos siihen liittyy ohjauksellisia velvoitteita (ks. myös Häivälä 2009).

Melko tasan vuosi sitten kehittämisiltapäivänä pohdittiin sitä, mitkä asiat me koetaan tässä hyväksi ja mitkä huonoiksi. Ja yksi ihan selvä oli se, että me ollaan tietyn oppiaineen koulutuksen läpikäyneitä ihmisiä. Me kaikki koimme, että ryhmäohjaajan rooli on meille aikamoinen haaste, kun siihen me ei olla mistään saatu koulutusta. Yleistavoite on nimenomaan ryhmäohjaajan ohjausvalmiuksien kehittäminen ja se että uskaltaisi olla enemmän muu kuin se ammatti-minä, siis se asiantuntija-minä, läsnä.
(Aineenopettaja)

Taulukon 18 väittämistä on muodostettu muiden kuin opinto-ohjaajan antamaa ohjausta kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .72). *Mitä korkeampi arvo on, sitä tyytyväisempiä ollaan muilta kuin opinto-ohjaajalta opiskelussa saatuun tukeen.* Lukioden alhaisin arvo on 2,5 ja korkein 4,3. Keskiarvo on 3,5. Aikuislukioden keskiarvo on 3,4 ja opistojen 3,7. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin seuraavasti:

Kuvio 21. *Muilta kuin opinto-ohjaajalta saatu ohjaus*

Hajonta lukioden välillä on vähäistä. Taustamuuttujienkaan suhteen ei olennaisia eroja ole.

Ohjausta on monipuolisesti tarjolla, joskin siinä on sisällöllisesti joiltakin osin selviä puutteita. Myös lukioden väliset erot ohjauksen tarjonnassa ovat edelleenkin huomionarvoiset. Mutta mikä olisi ollut henkilökohtaisen ohjauksen tarve?

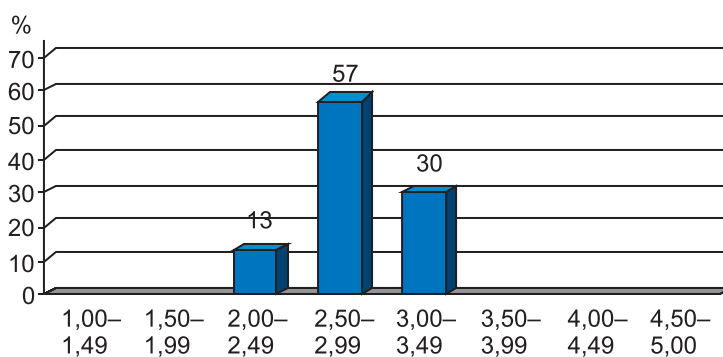
Taulukko 19. *Ohjaustarve (%)*

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1 Olisin tarvinnut enemmän aikaa opiskeluongelmieni pohtimiseen	9	22	28	24	17
2 Olisin tarvinnut enemmän aikaa henkilökohtaisten ongelmieni pohtimiseen	9	19	25	22	25
3 Olisin tarvinnut enemmän henkilökohtaista jatko-opintoneuvontaa	14	29	25	18	14
4 Koen olleeni yksin opiskelua koskevien päätösteni kanssa	8	23	22	25	22

Yksittäisten väittämien perusteella tarvetta yksilöohjauksen resurssien lisäämiseen on. Vain kolmannes vastaajista on edes suhteellisen tyytyväisiä nykytilaan, ja runsas 40 prosenttia tuo selkeästi esiin tarvinneensa enemmän mahdollisuuksia henkilökohtaiseen ohjaukseen kuin on ollut tarjolla. Huomattava osa eli lähes kolmannes nuorista kokee myös, että aikaa ja muiden tukea omien valintaratkaisujen ja ongelmien pohdintaan olisi tärkeää saada lisää. Toisaalta kuitenkin enemmistö opiskelijoista ei koe jääneensä ongelmineen yksin ja aikaa tärkeiksi koettujen kysymysten pohdintaan on ollut riittävästi. Runsas viidennes vastaa-

jista on pääosin jopa erittäin tyytyväisiä nykyisiin ohjauksen resursseihin ja tukeen omalta osaltaan. Suuri hajonta kertonee ennen kaikkea ohjaustarpeiden erilaisuudesta.

Taulukon 19 väittämistä on muodostettu henkilökohtaisen ohjauksen tarvetta kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 5 (Cronbachin alfa .79). *Mitä korkeampi arvo on, sitä enemmän olisi tarvittu etenkin henkilökohtaisempaa ohjausta.* Lukiodien alhaisin arvo on 2,1 ja korkein 3,6. Keskiarvo on 2,8. Aikuislukiodien keskiarvo on 2,6 ja opistojen 2,9. Lukiot jakautuvat prosentuaalisesti eri arvoluokkiin seuraavasti:

Kuvio 22. *Henkilökohtaisen ohjauksen tarve*

Lukiodien välinen hajonta ei ole suuri. Yksilötasolla hajontaa on huomattavasti enemmän. Taustamuuttujien suhteen eroja ei juuri ole.

Ohjaus: Arviointi

Lukion opinto-ohjauksen tila on selkeästi parempi kuin aiemmissa selvityksissä. Opinto-ohjaajien määrä suhteessa opiskelijoiden määrään kuitenkin vaihtelee kouluittain edelleen hyvin paljon. Tämän vuoksi opiskelijat ovat edelleen eriarvoisessa asemassa sekä ohjauksen painottumisen että sen laadun suhteen.

Lukio-opintojen suunnitteluun ja toteutumiseen liittyvä ohjaus on riittävää. Sen sijaan muissa oppilaitoksissa opiskeluun, ylioppilastutkintoon ja jatko-opintoihin liittyvässä ohjauksessa on puutteita. Opinto-ohjaajalta liikenee pääosalle opiskelijoita riittävästi aikaa keskusteluun ammattiin liittyvistä valinnoista, mutta koulujen välinen vaihtelu on liian suurta.

Tietoa jatko-opinnoista on tarjolla, mutta sen hyödyntäminen ilman ohjaavaa tukea ei onnistu kovin helposti. Yksittäisiin aloihin tai ammatteihin puretuvalle keskustelulle ei ohjaajalla ole riittävästi aikaa eikä ehkä aina riittävää kompetenssiakaan. Nuorten kokemukset koulun ulkopuolisesta ohjauksellisesta tuesta ovat jääneet varsin vähäisiksi ja epämääräisiksikin.

Arviot muilta kuin opinto-ohjaajalta saadusta tuesta yllättävät myönteisesti. Silti sitä periaatetta, että ohjaus on koko lukion yhteinen vastuu, ei ole vielä riittävästi sisäistetty. Nuoret toivovat ryhmänohjaajan olevan vastuullinen rinnalla kulkija, aikuinen, jonka kanssa monia henkilökohtaisia tai lukio-opiskeluun liittyviä asioita voidaan hoitaa.

Kun opiskelijan kohtaa opiskeluun liittyviä ongelmia, hän voi saada omassa lukiossaan ohjausta ja tukea.

Opiskelijahuoltoon liittyvät asiat lisäävät myös ohjaustarvetta. Opetussuunnitelmiin on kirjattu opinto-ohjaus, opiskelijahuolto ja erityisopetus. Niiden laadukasta toteutusta vaikeuttavat puutteelliset henkilöstö- ja aikaresurssit. Oppilashuollon voimavarat vaihtelevat kouluittain liian paljon, mikä on uhka koulutuksen tasa-arvolle ja perusturvan toteutumiselle. Palvelujen järjestäminen suuntautuu liiaksi korjaaviin toimenpiteisiin, kun painopisteen tulisi olla ennaltaehkäisyssä. Lukion opiskelija-aineksen muutos on lisännyt tukitoimien tarvetta, eikä tähän ole reagoitu riittävästi.

Ohjaus: Kehittämisehdotukset

Henkilökohtaisen ohjauksen resursointia on syytä lisätä. Lukioon on kehitettävä järjestelmä erilaisten ohjaustarpeiden tunnistamiseksi. On kyettävä optimoimaan se, miten ohjauksen rajalliset voimavarat tehokkaimmin hyödynnetään lukiolaisten vaihtelevissa ohjaustarpeissa.

Koulun sisäisen ohjauksen koordinointia tulee parantaa. Työnjakoa ja vastuita tulee kirkastaa ja niiden tulee välittyä myös opiskelijoille. Myös huoltajilla tulee olla tieto siitä, miten ohjaus koulussa on järjestetty ja miten vanhemmat voivat tukea ja kannustaa nuorta opiskelussa. Ohjaus tulee nähdä koulu yhteisön yhteisenä vastuuna ja olennaisena osana opetussuunnitelman toteutumista.

Ryhmänohjaajien valmiuksia ja resursseja tulee vahvistaa, jotta heillä on edellytykset opiskelijoiden opinto-ohjelman seurantaan erityisesti lukiopolun nivelvaiheissa. Ryhmänohjaaja toimii myös lähiohjaajana, jonka toiminta linkittyy oppilashuoltoon, huoltajiin, kuraattoriin ja opinto-ohjaajaan.

Opintojen ohjauksen tueksi on luotava nykyistä laadukkaampia teknisiä työvälineitä. Ohjauksessa on myös opittava hyödyntämään viestintäkeinoja, joita opiskelijat ovat tottuneet käyttämään.

Jatko-opintoihin ohjaus tulee ajoittaa koko lukiopolulle. Tarvitaan myös menetelmien ja sisältöjen monipuolistamista. Työelämästä pitää kutsua enemmän ihmisiä kertomaan opiskelijoille työstään ja työurastaan.

Jokaisessa lukiossa tulee olla hyvin suunniteltu oppilashuolto sekä strategia yhteistyöstä eri asiantuntijoiden ja huoltajien kanssa. Ennaltaehkäisevä opiskelijahuolto ja ennakoiva opiskelijan tukeminen korostuvat tulevaisuudessa. Tämä edellyttää tiiviimpää hallintorajat ylittävää moniammatillista yhteistyötä paikallisesti ja valtakunnallisesti.

Lukion tulee vahvistaa pedagogisia periaatteita ja toimintamalleja, jotka tukevat oppimaan oppimista, oman oppimistyylin löytämistä, opiskelutaitojen kehittymistä ja itsetunnon vahvistamista. Erityisopetuksen tarpeisiin lukiot kykenevät vastaamaan hyvin vaihtelevasti. Esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten nuorten tuki jää lukiokoulutuksessa aivan liian vähäiseksi. Kyse on myös toimintakulttuurin kehittämisestä.

5.7 Vaihtoehtoiset opiskelutavat

Opetussuunnitelmien perusteiden mukaisesti opiskelija voi suorittaa opintoja lukiossa muullakin tavalla kuin osallistumalla tuntityöskentelyyn. Vaihtoehtoisia tapoja voivat olla erilaiset itsenäisen työskentelyn muodot, verkko- ja etäopiskelu, tenttiminen sekä lain mahdollistama opintojen korvaaminen muilla suorituksilla. Tässä luvussa käsitellään itsenäistä opiskelua ja verkko-opiskelua.

Mahdollisuutta suorittaa kurssi itsenäisesti tarjoaa pääosa lukioista ainakin jossain aineessa. Usein itsenäiseen suoritukseen ajaututaan tilanteessa, jolloin kurssikertymä ei riitä lukion päättötodistuksen saamiseen mutta ylioppilastutkinto on jo suoritettu. Tällöin useimmat lukiot mahdollistavat jopa ohi opetussuunnitelman jonkin tai joidenkin kurssien itsenäisen suorittamisen joko jollain

tehtävällä, tehtävällä ja tentillä tai pelkällä tentillä. Menettely ei täytä säädösten vaatimusta vaikka onkin inhimillisesti oikein.

Tamperelaisissa lukioissa tehdyssä luokattomuuden arvioinnissa (Väljærvi & Kuusela 2001) todetaan vaihtoehtoisin opiskelutapoihin liittyen:

- Itsenäistä työskentelyä ei käytetä pedagogisesti tavoitteellisena työskentelymuotona juuri lainkaan. Olisi tärkeää nähdä koko koulun tasolla mikä merkitys itsenäisen opiskelun valmiuksilla on mm. jatko-opintojen, tulevaisuuden työelämän valmiuksien ja elinikäisen oppimisen taitojen kannalta. Sen sijaan, että opiskelumuotoa käytetään lähinnä pakon sanelemana valintaongelmien ratkomiseen, kaikkia opiskelijoita tulisi rohkaista kehittämään näitä taitoja.

Opetushallituksen vuonna 2005 toteuttamassa luokattoman lukion toimivuutta käsitelleessä kyselyssä puolestaan todetaan, että:

- Rungas puolet rehtoreista arvioi, että *itsenäisesti opiskeltujen kurssien määrä* on pysynyt samanlaisena viimeisten viiden vuoden aikana. Yli 40 % arvioi määrän lisääntyneen.
- Sekä rehtoreiden että oppilaskuntien vastausten mukaan itsenäisesti opiskeltavia kursseja suoritetaan sekä pakottavissa tilanteissa että muutoin. Vastaajat arvioivat itsenäisen opiskelun sopivan erityisesti päämäärätietoisille ja vastuuntuntoisille opiskelijoille. Opettajien ei arvioitu yleensä kannustavan opiskelijoita kurssien itsenäiseen suorittamiseen.
- Lukioista 33 % oli tarjonnut lukuvuonna 2003-04 itse toteutettuja *verkkokursseja*. Rehtoreista lähes 14 % piti verkkokurssien tarjontaa tärkeänä tai erittäin tärkeänä osana oman lukionsa kurssitarjontaa.

Opetushallituksen koordinoiman vuosina 2005–2007 toimineen ”Alueelliset lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten yhteistyö- ja oppimisverkostot” -kehittämishankkeen arvioinnissa (Koramo 2007) saatiin mm. seuraavia tuloksia:

- Opettajat arvioivat, että oppilaitosten verkko-opetuksen suurimmat kehittämissaasteet liittyvät verkkopedagogiikan kehittämiseen sekä verkko-oppimateriaalin laatimiseen. Kaikista opettajista vain noin 35 % arvioi, että heidän verkkopedagogiset taitonsa riittävät hyvin verkko-opetuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Verkkomateriaalin laatimisen ohella pedagogiset haasteet liittyivät erityisesti valmiuksiin ohjata ja arvioida opiskelijoita verkossa. Haasteina pidettiin myös erilaisia kommunikaatio-ongelmia sekä opiskelijoiden motivaatio-ongelmia.
- Vaikka verkko ei opettajien ja opinto-ohjaajien mielestä ole toimiva ainoana ohjauksvälineenä, on tieto- ja viestintäteknikka tuonut heidän mielestään selkeästi lisäarvoa opetukseen. Verkko on vastausten mukaan tehostanut tiedonkulkua, monipuolistanut opetusmenetelmiä sekä tuonut joustavuutta opetukseen.
- Opiskelijoiden yleisin peruste virtuaaliopiskelulle oli, että omassa oppilaitoksessa ei pystynyt muuten opiskelemaan kyseistä ainetta. Virtuaaliopintoja valinneet opiskelijat perustelivat valintojaan myös joustavuudella ajan ja paikan suhteen. Enemmistö verkko-opintoja suorittaneista opiskelijoista oli kuitenkin hyvin vah-

vasti sitä mieltä, että etäopiskelu vaatii suurempaa motivaatiota kuin tavallinen opiskelu oppitunneilla.

Arviointineuvoston opiskelijakyselyssä vaihtoehtoisia opiskelutapoja, lähinnä kurssien itsenäistä suorittamista ja verkko-opiskelua, käsiteltiin muutamalla väittämällä, joissa vastausvaihtoehdot olivat vain *kyllä* ja *ei* (taulukko 20).

Taulukko 20. *Kurssien itsenäinen suorittaminen (%)*

	Kyllä	Ei
1 Kurseja voidaan tässä lukiossa helposti suorittaa itsenäisesti	81	19
2 Olen suorittanut kurseja itsenäisesti	52	48
3 Kurssien uusiminen sujuu helposti	85	15
4 Opettajat kertovat kurssien alussa kurssin vaihtoehtoiset suoritustavat, jos niitä on	37	63
5 Olisin kaivannut enemmän mahdollisuuksia suorittaa kurseja itsenäisesti	34	66

Kurssien itsenäisen suorittamisen ilmoitettiin yleensä olevan helppoa, ja noin puolet vastaajista oli tehnyt niin itse. Kolmasosa vastanneista olisi kaivannut enemmän mahdollisuuksia kurssien itsenäiseen suorittamiseen.

Syystä tai toisesta pääosa opettajista ei esittele itsenäisen työskentelyn mahdollisuutta kurssin alkaessa, vaikka neljä viidesosaa opiskelijoista ilmoittaa, että hänen lukiossaan on helppo suorittaa opintoja itsenäisesti. Joko on kyse siitä, että opettajat katsovat yleisten ohjeistusten riittävän eivätkä siksi oman kurssin kohdalla ota asiaa esille, tai sitten pääosan kaikista lukion kurseista voi edelleen suorittaa vain osallistumalla opetukseen. Itsenäisen suorituksen mahdollisuus kasaantuu siis pieneen osaan kurssitarjontaa. Pääosin mahdollisia itsenäisesti suoritettavia kurseja ovat syventävät ja soveltavat kurssit. Syventävät ja soveltavat kurssit ovat myös niitä, joita voi korvata muualla suoritetuilla opinnoilla.

Taulukon 20 väittämät korreloivat sen verran heikosti keskenään, että niistä ei ollut mielekästä muodostaa summamuuttujaa. Tarkastelu taustamuuttujien suhteen on tehty väittämätasolla. Lyhyesti voidaan todeta, että huomionarvoisia eroja ei ole.

Tietotekniikan kehityksen myötä ovat verkossa suoritettavat kurssit nousseet koulutuspoliittisessa keskustelussa vahvasti esiin. Ainakaan toistaiseksi laajaa läpilyöntiä ei ole tapahtunut (taulukko 21).

Taulukko 21. Verkkokurssit (%)

	Kyllä	Ei
1 Lukiossamme on mahdollista suorittaa kursseja verkossa	54	46
2 Olen tässä lukiossa suorittanut vähintään yhden kurssin osittain verkossa	25	75
3 Olen tässä lukiossa suorittanut vähintään yhden kurssin kokonaan verkossa	12	88
4 Olen jossakin muussa oppilaitoksessa suorittanut vähintään yhden kurssin verkossa	5	95
5 Opiskeluni tapahtuu pääosin verkon välityksellä eli olen ns. etäopiskelija	2	98

Runsas puolet opiskelijoista toteaa, että heidän koulussaan kursseja voi suorittaa kursseja verkossa, mutta vain joka neljäs opiskelija on tätä mahdollisuutta hyödyntänyt edes vähäisessä määrin. Elinikäisen oppimisen varaan rakentavassa tietoyhteiskunnassa osuus voisi olla suurempikin. Kurssikokonaisuuksien suorittaminen verkkoympäristössä on vielä melko harvojen lukiolaisten todellisuutta.

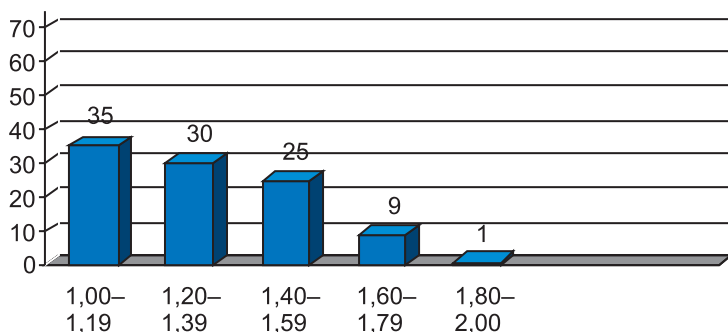
Sanallisissa kommentteissaan jotkut, joskin varsin harvat vastaajat näkevät, että vuonna 2020 lukio-opiskelu rakentuu nykyistä merkittävästi laajamittaisemmin tietoteknologian hyödyntämiseen. Jotkut jopa selkeästi toteavat, että näin ei tulisikaan tapahtua ja että opettajan antaman opetuksen korvautuminen edes jossain määrin teknologiaan perustuvalla vuorovaikutuksella on selkeästi ei-toivottu kehityssuunta.

Kouluvierailuilla haastatellut opiskelijat eivät olleet kovin innostuneita verkkokursseista muutoin kuin siinä tapauksessa, että näin on vain pakko tehdä. Lukiolaiset ovat muutoinkin verkossa päivät pitkät. Koulunkäynti yleensä ja myös opetustilanteet, joissa koulukaverit ovat läsnä, ovat sosiaalisia tilanteita, joilla on arvo sinänsä. Myös verkko-opiskelun tuoma lisäarvo kyseenalaistettiin. Etäopiskelu on eri asia. Siinä lisäarvo on selvä ja kiistaton.

Taulukon 21 väittämistä 1–3 on muodostettu verkko-opiskelua kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 2 (Cronbachin alfa .60). *Mitä korkeampi arvo on, sitä paremmat mahdollisuudet on opiskella verkossa ja sitä useampi on myös suorittanut kursseja verkossa.* Lukuioiden alhaisin arvo on 1,0 ja korkein 1,9. Keskiarvo on 1,3. Aikuislukioiden keskiarvo on 1,5 ja opistojen 1,3.

Lukioiden hajonta on tässä summamuuttujassa huomattava. Lukuioiden koon suhteen on nähtävissä, että mitä pienempi lukio on, sitä paremmat ovat verkko-opiskelumahdollisuudet ja sitä useampi on myös suorittanut kursseja verkossa (1,2–1,4). Myös lukioiden sijaintikuntatyyppin suhteen on pieni ero: maa-seutulukioissa keskiarvo on suurempi (1,4) kuin kaupunkilukioissa (1,2).

Kuvio 23. Kurssien suorittaminen verkossa

Parhaiten verkko-opiskelumahdollisuuksia on pienissä maaseutulukioissa. Tämä on järkeenkäyvä, itsestään selvältä tuntuva tulos. Verkko-opiskelu on monelle pienelle maaseutulukiolle elinehto. Koulujen kokoon liittyvä ero kertonee myös lähinnä siitä, että teknologian tarjoamia mahdollisuuksia aletaan vakavammin pohtia vasta siinä vaiheessa, kun muita vaihtoehtoja ei ole enää käytettävissä.

On toki muistettava, että on muitakin vaihtoehtoisia tapoja suorittaa kurssi kuin perinteinen itsenäinen suoritus tai verkko-opiskelu. Mielenkiintoisen vaihtoehdon opiskeluun tarjoaa vaikkapa niin sanottu projektioppimisen menetelmä, jossa oppiminen tapahtuu ongelmalähtöisesti ja yhteistoiminnallisesti, sovitulla tiimeillä ja vastuilla sekä pitemmällä aikajänteellä. Projektioppimisessa teoria ja käytäntö, vuorovaikutus, eri opiskelutavat sekä opiskelijan ja opettajan välinen ohjaus täydentävät toisiaan. Opettajien mukaan kokemukset ovat hyvin rohkaisevia.

Minulla esimerkiksi oli aiheena farkkujen elinkaari. Tytöt lähtivät farkkutehtaalle ja ne tulivat sieltä ja pisti posterin ja näyttelyn ja kertoivat kuinka ne farkut syntyvät. Kävivät farkkukaupassa ja ottivat selvää menekistä ja kaikesta ja tekivät tilastoja. Keksivät kaikenlaisia asioita, mitä farkusta voi ulos saada. Etsivät kirjallisuutta siitä materiaalista, onko se minkälaista puuvillaa mitä käytetään ja missä viljellään jne. Se oli kyllä monipuolinen työ. (Aineenopettaja)

Vaihtoehtoiset opiskelutavat: Arviointi

Mahdollisuudet kurssien itsenäiseen suorittamiseen ovat hyvät. Suoritusprosessi näyttää muokkautuneen toimivaksi, eivätkä opiskelijat koe sitä ongelmalliseksi tai vaikeaksi. Kuitenkin kolmasosa opiskelijoista kaipaisi enemmän mahdollisuuksia suorittaa kursseja itsenäisesti. Toisaalta näyttää myös siltä, että suurella osalla opiskelijoita ei ole halua suorittaa kursseja itsenäisesti.

Verkko-opiskelu ei ole juurtunut suomalaiseen lukioon. Vaikka suuressa osassa lukioita verkko-opiskelu on mahdollista, siitä ei kuitenkaan ole tullut opiskelijoita innostavaa työmuotoa. Opiskelijat hyödyntävät tekniikkaa vapaa-aikana, mutta arvostavat kouluopetuksessa henkilökohtaista vuorovaikutusta.

Verkko-opiskelu on keskittynyt pieneen osaan lukiota. Verkko-opiskelulla näyttää olevan suuri merkitys erityisesti pienille lukioille.

Tietotekniikan hyödyntämisessä lukio ei kulje eturintamassa. Opiskelijalle (ja myös opettajalle) tulee mahdollistua tekniikan näkeminen ja ymmärtäminen pedagogisena lisäarvona. Esimerkiksi verkko-opiskelun tekniikka on edelleen kehittämätöntä eikä erityisen halpaakaan.

Vaihtoehtoiset opiskelutavat: Kehittämisehdotukset

Vaihtoehtoisten työtapojen pitää nähdä antavan valmiuksia jatko-opintoihin ja työelämään.

Opettajien on uudistettava työmuotoja kaikkien oppiaineiden osalta. Pitää laatia oppimisaihioita verkkoon, monipuolistaa ohjauskäytäntöjä ja tiedottaa arvioinnista.

Vaihtoehtoisia työmuotoja tulee kehittää siten, että ne mahdollistavat lukio-polun niin teoreettisille kuin käytännöllisillekin opiskelijoille.

5.8 Opinnot muualla kuin omassa lukiossa

Opetushallituksen (2005) luokattoman lukion toimivuutta käsitelleessä kyselyssä saatiin seuraavanlaisia tähän asiakokonaisuuteen liittyviä tuloksia:

- Rehtoreista 78 % arvioi lukionsa *yhteistyön muiden oppilaitosten* kanssa lisääntyneen viimeisten viiden vuoden aikana. Myös opiskelijan mahdollisuuksien suorittaa kursseja muussa kuin omassa oppilaitoksessa arvioi 78 % rehtoreista lisääntyneen viimeisten viiden vuoden aikana. Useimmin opiskelijat olivat suorittaneet lukio-opintoihin hyväksiluettuja kursseja kesälukiossa, kansalaisopistossa, kesäyliopistossa, musiikkioppilaitoksessa, toisessa lukiossa, aikuislukiossa/lukion aikuislinjalla, ulkomailla opiskelun yhteydessä tai jossakin ammatillisessa oppilaitoksessa.

- Tärkeimpiä syitä kurssien suorittamiseen muissa oppilaitoksissa olivat sekä rehtorien että oppilaskuntien arvioiden mukaan halutun kurssin puuttuminen omasta lukiossa ja opiskelijan halu saada lisäopetusta tai syventää opintojaan. Oppilaskunnat nimesivät rehtoreita useammin syiksi myös riittävien valinnanvaihtoehtojen puuttumisen ja halutun kurssin puuttumisen oman lukion kurssitarjonnasta. Rehtorit taas nimesivät oppilaskuntia useammin syyksi opintojen suorittamiseen muualla opiskelijan halun kokeilla muiden oppilaitosten tarjontaa.
- Oppilaskunnilta kysyttiin myös tärkeimpiä syitä siihen, miksi opiskelijat eivät halua valita opintoja muista oppilaitoksista. Selvästi tärkeimmiksi syiksi oppilaskuntien vastauksissa nousivat matkoihin, kulkuyhteyksiin ja aikatauluihin liittyvät ongelmat, oman lukion tarjonnan riittävyys sekä oman lukion tuttuus ja toisen oppilaitoksen vieraus. Omassa lukiossa katsottiin olevan riittävästi valinnanvaraa, opetukseen oltiin tyytyväisiä ja omaa lukiota pidettiin tarpeeksi tasokkaana ja monipuolisena. Omaa lukiota pidettiin tuttuna ja turvallisena ja haluttiin pysyä omassa koulussa omien kavereiden kanssa. Lähestulkoon vastaava tulos saatiin helsinkiläisten lukiolaisten opintopolkujen seurannassa (Mehtäläinen 2003).

Arviointineuvoston toisen asteen yhteistyötä käsittelevässä arvioinnissa (Mäensivu ym. 2007) todetaan mm. seuraavaa:

- Lukiolaisista keskimäärin 2,2 % oli lukuvuonna 2004–2005 suorittanut vähintään yhden kurssin (ei kahta tai kolmea tutkintoa opiskelevat) jossakin ammatillisessa oppilaitoksessa. Vastaavasti ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista keskimäärin 4,1 % oli lukuvuonna 2004–2005 suorittanut vähintään yhden kurssin jossakin lukiossa.
- Kaksi (yo-tutkinto ja ammatillinen tutkinto) tai kolme (yo-tutkinto, ammatillinen tutkinto, lukion päättötodistus) tutkintoa suorittaneita opiskelijoita oli lukuvuonna 2004–2005 noin 5 %.
- Monet konkreettiset käytännön esteet, kuten välimatkat, aikataulut, toimintaympäristöjen erilaisuus ja tilajärjestelyt edelleen vaikeuttavat yhteistyötä. Yhteisen opetustarjonnan toteutuksen esteistä suurimpia on kuitenkin edelleen torjuva asennoituminen sekä lukioissa että ammatillisissa oppilaitoksissa. Nykyinen rahoitusjärjestelmä ei kannusta yhteistoimintaan. Lähes kaikissa yhteistyöverkostoissa kuitenkin odotetaan yhteistyön lähitulevaisuudessa laajenevan ja syvenevän.
- Yhteistyön keskeiset tavoitteet kansallisella tasolla ovat tarjota opiskelijoille mahdollisuudet yksilöllisiin valintoihin sekä joustaviin ja monipuolisiin koulutusohjelmiin ja edistää kansalaisten tasa-arvoa laadukkaiden koulutuspalvelujen saannissa. Alueellisesti tarkasteltuna tavoitteet näyttävät kohtuullisesti toteutuvan. Pienillä ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjillä ei ole samanlaisia käytännön mahdollisuuksia yhteistyöhön ja monipuoliseen tarjontaan kuin suurilla ja kaupungeissa toimivilla. Yhteistyön käynnistäjänä on useimmiten ammatillinen oppilaitos ja lukioiden osalta painopiste on aikuislukioissa. Monialaisissa ammatillisissa oppilaitoksissa yhteistyö keskittyy muutamille aloille.

Arviointineuvoston syksyllä 2008 tekemässä opiskelijakyselyssä opiskelijat ottivat kantaa muualla kuin omissa lukiossa tapahtuvia opintoja koskeviin väittämiin vastausvaihtoehdoilla *kyllä* ja *ei*.

Taulukko 22. *Mahdollisuus valita kursseja muualta kuin omasta lukioista (%)*

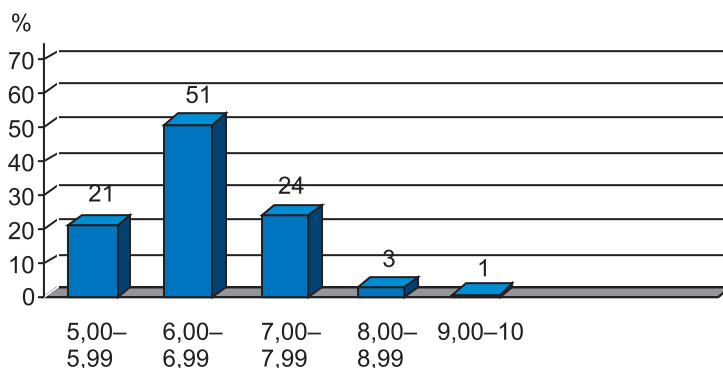
	Kyllä	Ei
1 Lukiossamme on mahdollista valita kursseja muista lukioista	62	38
2 Lukiossamme on mahdollista valita kursseja ammatillisista oppilaitoksista	36	64
3 Lukiossamme on mahdollista suorittaa sekä yo-tutkinto että ammatillinen tutkinto	40	60
4 Lukiossamme on mahdollista valita kursseja ammattikorkeakoulusta	13	87
5 Lukiossamme on mahdollista valita kursseja yliopistosta	20	80
6 Opiskelen sekä yo-tutkintoa että ammatillista tutkintoa	4	96
7 Kurssien suorittaminen muualla kuin omassa lukiossa on hyvin hankalaa (järjestyy huonosti)	46	54

Kursseja on selvästi helpompi valita muista lukioista kuin ammatillisista oppilaitoksista. Opiskelijoista noin kahdella kolmasosalla on mahdollisuus valita kursseja muista lukioista ja noin kolmasosalla ammatillisista oppilaitoksista. Kahden tutkinnon suorittaminen on mahdollista noin alle puolessa lukioista. Yliopistojen kursseja voi suorittaa noin viidesosassa lukioista. Ammattikorkeakouluissa mahdollisuudet kurssien suorittamiseen ovat vähän heikommat. Hieman alle puolet opiskelijoista on sitä mieltä, että kurssien suorittaminen muualla kuin omassa lukiossa on hyvin hankalaa.

Opiskelijat suorittavat opintoja muualla pääosin mikäli vastaava kurssi puuttuu omasta lukioista tai mikäli muualla tarjottava kurssi (esim. vieras kieli) erityisesti kiinnostaa. Esteenä suorittamiselle opiskelijat mainitsivat aiemmissä tutkimuksissa ja selvityksissä etäisyydet, aikataulut, toisen oppilaitoksen vierauden ja oman koulun riittävän tarjonnan. Yllättävän paljon esteitä on edelleen. Vastausprosentti voi johtua myös siitä, että kyseisenlaiset opinnot edellyttävät opiskelijaltakin paljon vastuunottoa ja omatoimisuutta.

Taulukon 22 väittämistä 1–5 on muodostettu summamuuttuja, joka kuvaa mahdollisuuksia valita kursseja muualta kuin omasta lukioista. Muuttujan minimiarvo on 5 ja maksimi 10 (Cronbachin alfa .52). *Mitä korkeampi arvo on, sitä paremmat ovat mahdollisuudet valita kursseja muualta kuin omasta lukioista.* Lukioiden alhaisin arvo on 5,1 ja korkein 9,6. Keskiarvo on 6,6. Aikuislukioiden keskiarvo on 7,2 ja opistojen 6,4.

Lukioiden välinen hajonta mahdollisuuksissa valita kursseja muualta kuin omasta lukioista on huomattava. Mitä suurempi lukio on, sitä paremmat mahdollisuudet näyttävät olevan valita kursseja muualta kuin omasta lukioista (6,3–6,9).

Kuvio 24. *Mahdollisuus valita kursseja muualta*

Tähän tulokseen vaikuttaa se, että suuria lukioita on enemmän kaupungeissa ja pieniä lukioita maaseudulla. Lukioiden sijaintikuntatyyppin suhteen on pieni ero: kaupunkilukioissa keskiarvo on suurempi (6,7) kuin maaseutulukioissa (6,4). Ruotsinkielisissä lukioissa on korkeampi keskiarvo (7,1) kuin suomenkielisissä (6,6). Parhaat mahdollisuudet valita kursseja muualta kuin omasta lukiosta ovat suurissa, kaupungeissa sijaitsevilla lukioissa. Tulos on järkeenkäypä. Etäisyydet ovat hyvin ratkaiseva tekijä. Verkkokurssit ovat asia erikseen.

Olisiko kaivattu enemmän kurssien itsenäistä suorittamista, verkkokursseja, kursseja muualta kuin omasta lukiosta? Mikä on joustovaje?

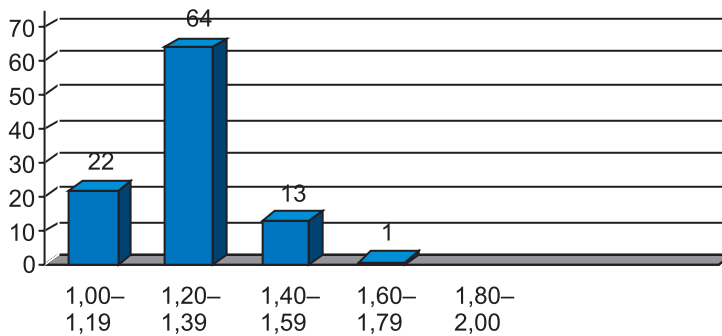
Taulukko 23. *”Joustovaje” (%)*

	Kyllä	Ei
1 Olisin kaivannut enemmän mahdollisuuksia suorittaa kursseja itsenäisesti	34	66
2 Olisin kaivannut enemmän mahdollisuuksia suorittaa kursseja verkossa	25	75
3 Olisin kaivannut mahdollisuutta valita kursseja muualta kuin omasta lukiosta	24	76

Kolmasosa opiskelijoista olisi kaivannut enemmän mahdollisuuksia suorittaa kursseja itsenäisesti. Noin neljäsosa olisi kaivannut enemmän mahdollisuuksia suorittaa kursseja verkossa tai valita kursseja muualta kuin omasta lukiosta.

Taulukon 23 väittämistä on muodostettu kurssien vaihtoehtoisten suoritus-
tapojen tarvetta kuvaava summamuuttuja, jonka minimiarvo on 1 ja maksimi 2 (Cronbachin alfa .60). *Mitä korkeampi arvo on, sitä enemmän olisi tarvittu vaih-*

toehtoisia kurssien suoritus tapoja. Lukioiden alhaisin arvo on 1,0 ja korkein 1,7. Keskiarvo on 1,3. Aikuislukioiden keskiarvo on 1,3 ja opistojen 1,2.

Kuvio 25. Joustovaje

Pääosassa lukioita ei lisää joustoa juuri kaivattu. Tämä summamuuttuja ei korreloi lainkaan suoritusmahdollisuuksia kuvaavan summamuuttujan kanssa. Tämä tarkoittaa sitä, että lukioissa, joissa ei ole paljoa tarjontaa, ei myöskään ole kovin paljon kysyntää. Vastaavasti myöskään kouluissa, joissa joustoa on tarjolla, ei ole paljoa lisäkysyntää. Eri lukioissa on yksittäisiä opiskelijoita, jotka kaipaavat lisää erilaisia tapoja suorittaa kurssit. He eivät keskity joihinkin tietyn tyyppiin lukioihin. Joustovajesummamuuttujassa erot taustamuuttujien suhteen ovat hyvin vähäiset.

Opinnot muualla kuin omassa lukiossa: Arviointi

Muualla kuin omassa lukiossa suoritettavien opintojen osalta opiskelijat ovat kaikkein eriarvoisimmassa tilanteessa. Mahdollisuudet opintojen suorittamiseen toisessa oppilaitoksessa ovat selkeästi kiinni siitä, millä etäisyydellä sijaitsee toinen lukio, ammatillinen oppilaitos, yliopisto tai korkeakoulu.

Lukiot eivät hyödynnä niitä mahdollisuuksia, joita luokattoman lukion keskeinen periaate, joustavuus ja valinnaisuus, tarjoaisi eri oppilaitoksissa suoritettujen opintojen sisällyttämisessä lukiotutkintoon. Lukiot eivät yleisesti kannusta opiskelijoita hakeutumaan muualle opiskelemaan. Vaikka useimmilla paikkakunnilla olisi mahdollisuus muussa oppilaitoksessa suorittaviin opintoihin, vain pieni osa opiskelijoista tekee niin.

Opinnot muualla kuin omassa lukiossa: Kehittämisehdotukset

Oppilaitosten välille tarvitaan yhä syvemmälle meneviä toiminnallisen yhteistyön malleja, joissa hyödynnetään eri oppilaitosten mahdollisuudet. Koulutuksen turvaaminen ja laaja-alaisen kurssitarjonnan toteuttaminen on haaste erityisesti harvaan asutuilla seuduilla. Yhteistyöllä voidaan hyödyntää koulujen erityisosaamista ja monipuolistaa pedagogiikkaa

5.9 Lukio ja työelämä

Lopuksi käsitellään lyhyesti lukion ja työelämän suhdetta. Tämä asiakokonaisuus olisi voinut olla myös ohjauksen yhteydessä, mutta kuviossa 1 (”tikkataulu”) esitetyn rakenteen mukaisesti se on tässä arvioinnissa lukioelämän uloin kehä.

Opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti opiskelijalla tulee olla mahdollisuus tutustua eri ammatteihin ja työelämään. Siinä, miten tämä tavoite toteutuu ja miten lukio tukee opiskelijaa ammatinvalintaa koskevassa päätöksenteossa, näyttää olevan eroja (taulukko 24).

Taulukko 24. *Lukio ja työelämä (%)*

	Kyllä	Ei
1 Olen voinut lukioaikamani tutustua työelämään (yritysvierailut)	41	59
2 Olen voinut lukioaikamani olla työharjoittelussa	19	81
3 Lukiossamme on vierailut asiantuntijoita yrityksistä/ virastoista/ laitoksista	77	23

Asiantuntijavierailut ovat lukiolaisten yleisin lukion kautta tuleva kontakti työelämään. Vajaa puolet opiskelijoista on lukioaikanaan voinut tutustua työelämään esimerkiksi yritysvierailuin ja viidesosa on lukioaikanaan ollut työharjoittelussa.

Vaikka teorian linkittämistä käytäntöön tehdään, asettavat luokkahuoneen seinät ja oppituntien sekä kurssien aikarajat opetusjärjestelyille reunaehdot. Näyttääkin siltä, että monien opiskelijoiden kohdalla yhteys työelämään jää etäiseksi. Toisaalta on myös lukiota, joissa asiaan kiinnitetään aivan erityistä huomiota, kuten kouluvierailuilla kävi ilmi:

Koko koulun arvopohja on sellainen, että halutaan tukea tekemällä ja työssä oppimista. Ja että on myös muita taitoja, mitä lukion pitäisi opettaa kuin vaan ylioppilaskirjoituksissa osaamista. Toki se on meilläkin yksi päätavoitteista. Mutta nykyaikana on kuitenkin pakko panostaa aktiiviseen kansalaisuuteen. Sitähän se yrittäjyyskasvatus on, eikä pelkästään taloustiedon opettamista. (Rehtori)

Taulukon 24 väittämät korreloivat sen verran heikosti keskenään, että niistä ei ollut mielekästä muodostaa summamuuttujaa. Taustamuuttujien suhteen aineiston tarkastelu on tehty väittämätasolla. Huomionarvoisia eroja ei ole.

Lukio ja työelämä: Arviointi

Opiskelijoiden mahdollisuudet tutustua työelämään ja yrittäjyyteen ovat parantuneet. Vaikka suuri osa lukioista tarjoaa mahdollisuuden työelämään tutustumiseen, opiskelijoiden oma kiinnostus ei sinne suuntaudu tai sen järjestäminen ei käytännössä onnistu. Työelämäyhteistyön muodot ja laajuus vaihtelevat lukioiden kesken merkittävästi.

Työelämän, yrittäjyyden ja lukio-opintojen yhdistäminen tarjoaa osalle opiskelijoita oivan mahdollisuuden suorittaa lukiotutkinto eri tavalla opiskellen ja osaamista laajentaen.

Yhteistyö ympäröivän yhteiskunnan kanssa vaatii edelleen kehittämistä. Monet pienet lukiot ovat kehittäneet innovatiivisia yhteistyön muotoja.

Lukio ja työelämä: Kehittämisehdotukset

Käytäntöön suuntautuneille lukio-opiskelijoille tulee mahdollistaa työharjoitteluun liittyviä opintoja ja/tai opintoja ammatillisessa koulutuksessa ja opintojen hyväksi lukemista.

Opiskelijalle tulee mahdollistaa verkottuminen lukion ulkopuolelle toisen ja korkea-asteen koulutukseen sekä työelämään.

Tiedottaminen muualla kuin omassa lukiossa suoritettavista kursseista kuuluu olennaisena osana lukion opetuspalveluista tiedottamiseen ja opiskelijan opintopolun ohjaukseen.

Opintoihin muualla kuin omassa koulussa tulee voida sisällyttää myös työelämässä suoritettuja kursseja. Kyseiset kurssit valmentavat lukiolaisia jatko-opintoihin ja lisäävät opiskelijan itsetuntemusta.

5.10 Lukio ja lukiopedagogiikka 2020

5.10.1 Opiskelijoiden toivomukset

Arviointineuvoston kyselyssä lukiolaisia pyydettiin vielä lopuksi vapaamuotoisesti ottamaan kantaa lukion tulevaisuuteen. Millainen lukion tulisi olla vuonna 2020? Luokallinen vai luokaton? Miksi? Mitä pitäisi opettaa? Miten pitäisi opettaa? Kyselylomakkeista poimittiin analysoitavaksi tasaväliotannalla joka viides. Opiskelijoilla oli hyvin paljon sanottavaa tulevaisuuden lukiosta. Lomakkeen laatijoita kritisoitiin vastaustilan rajallisuudesta.

Luokallinen vai luokaton?

Luokattomuuden kannalla oli 83 %, luokallisen 13 %, luokattoman ja luokallisen sekamuotoa kannatti 4 % vastaajista. Lukion luokatonta tulevaisuutta perusteltiin pääosin seuraavilla, jo hyvinkin tutuilla tavoilla:

Nykyinen luokaton formaatti on mielestäni toimiva. Se antaa opiskelijalle mahdollisuuden suunnitella elämäntilanteeseensa, tulevaisuuden toiveisiinsa, ja henkilökohtaisiin kiinnostuksiinsa sopivat opinnot ja aikataulun niille.

Ehdottomasti luokaton. Luokaton lukio antaa oppilaille mahdollisuuden päättää omista kurseistaan ja opiskelutahdistaan. Luokallisen lukion perusteluina on ollut hyvä ryhmähenki luokan kesken ja kavereiden löytäminen. Lol. Lukio on yleissivistävä oppilaitos ja valmentaa elämää varten. Ei oikeassakaan elämässä sinulle tuoda ihmisiä eteesi ja kerrota, että nyt tästä tulee sinun kaveri. Sosiaaliseen kanssakäymiseen kannustaa, että tutustut moniin ihmisiin ja voit itse löytää omat kaverisi. Jos luokallisessa lukiossa luokan ryhmä henki olisin huono ja nämä ihmiset eivät tulisi toimeen keskenään, niin sehän olisikin loistava lopputulos. Lukiolaisten pitäisi myös itse saada päättää omasta opiskelutahdistaan, ihmiset ovat erilaisia oppijoita ja valmiiksi tehty kaava ja siinä epäonnistumisesta seuraava luokalle jättäminen tuskin kannustaa opiskelussa paremmin kuin nykyinen järjestelmä

Luokaton lukio, sillä kiusaamista esiintyy nimenomaan luokissa missä ihmiset ovat aina samat. Luokaton lukio on hyvä ja se mahdollistaa joustavamman opiskelun ja omat kurssivalinnat.

Paljon parempi luokaton lukio: mahdollisuus omiin valintoihin ja saa määrätä oman opiskelutahdin, ottaa kaikki irti lukion tarjonnasta. Ei syy syrjäytymiseen, tylsää jos pitäisi koko ajan olla tekemisissä vain saman ryhmän kanssa. Ainakin itse olen saanut parhaat ystävät muualta kuin omasta ohjausryhmästä. Luokattomassa lukiossa tutustuu kyllä ihmisiin helposti jos haluaa.

Luokaton, sillä se on kätevämpää ja pääsee tutustumaan muihinkin ihmisiin kuin niihin, jotka ovat samalla luokalla. Vaikka toisaalta jos lukio on luokallinen, on samalla luokalla olevilla tietynlainen yhteenkuuluvuuden tunne, mutta siltikin mielestäni luokattomuus on parempi järjestelmä.

*Lukion pitäisi olla luokaton, jotta kaikki saisivat päättää itse omista opinnoistaan. Lukio-
laisten täytyy myös oppia tekemään omia valintoja. Luokattomassa lukiossa on enemmän mahdollisuuksia tutustua ihmisiin ja oppia lisää sosiaalisia taitoja. Syrjäytymisen vaaraa voisi estää laajalla vapaa-ajan tapahtuma- ja kerhotarjonnalla.*

Luokaton lukio on todella hyvä järjestelmä, jota tulisi myös toteuttaa vuonna 2020, olen tyytyväinen oman lukioni käytäntöihin. Minusta lukiossa kuuluu olla enemmän vapautta ja vastuuta oppilaalla, jotta opittaisiin suhtautumaan tulevaisuuteen ja haasteisiin kypsemin, ja siksi luokaton lukio on hyvä vaihtoehto.

Luokaton, sillä luokallinen sitoo oppilaita liikaa. Nykyinen järjestelmä on hyvä, sillä se mahdollistaa jokaiselle sopivan opiskelutahdin omiin opintoihin ja antaa varaa pitää esimerkiksi välivuosi, jolloin voi mennä vaihto-oppilaaksi ulkomaille. Opetus voisi olla monipuolisempaa.

Lukion luokallista tulevaisuutta perusteltiin lähinnä ryhmähengellä mutta samaan hengenvetoon pääosa luokallisuuden kannattajista toivoi myös lisää valinnaisuutta:

Luokallinen, koska siinä ryhmähenki pääsee paremmin syventymään ja ilmapiiri on vapautuneempaa. (Me suomalaiset kun emme ole heti ensi näkemällä niin sosiaalista porukkaa).

Luokallinen, sillä luokaton lukio on vielä sekavassa tilassa kurssivalintojen toteutuksen suhteen. Lukujärjestyksessä on aina virheitä, mikä johtaa ongelmiin.

Luokallinen, koska siinä ryhmähengeäkin voisi kehittyä kun ei opiskeluryhmä vaihtuisi joka kurssissa. Voisi olla mielekkäämpää, jos olisi jonkinlaista yhteishenkeä opiskelussa. Pitäisi olla kuitenkin enemmän valinnanvaraa siitä mitä tahtoo opiskella.

Pitäisi olla enemmän ja erilaisia kursseja tarjolla. Ehdottomasti luokallinen, koska oma luokka muodostuu omaksi ryhmäksi.

Näin pienessä lukiossa tämä on ollut hyvä malli, koska olemme lähes yhtenäinen luokka. Siksi olen luokallisen lukion kannalla. Oma ryhmä parantaa viihtyvyyttä koulussa.

Luokallinen niin ei tarvitsisi miettiä kurssivalintoja koko ajan.

Vuonna 2020 lukiomme tulisi olla luokallinen, koska oma ryhmä on hyvä tuki opiskelijalle. Kurssitarjottimen tulisi olla laajempi, jotta kaikki voisivat opiskella kaikki haluamansa kurssit ilman ongelmia.

Lukio voisi olla luokallinen, jotta ujoimmat pystyisivät luomaan edes jotain kaverisuhteita luokkakavereiden kesken. Valinnan varaa opiskelijalla tulisi olla nykyistä enemmän ja jokaiselle pakollisia kursseja vähemmän.

Luokallinen lukio ja pienemmät opetusryhmät, koska se toisi oppilaille enemmän tukea ja turvallisuuden tunnetta. Pakolliset aineet voisi suorittaa aina oman luokan kanssa ja syventäviä ja soveltavia kursseja olisi valinnan mukaan muidenkin kanssa. Oppilailla tulisi olla mahdollisuus valita niitä kursseja mitä kokee tarvitsevansa jatko-opiskeluihin.

Mielestäni luokattomassa lukiossa opiskelija, joka ei osaa ottaa tarpeeksi vastuuta voi liian helposti tipahtaa joukosta. Siksi lukion pitäisi olla luokallinen, tai ainakin jollain tapaa niin, että ryhmät olisivat tiiviimpi osa normaalia kouluarkea. Nythän ryhmiä nähdään lähinnä vain lyhyillä ryhmänohjaustunneilla.

Mielestäni lukion pitäisi olla luokallinen, sillä silloin olisi helpompi saada mahdollisuus rakentaa pitempiä ystävyyssuhteita eikä olisi kellään yksinäinen olo. Myös luokassa olisi parempi ryhmähenki ja esim. voisi saada asioista enemmän aikaa keskustelua, kun olisi helpompi tutussa ilmapiirissä tuoda esiin omia mielipiteitä.

Luokallisen ja luokattoman erilaisten yhdistelmien kannattajat hakivat ratkaisua juuri siihen ongelmaan, että ryhmäytyminen ja valinnaisuus sulkevat jossain määrin toisiaan pois:

Luokaton, mutta jotain piirteitä luokallisuudesta voisi olla, koska nykyisin ei ole mitään luokkahenkeä. Jotkut pakolliset kurssit voisivat olla luokittain.

Lukion pitäisi olla ystävällisempi oppilaille. Valinnan varaa tulisi olla, mutta rajoitetusti. Nuoret voivat mennä paniikkiin kun 16-vuotiaana on päätettävä mitä ryhtyy tekemään isona, vaikka lukion pitäisi antaa ylimääräistä päättämisaikaa sekin painottaa jo nuorena päättämiseen. Lukion tulisi mielestäni olla luokkapainotteisempi, mutta ei täysin luokallinen. Valinnan varaa tulee olla, mutta lukio voisi olla tavallaan pehmeä lasku itse suunniteltaviin opiskelusuunnitelmiin.

Eka vuosi luokallinen ja sitten loppu olisi luokaton. Se on silleen hyvä "turvaverkko."

Luokallinen lukio tarjoaisi opiskelijoille paremmat mahdollisuudet tutustua toisiinsa, mutta se rajoittaisi opintojen suorittamisen vapautta, joten jos jotenkin onnistuttaisiin tuottamaan ratkaisu, jossa opiskelijat olisivat enemmän oman luokkansa kanssa, mutta voisivat silti vahvasti vaikuttaa omaan opiskelusuunnitelmaansa.. niin se olisi hyvä.. ehkä

Luokaton lukio on hyvä, mutta pitäisi säilyä tietty ryhmä läpi lukion. Esimerkiksi pakollisilla kursseilla olisi samoja naamoja ja suoritettaisiin samaan tahtiin. Ensimmäinen vuosi voisi olla samanlainen kaikille, jotta on aikaa miettiä, mitä haluaa kirjoittaa yo-kirjoituksissa.

Opiskelijoiden vapaissa vastauksissa erityisen kiinnostavaa on nuorten monipuolinen ja monin paikoin kypsä analyysi luokattomuudesta. Luokattomuus ja siihen olennaisesti kytkeytyvä oikeus itse säädellä omaa opiskeluaan on suurelle joukolle nuoria lähes pyhä arvo. Valinnaisuuden, joustavuuden ja itsemääräämisoikeuden arvo nousee kirkkaana esiin nuorten vastauksista edelleen, vaikka lukion tuntijaon joustavuus on ennen 1990-luvun alkua vallinnutta tilannetta olennaisesti suurempi. Tämä kertoo asian tärkeydestä nuorille.

Kiinnostavimpia nuorten analyysseja on luokattomuuden vaikutusten pohdinta lukion sosiaalisiin rakenteisiin ja prosesseihin. Niissä näkyy vastaajien oma henkilökohtainen suhde koulun sosiaalisiin verkostoihin. Pääosin luokattomuus nähdään positiivisena mahdollisuutena kehittää yhteistyöverkostoja, hankkia yhteisiä kokemuksia yhtä luokkaa laajemmasta ryhmästä ja oppia sosiaalisia taitoja. Kiinnostavia ovat monet toteamukset kiusaamisen ja syrjäytymisuhan vähenemisestä, kun opiskelijan roolit oppitunneilla ja niiden ulkopuolella muuttuvat kaiken aikaa. Toisaalta osa nuorista hakee pysyvistä luokista turvaverkkoa, johon arjen koulutyössä nojata. Kokonaisuutena nuorten pääosin luokattomuutta tukeva pohdinta tarjoaa varsin rikkaan ja monipuolisen kuvan koulun keskeisestä roolista sosiaalisen vuorovaikutuksen kenttänä. Tällä kentällä nuoret ovat vastausten perusteella paljon teräväkatseisempia ja ammattimaisempia ”pelaa-jia” kuin useimmat koulun ulkopuoliset ”tietäjät”.

Mitä pitäisi opettaa?

Opiskelijoiden vastaukset kysymykseen ”Mitä pitäisi opettaa?” jakautuvat kolmeen kokonaisuuteen: a) kannanottoja ainevalikoimaan (42 %), b) kannanottoja sisältöihin (23 %) ja c) kannanottoja pakollisuuteen ja valinnaisuuteen (32 %). Noin 3 % vastauksista oli sen luontoisia ja sekalaisia, että niitä ei saatu luokiteltua.

Ainevalikoimaan liittyvät kannanotot jakautuivat tarkemmin seuraavasti: 1) kannatetaan nykyistä ainevalikoimaa (15 %), toivotaan monipuolisesti aineita, uusiakin (7 %), halutaan lisää yleissivistäviä aineita ja yleistietoa (4 %), toivotaan enemmän tiettyjä aineita (pääosin taito- ja taideaineet, laajempi kielivalikoima ja yhteiskunnallisia aineita: 13 %), ei haluta tiettyä ainetta tai toivotaan vähemmän (pakollisena) tiettyä ainetta (pääosin ruotsi ja uskonto: 3 %).

Mielestäni lukiossa on nyt hyvin kaikkia aineita ja pakollisten kurssien myötä jokaisen tulee luettua jokaista ainetta vähän. Tämä lisää yleissivistystä ja olisi siksi myös hyvä pitää sama käytäntö tulevaisuudessa.

Pitäisi olla samalla tavalla pakolliset ja valinnaiset kurssit. Pakolliset kurssit auttavat löytämään yllättäviäkin mielenkiinnon kohteita. Itse en olisi varmaan koskaan edes

ajatellut opiskelevani filosofiaa, jos en olisi sitä pakollisena käynyt yhtä kurssia ja täysin rakastunut aineeseen.

Opetussuunnitelman pitäisi olla mahdollisimman monipuolinen ja tarjota jopa joitain utoja mutta kiinnostavia aineita.

Toivon silloin (2020) panostettavan lukio-opetuksessa entistä enemmän myös taideaineisiin ja "vapaaseen ajatteluun".

Pitäisi olla enemmän taideaineita (esim. kuvataide, kotitalous), joissa saisi hengähtää. Pitäisi saada lukio tuntumaan enemmän vapaaehtoiselta koululta.

Haluaisin nähdä laajempaa kielivalikoimaa (enemmänkin kuin yhden kurssin suorittaminen esim. japania lukion aikana mahdollista) vaikka koulujen välisen yhteistyön ansiosta.

Kielten opiskeluun voisi tulla enemmän vaihtoehtoja pienemmissä lukioissa.

Yhteiskuntaoppia tulisi olla neljä PAKOLLISTA kurssia. Nykyiset kaksi eivät riitä tarjoamaan riittävän syvää tietoa tuleville aikuisille yhteiskunnastamme.

Sisältöihin otettiin kantaa 23 %:ssa vastauksista, jotka hieman tarkemmin luokiteltuina jakautuivat seuraavasti:

Toivotaan käytännön asioita, eväitä elämään, ajankohtaisia asioita sekä tärkeitä, tarpeellisia ja mielenkiintoisia asioita (10 %):

Pitäisi olla mahdollisuus tulevaisuuden arkielämässä tarvittavien taitojen (esim. yksinkertaiset sähköasennukset, remontoimisen perusteita, autonkorjaamista, siivousta ja ruoanlaittoa ts. kotitaloutta voisi jatkaa vielä lukiossakin yms. yms.) harjoitteluun.

Pitäisi opettaa enemmän käytännön asioita omassa elämässä pärjäämiseksi ja itsenäistymisen tueksi, esim. miten selviää muuttaessaan pois kotoa tai siitä voisi jonkin verran puhua.

Lukiossa pitäisi opettaa enemmän käytännöllisiä, yleisesti elämään liittyviä asioita. Pitäisi käsitellä enemmän politiikkaa, yhteiskunnan tilannetta, ajankohtaisia asioita.

Lukiossa voisi opettaa enemmän ns. käytännön elämään liittyviä asioita tai sellaisia soveltavia kursseja, joissa ei opiskella pelkästään kirjasta vaan pohditaan, tehdään ja luodaan itse sekä voisi järjestää enemmän vierailuja eri aineista.

Toivotaan enemmän opinto-ohjausta, jatko-opintoihin suuntaavia (myös erikoistuminen) sekä työelämään suuntaavia opintoja (9 %):

Olisin ehkä kaivannut lisää tietoa ammasteista, eli lisää opinnon ohjausta. Parin viikon työharjoittelu olisi ollut kiva lisäys, että pääsisi paremmin tutustumaan työyhteisöön.

Opiskelijoita pitäisi tukea enemmän ja kertoa heille jo alussa heidän erilaisista vaihtoehdoistaan jatko-opiskelun suhteen. Näin kurssien valintakin helpottuisi huomattavasti.

Enemmän mahdollisuuksia käydä opon juttusilla ja reilusti lisää opastusta lukion jälkeisiin opintoihin. Ammattikorkeakouluja ei mainita oikeastaan sanallakaan, koska oletetaan opiskelijoiden automaattisesti pyrkivän yliopistoon.

Olisi hyvä, jos lukujärjestykseen otettaisiin mukaan TET-jaksot tai vastaavat. Vaihtop opiskelua pitäisi helpottaa. Lukion pitäisi laajeta pelkän koulun ulkopuolelle. Nyt se vie suurimman osan ajasta, mutta ei juurikaan anna eväitä työelämään yms.

Työharjoittelu olisi myös todella hyvä asia, sillä monet kuitenkin tulevat lukioon miettimään, mitä haluaisivat tehdä ammatikseen ja uskoisin, että työharjoittelu auttaisi asiaa.

Aihekokonaisuuksiin liittyviä (sosiaalisia taitoja, vuorovaikutustaitoja, tietotekniikkaa, teknologiaa, kansainvälisyyttä, kulttuuritietoa, mediataitoja, ympäristöasioita) (4 %):

Lukiossa pitäisi ehdottomasti jo heti nyt opettaa sosiaalisia taitoja pakollisena. Puhekurssi on mahdollista valita, mutta jonkin vastaavan kurssin tulisi olla myös kaikille pakollinen, sillä ilman sosiaalisia taitoja ei voi pärjätä.

Tietotekniikkaa tulisi opettaa, mutta kontaktiopetusta ei missään nimessä saa unohtaa kokonaan.

Lukion 2020 pitäisi olla enemmän kansainvälinen.

Lukiossa pitäisi painottaa enemmän kansainvälisyyttä, mutta myös oman suomalaisen kulttuurin perinteitä.

Kokonaan uusi oppiaine tai äidinkielen yhdistettynä uutena kurssina voisi olla mediantulkinta. Ihmiset joutuvat nykyään armottoman informaatiotulvan alle, ihmiset olisi syytä kouluttaa tulkitsemaan ja erittelemään tätä tulvaa, etteivät he hukkuisi sen syövereihin.

Ympäristönsuojelua ja kestäväen kehityksen periaatteita noudattavaa elämistä tulisi painottaa tulevaisuuden opetuksessa.

Kurssien pakollisuuteen ja valinnaisuuteen otettiin suoraan kantaa 32 %:ssa vastauksista. Pääosin (19 % vastauksista) toivottiin vähemmän pakollisuutta ja enemmän valinnaisuutta:

Vähemmän pakollisia kursseja sekä hieman järkeä siihen, kuinka paljon mitään ainetta pakollisena luetaan, enemmän valinnanvapautta omaan opiskeluun.

Voisi olla mahdollisuus korvata joitain aineita itseään kiinnostavilla aineilla. Varsinkin jos siitä on hyötyä jatko-opintoja varten.

Muutama pakollinen kurssi vähemmän helpottaisi opiskelua, niin että voisi valita enemmän aineita, jotka oikeasti kiinnostavat, esim. kolme kurssia taideaineita tuntuu turhan paljolta.

Pakollisten aineiden määrää olisi karsittava, jotta opiskelijoille jäisi enemmän mahdollisuutta keskittyä niihin mitkä häntä kiinnostavat, ja tällöin voisi myös ottaa enemmän "luppokursseja" esim. kuvaamataittoa ihan vain tekemisen ilosta. Lisäksi olisi mukava jos käytännöllisyyttä saataisiin jollain tasolla opiskeluun mukaan, enemmän työkursseja yms.

Opetuksesta tulisi poistaa pakollisia kursseja, kuten historiaa, kursseja voisi tiivistää. Tai pikemminkin pakollisissa kursseissa tulisi siis olla enemmän valinnan vapautta, kuten nyt on kuvaamataidossa/musiikissa. Kurssimäärä voisi pysyä samana. Tämä helpottaisi erityisesti matemaattisluonnontieteilijöitä, joilla on varsin suuret kurssimäärät.

Mahdollisesti pakollisia kursseja voisi karsia joistakin aineista, mutta joka aineesta voisi silti olla ainakin yksi pakollinen kurssi ihan yleissivistyksen kannalta.

Toinen hyvin yleinen toive (10 % vastauksista) oli, että kursseja olisi koulussa useammin ja laueammin tarjolla. Etenkin pienissä lukioissa näkyy tässäkin koon ongelma, jonka kiertämistä opiskelijat ehdottavat monimuotoisella yhteistyöllä:

Lukiot voisivat olla ns. lukiokyliä, missä olisi mahdollista järjestää enemmän kursseja laajemmalla alueella.

Lukioiden yhteistyötä tulisi lisätä entisestään, jotta olisi vaivattomampaa osallistua soveltaville kursseille muissa lukioissa.

Opetukseen tulisi lisätä enemmän mahdollisuuksia valita erilaisia kursseja, ja antaa ne valtakunnallisesti kaikille saataville, myös pienille paikkakunnille.

Ihanteellista olisi, jos oppilaille voitaisiin tarjota laajemmat mahdollisuudet kurssivalinnoissa. Esimerkiksi yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kanssa tehty yhteistyö voisi olla molemmin puolin hyödyllistä. Lukiolaiset saisivat jo tässä vaiheessa syvempää erikoistietoa ja yliopistot saisivat entistä kiinnostuneempia pyrkijöitä opiskelijahaussa.

Kurssivalinta voisi olla laajempi ja jos mahdollista, niin olisi todella hyvä, että jos opiskelijoille tarjotaan syventäviä kursseja, ja niihin löytyy opiskelijoita, niin olisi kyllä hyvä, jos ne kurssit voitaisiin edes pitää! Mikään ei ole ärsyttävämpää kuin luvata monipuolisia kursseja ja surkutella jälkepäin, että "voi voi, olemme niin pahoillamme, mutta tälle ei nyt voi mitään." Asiat voisi ehkä hoitaa kunnolla etukäteen.

Tärkeää on myös voida valita kaikki ne kurssit, joita opiskelija kokee tarvitsevansa, ja myös tuntiopetukseen pääsy pitäisi tehdä helpoksi. Kaikki kurssit eivät nykyään mahdu valintojen joukkoon ja osa opinnoista on melkein pakko suorittaa itsenäisesti.

Vastanneista 2 % oli sitä mieltä, että pakollisia kursseja on sopivasti ja että tietty määrä pakollisia tulee olla tulevaisuudessakin. Yhden prosentin mielestä kokonaiskurssimäärä saisi olla pienempi.

Mahdollisuus itse säädellä omaa opiskelua myös tulevaisuuden lukiossa on lukiolaisille tärkeää. Sitä haluttaisiin vielä jossain määrin laajentaa pakollisten opintojen määrää vähentämällä ja sallimalla joidenkin aineiden täysi valinnaisuus. Toisaalta lukuisista vastauksista heijastuu laaja-alaisuuden arvostus ja tie-

tynlainen älyllinen uteliaisuus tietää monista asioista edes jotain, vaikka pinnallistakin. Käytännön asioillakin saisi tulevaisuuden lukiossa olla paikkansa alkaen arjen pikku asioista selviämisestä päätyen työelämään.

Miten pitäisi opettaa?

Opiskelijoiden vastaukset kysymykseen ”Miten pitäisi opettaa?” jakautuivat hyvin laealle. Ne on luokiteltu jonkin verran päällekkäinkin meneviin eri sisältöluokkiin seuraavasti:

- Samalla tavalla kuin nyt (14 %)
- Monipuolisia opetusmenetelmiä käyttäen (15 %)
- Yksilöllisesti huomioiden, opiskelijalle parhaiten soveltuvalla opetusmenetelmällä, miten opiskelija haluaa, opiskelijalähtöisesti (9 %)
- Mielenkiintoisesti, innostavasti, motivoiden (7 %)
- Vuorovaikutteisesti, ajatteluun kannustaen (6 %)
- Käytännönläheisemmin, tekemällä itse (5 %)
- Rauhallisemmassa tahdissa, rennosti (5 %)
- Pätevästi, paremmin (6 %)

- Teknologiaa/tietotekniikkaa (hieman) enemmän hyödyntäen (kuten verkossa, etänä, opiskelumateriaalit omille läppäreille) (14 %)
- Ei paljon teknologian/tietotekniikan välityksellä (11 %)
- Monipuolisia tapoja suorittaa kurssi (sekä luokassa että verkossa jne.), joista opiskelija voisi valita (4 %)
- Enemmän itsenäistä opiskelua (4 %)

Samalla tavalla kuin nyt (14 %):

Opetus on mielestäni hyvä näin. Opettajat ovat kannustavia ja muistuttavat tavoitteestamme, valkolakista. He yrittävät, että jokainen oppisi uutta lukion aikana ja selviäisi lukiosta kunnialla.

Nykyiset opiskelutavat toimivat mielestäni tulevaisuudessakin.

Opetus todennäköisesti teknistyy, mutta perinteisten opetustapojen tulisi säilyä. Kalvosulkeiset silloin tällöin tekevät hyvää.

Opetuksen tulisi olla sama kuin nykyinen, eli luokassa opettaja edessä, videoluentoja netissä sekä nettiopiskelua.

Monipuolisia opetusmenetelmiä käyttäen (15 %):

Opettamisen tulisi olla monipuolista ja käyttää erilaisia opetusmenetelmiä visuaalisesti, kineettisesti kuin myös auditiivisesti, sillä opiskelijat oppivat eri tavoin. Oppitunneilla tulisi tehdä sekä ryhmätöitä että itseopiskelua, jotta monipuolisuus säilyisi.

Opetuksen tulisi olla monipuolista, myös ryhmätöitä mutta opettajan itse olisi tärkeää kerrata tärkeimmät asiat henkilökohtaisesti luokalle. Esitelmissä saattaa jokin jäädä epäselväksi.

Erilaisia opiskelumenetelmiä olisi syytä käyttää hyödyksi koska silloin opiskelu on kaikkein mielekkäin. Tunteja, joissa vain opettaja on äänessä, tulisi välttää.

Opetusmenetelmiä olisi välillä hyvä päivittää ja pyrkiä hieman monipuolisempaan opetustapaan. Monella opettajalla kun tunnit tuppaaavat olemaan aina samanlaisia. Eniten vaihtelua tuntien kuluksa on humanistisissa aineissa, mutta niitä saisi lisätä myös kieliin ja matematiikkaan.

Lukiossa opetuksen tulisi tapahtua mahdollisimman monipuolisesti. Opiskelu ei saisi liikaa kaavamaisuutta. Myös yhteistyö muiden kurssien ja koulujen kanssa olisi suotavaa. Kouluissa voisi käydä myös vierailevia opettajia, jotta tulisi useampia opetustyylejä.

Opetusmenetelmät voisivat olla monipuolisempia ja tehtävät voisi tuoda lähemmäs oppilaita. Oppilailta pitäisi pyytää toivomuksia kurssin suhteen kurssin alussa, jotta kurssi olisi sen ryhmän näköinen, jolle sitä pidetään.

Opetustapoja pitäisi olla erilaisia, jolloin kaikille paras opiskeluteknikka olisi edes jossain vaiheessa käytössä.

Yksilöinä huomioiden, opiskelijalle parhaiten soveltuvalla opetusmenetelmällä, opiskelijalähtöisesti (9 %):

Opetuksessa pitäisi pienentää ryhmiä ja opettajien tulisi ottaa enemmän oppilaita yksilöinä huomioon, koska nyt ei välttämättä ole mahdollista saada omakohtaista apua niin paljon. Olisi siis hyvä ottaa oppilaita enemmän huomioon ja opiskelun tahtia pitäisi ehkä hieman hidastaa.

Kaipaisin enemmän henkilökohtaista neuvontaa tunneilla, mutta toisissa aineissa oppilaita on liikaa ja opettajalla ei ole aina aikaa käydä neuvomassa asiaa kunnolla heille, jotka asiaa eivät ymmärtäneet. Jotenkin olisi hyvä, jos opiskeltavaa asiaa saataisiin hieman pienemmäksi kurssia kohden. Koska jatkuva kiire luo paineita ja stressiä ja jotkut asiat opetetaan liian nopeasti, ei kerkiä omaksua ja harjoitella kunnolla. Asiat kuitenkin pitäisi tietää sitten kokeessa perinpohjin. Parempia tuloksia tulisi, jos asiaa olisi vähemmän, mutta opiskeltaisiin se vähempi perusteellisemmin.

Opetus pitäisi tapahtua niin, että jokainen oppilas otettaisiin huomioon yksilönä ja jos hänellä on murheita, niskaan ei huuhotettaisi.

Opetus pitäisi järjestää opiskelijoiden toivomilla metodeilla (esim. itse en pidä yhteistoinnallista oppimista alkuunkaan tehokkaana itselleni, vaikka joku muu saattaa pitää ko. opiskelutavasta paljonkin).

Oppilailta pitäisi tiedustella enemmän opettajien tehokkuudesta ja opetustyylien toivuudesta, jotta varsinkin pienissä ryhmissä opetusta voisi tarkentaa kaikille sopivaksi. On ikävää, että motivoitunut opiskelija tuntee hukkaavansa aikaa tunneilla toimimatoman ja tehottoman tuntuun suunnittelun takia.

Mielenkiintoisesti, innostavasti, motivoiden (7 %):

Opetuksen tulisi olla mielenkiintoista ja joitain uusia keinoja olisi keksittävä, jotta nykyajan lapset jaksavat kiinnostua lukio-opinnoista.

Opettajien pitäisi yrittää saada aineista paljon kiinnostavampia, eikä vaan sitä, että selitetään edessä monotonisella äänellä, ja sitten käsketään tehdä tehtäviä.

Opetus pitäisi olla sellaista, että se motivoi opiskelijaa opiskelemaan ja käymään koulua. Opetukseen voisi lisätä enemmän käyntejä jonnekin ja että emme istuisi koko ajan koulussa. Vuonna 2020 lukion pitäisi olla rento ja motivoiva ja sellainen paikka, mihin olisi kiva tulla.

Mukaansatempaava opetus ja aineestaan kiinnostuneet opettajat saavat oppilaat motivoitumaan ja ajattelemaan kurssien keskeisiä asioita. Vaihtelevat opetusmenetelmät pitävät mielenkiinnon yllä. Käsiteltävien aiheiden laaja-alainen tulkinta ja tutkiminen auttavat muistamaan ja ymmärtämään.

Vuorovaikutteisesti, ajatteluun kannustaen (6 %):

Ehkä enemmän voisi painottaa opiskelijoiden omaa ajattelua, ei vaan ulkoa lukua. Opettajien tulisi olla innostavia ja pääsääntöisesti opettaa opiskelijaa ajattelemaan itse. Jotkin opettajat opettavat jo NYT tällä tavalla – se tuo aineeseen kuin aineeseen rutkasti mielenkiintoa.

Opetus tulisi tapahtua keskustellen ja siten, että oppilaat saadaan mukaan opetukseen ja ajattelemaan.

Oppimisen tulisi olla rakentavaa ja interaktiivista, luentotyylistä voisi joissain oppiaineissa luopua. Voisi olla enemmän projekteja ja ryhmätöitä.

Opetukseen voisi lisätä keskusteluja, millä saisi oppilaat innostumaan asiasta sekä kertoamaan mielipiteitään siitä.

Mielestäni työtapoja voisi muuttaa lisää puheilmaisuun suuntaan, esimerkiksi oppilaat pääsisivät kommunikoimaan enemmän keskenään myös oppituntien aikana erilaisten ryhmä- ja keskustelutehtävien avulla. Mielestäni nykylukiossa on liikaa pelkkää opettajan monologia eli vain opettaja puhuu ja oppilaat kuuntelevat. Olisi hyvä jos myös op-

pilaat pääsisivät osaksi tuntia mm. keskustelemalla, koska vuorovaikutustaitoja tullaan tarvitsemaan jatkossa entistä enemmän.

Enemmän sosiaalista opiskelua kuin uuvuttavaa lukemista.

Käytännönläheisemmin, tekemällä itse (5 %):

Opetuksen tulisi olla sopivalla tavalla teoreettista ja käytännöllistä. Vaikka lukion opetus painottuu teoreettiseen opiskeluun, tulisi siihen myös jollain tasolla yhdistää käytäntöä, kuten tiedon soveltamista erilaisissa projekteissa ja ryhmitöissä.

Pitäisi kehittää uusia opettamismenetelmiä, jotka mahdollistaisivat opiskelijoiden oman osallistumisen opiskeluun entistä paremmin ja laajentaisivat opiskelua teoriasta myös käytäntöön.

Aineita pitäisi opettaa käyttäen esimerkkejä ja luonnonläheisesti!

Olisi mukava jos käytännöllisyyttä saataisiin jollain tasolla opiskeluun mukaan, enemmän työkursseja yms.

Opettaminen ja oppiminen voisi tapahtua enemmän tekemisen kautta.. kun saa itse kokeilla ja tehdä asioita niin mielestäni silloin oppii parhaiten, ainakin näin on omalla kohdallani.

Rauhallisemmassa tahdissa, rennosti (5 %):

Toivon, että luokkakoot pysyvät pieninä, max 20 opp., ja opetus olisi rauhallisempaa ja selkeämpää, niin kaikki pysyisivät asioissa mukana.

Opetus on mielestäni liian rankkaa ja nopeatahtista, olisi hienoa jos sitä voisi jotenkin helpottaa.

Olisi hyvä, että välillä olisi myös rennompaa eikä niin kiireistä.

Opetuksen pitäisi olla rentoa, ei liian luentomaista ja opettajien tulisi kiinnittää huomiota heikommin pärjäviin opiskelijoihin.

Pätevästi, paremmin (6 %):

Opetukseen tulisi panostaa enemmän kuin nykyään, sillä koulussamme on aivan suunnattoman viisaita opettajia, mutta heiltä puuttuu täysin taito opettaa! Emmehän me oppilaatkaan voi mitään oppia, jos ei opettajat selitä meille asioita tarkemmin!

Monet opettajat, etenkin matematiikassa, tietävät itse asiat joista puhuvat mutta eivät osaa lainkaan jakaa tietojaan opiskelijoille ymmärrettävällä tavalla. Silloin kun joku parempi opettaja on opettanut kurssin, opiskelu on tuntunut paljon helpommalta, kun kotona ei ole tarvinnut itsenäisesti opiskella kirjasta kaikkea vaan tunneillakin on oppinut jotain.

Teknologiaa ja tietotekniikkaa (hieman) enemmän hyödyntäen (kuten verkossa, etänä, opiskelumateriaalit omille läppäreille) (14 %):

Kaikki opiskelu tapahtuu oman henkilökohtaisen laptop-tietokoneen ääressä. Tällaisessa tietokoneessa olisi mm. sisäänrakennettu mikrofoni, webbikamera ja kosketusnäyttö. Kirjoja ei käytetä. Opettajat lataavat lukumateriaalin oppilaan tietokoneeseen PDF-tiedostoina ja opettavat käyttäen mm. powerpoint esityksiä ja flash-ohjelmia. Verkosta on saatavilla kursseja kaikenlaiseen mielenkiintoiseen, kuten vaikka mandariinikiinan tai sanskritin opiskeluun.

Tekniikkaa ja muita oppimista helpottavia ja monipuolistavia keinoja tulisi käyttää vahvasti enemmän. Oppilaat pääsisivät itse kokeilemaan ja kokemaan opetettavia asioita, eikä vain rönnöttää pulpetilla kuunnellen opettajan luentoa. Näin myös opettajan työ monipuolistuu.

Yksi varteenotettava opetusmenetelmä on parin tai ryhmän kanssa työskentely verkon avulla kokoamalla kurssista kansion. Opettaja tukee ja arvioi kansion.

Mahdollisuuksia suorittaa kursseja etälukiossa / verkossa tulisi parantaa, sillä monien opiskelijoiden on pakko työskennellä koulun ohella.

Luultavasti ajan kuluessa verkkokurssit yleistyvät entisestään ja mikäs siinä, jos ne pe-littää.

Tietotekniikkaa voisi hyödyntää enemmän, osittain verkossa käytävät kurssit kuulostavat hauskalta ja kehittäisivät jälleen opiskelijan oma-aloitteisuutta ja antaisi vapaamat kädet opiskelutavan kanssa, kuin jos istuisi tunnilla ja tekisi tasan sen, mitä opettaja sanoo.

Jatkuva uusien kirjojen hankkiminen tulee kalliiksi. Samalla rahalla voisi ostaa jo kannettavan tietokoneen, joka olisi myös monipuolisempi opetusväline kuin perinteiset kirjat. Opetusmateriaalit voisi saada esim. levyllä tai verkosta.

Opetusta pitäisi siirtää enemmän verkkoon ja tarjota etäkursseja verkon välityksellä ja yhteistyössä muiden lukioiden kanssa. Enemmän opettajia, jotta videoneuvottelukursseja olisi mahdollisimman vähän pakko järjestää (hankalaa hommaa).

Tietotekniikan käyttöä opetuksessa voidaan lisätä edelleen. Voitaisiin esimerkiksi ottaa kuvayhteys johonkin asiantuntijaan joka kertoisi tietokoneen välityksellä luokalle omasta työstään ja sellaista.

Ei paljon teknologian ja tietotekniikan välityksellä (11 %):

Mielestäni luokassa tapahtuva opetus on aina paras vaihtoehto, opiskelijat oppivat myös sosiaalisia taitoja luokassa keskustellessa. Kuitenkin tietotekniikkaa tulisi käyttää apuna mutta itse opetusta ei saa siirtää tietokoneiden väliseksi tapahtumaksi. Nykyään jo valitetaan siitä, että nuoret erakoituvat ja ovat epäsosiaalisia niin jos viimeinen puolipakollinen sosiaalinen kanssakäyminen [= opetustilanne luokassa] poistetaan, ovat tulokset todella huonoja.

Uusia opetusmenetelmiä voitaisiin kokeilla, mutta kuitenkin niin, ettei lukio mene siihen, että jokainen opiskelee yksinään verkossa. Yhteisöllisyyttä tarvitaan ja toisten tukea. Nuorten tarvitsee saada kuulua johonkin ja nähdä kasvoja ja kannustavia ja motivoituneita opettajia.

Siitä en tiedä miten pitäisi opettaa, ei ainakaan mitenkään tietokoneita käyttäen. Minua hatuttaa katsella koulussa tyyppejä, jotka eivät muuta teekään kuin istuvat koneella kaiken aikansa! Vaikka se olisi kuinka jollain ihmisellä lähellä sydäntä, niin minusta se on huimasti lisääntyvä ilmiö, joka juontaa juurensa moniin nuorten ongelmiin! Ei mitään tietokoneopiskelua!

Opetusta ei mielestäni pitäisi kehittää teknisesti paljon, sillä perinteinen opetustyyli on tehokkain. Tietotekniikan avulla työskentely on puuduttavaa ja fyysisesti raskasta (silmiin väsyminen, selkä- ja hartiavaivat). Tietotekniikasta voisi kuitenkin tulla opetussuunnitelmaan yksi pakollinen kurssi, koska taitoja tarvitaan työelämässä.

Toivomuksiini kuuluu myös se, että opettajat ja lukiot pysyisivät niissä perinteisissä liitutauluissa, sillä kaikenmaailman video-opetukset heikentävät taatusti oppilaiden opiskelunokkuutta ja kykyä oppia uusia asioita.

Nykyisenkaltainen, kirjojen avulla tapahtuva opiskelu on osoittautunut tehokkaaksi, eikä kirjan tekstien siirtyminen tietokoneelle ole välttämättä hyvä ajatus. Minä ainakin olen aina pitänyt siitä, että voin pitää käsissäni lukemaani tekstiä.

Opiskelussa ja kurssien suorittamisessa ei mielestäni tarvitse väkisin soveltaa tietotekniikkaa, vaikka siihen mahdollisuus olisikin. Tietotekniikkaa ja Internetissä tehtäviä suorituksia yms. tulisi olla kurssien sisältönä vain, jos siitä on kiistaton etu perinteisiin opetusmenetelmiin verrattuna.

Monipuolisia tapoja suorittaa kurssi (sekä luokassa että verkossa jne.), joista opiskelija voisi valita (4 %):

Opiskelun tulisi olla joustavaa ja yksilöä tukevaa ilman jatkuvaa stressiä ja suorituspaineita. Siksi toivoisin, että lukion suoritusmahdollisuudet ovat parantuneet ja monipuolistuneet.

Sekä lähi- että verkkokursseja, mahdollisimman opiskelijälähtöisesti. Pitää huomioida, että tänne lukioon tulevilla opiskelijoilla on vakavia ongelmia ja vaikeuksia. Pitää antaa mahdollisuus ja aikaa opiskella omaan tahtiin ja saada onnistumisen kokemuksia.

Opetusta pitäisi olla lähiopetuksena sekä tietysti mahdollisuudet etäopiskeluun helpottamaan opiskelua. Ei saa kuitenkaan siirtyä kokonaan verkko-opiskeluun! Mahdollisuudet siis kumpaankin on hyvä lähtökohta. Lähiopetus on tärkeää, se pitää säilyttää. Pidän nykyisestä järjestelmästä mutta muutoksia voi myös tehdä.

Verkko-opinnot soveltuvat osalle massasta mutteivät kaikille, joten myös "normaaleja" kursseja tulisi olla saatavilla.

Enemmän itsenäistä opiskelua (4 %):

Voisi opiskella enemmän itsenäisesti ja verkossa eikä vain istua tunnilla kuuntelemassa opettajan höpötystä. Enemmän ehkä myös itsenäisiä töitä kuten tutkielmia ja ryhmä töitä, jotta voit tutustua uusiin ihmisiin etkä vain ole niitten kanssa kenet jo tunnet. Pitäisi antaa oppilaiden tehdä enemmän, jotta he oppisivat enemmän.

Opetustapoina tulisi käyttää enemmän itsenäistä opiskelua, esim. projektitöitä yms. jota tällaisia töitä osaisi tehdä jatko-opinnoissa. Oppilaan itsenäisyyttä tulisi korostaa ja oppilaille tulisi tarjota mahdollisuus suorittaa enemmän kursseja itsenäisesti.

Opiskelussa tulisi myös painottaa enemmän itsenäistä työskentelyä, koska tästä olisi hyötyä työelämässä.

Opetustyyli voitaisiin säilyä melko samanlaisina, ehkä vähän enemmän voisi olla itsenäistä opiskelua tai etäopiskelua, mutta siihenkin pitäisi olla jokin raja.

Opetuksen perusraami on opiskelijoiden vapaamuotoistenkin vastausten perusteella arvioituna jokseenkin kunnossa. Mikään yksittäinen sisältöluokka ei nouse vahvasti esille. Tulevaisuuden lukioon kaivataan innostavia, monipuolisia, vuorovaikutteisempia menetelmiä, joissa opiskelu olisi käytännönläheisempää ja havainnollisempaa. Kaivataan myös lisää vaihtoehtoisia tapoja suorittaa kursseja mm. siksi, että joillekin sopii ajoittain paremmin itsenäinen työskentely ja toisille taas perinteisempi luokkaopetus. Yleisenä tunnuslauseena voisi olla vaikka seuraava opiskelijan kommentti:

Opetustyyllillä ei ole väliä kunhan opetus on selkeää, tehokasta ja monipuolista. Tunneilla voisi olla enemmän keskustelua.

5.10.2 Arviointiryhmän näkemys

Opiskelijoiden vapaamuotoisissa vastauksissa kysymykseen lukiosta vuonna 2020 useimmat lukion tulevaisuuden pohdintoista lähtevät siitä, että kovinkaan paljoa ei muutosta tapahdu, ja itse asiassa on tärkeää pitää pääosin kiinni nykyisestä. Vain melko harvoissa luotauksissa mm. verkko-opiskelun ja muualla kuin omassa koulussa tapahtuvan opiskelun yleistymistä pidetään merkittävänä tai edes toivottavana kehityssuuntana. Vähän kärjistäen voisi sanoa, että muutokset lukioon todennäköisimmin tulevat ulkoapäin, reagoitina olosuhteiden, resursien tai ohjaavien säädösten muuttumiseen, tuskin sisäsyntyisinä opiskelijoiden tai opettajien tuottamina. Tätä tunnetta vahvistivat myös kouluvierailukeskustelut, joille yhteistä oli muutos, tapahtuminen tai tapahtumattomuus sen mukaan, miten koulun toimintaympäristö, ennen kaikkea nuorten valintakäyttäytyminen oli muuttunut.

On jo selvästi näkyvillä, että valtakunnallinen väestörakenteen muutos johtaa kiinteän, rakennuksiin sidotun lukioverkon harvenemiseen. Haasteena tulee olemaan koulutustarjonnan monipuolisuus ja koulutuspalvelujen saatavuus. Pienillä lukioilla tulee olemaan vaikeuksia yksinään tuottaa riittävää määrää nykyisten ylioppilaskirjoitusten hajautuksen ja ainerealin edellyttämiä/vaativia syventäviä kursseja. Opiskelija-aineiden heterogeenistuesssa opettajien ohjaustehtävät ja -vastuu kasvavat: kuuleminen, näkeminen, välittäminen, aikuisena oleminen lisääntyvät. Opettajuus muuttuu yhä enemmän kohti kasvattamista, sivistämistä, ei vain opettamista ja oppimista. Opiskelijoiden ohjaus- ja tukijärjestelmiä on edelleen kehitettävä.

Lukioiden tärkeä haaste tulevaisuudessa on kyetä uusiutumaan opetustaan ja toimintaansa siten, että se houkuttelee perusopetuksen päättäneitä nuoria korkeakouluun ja yliopistoon johtavaan yleissivistävään koulutukseen. Nuorten ammatillinen koulutus on viimeisen vuosikymmenen aikana muuttunut varteenotettavaksi vaihtoehdoksi myös perinteisesti lukioon hakeutuville hyvälle ja keskitason opiskelijoille. Ammatillisiin tutkintoihin on sisällytetty paljon yleissivistävää aineita ja ammattiaineiden sisällöt ovat muokkautuneet hyvin aikaansa seuraaviksi. Kun ammatillisen koulutuksen alueelle lisättiin mahdollisuus suorittaa ylioppilastutkinto, poistui yksi lukioiden valtti – ainoa ylioppilastutkintoon johtava koulutus.

Samaan suuntaan vaikuttaa myös ikäluokkien pieneneminen ja siitä johtuva kiristynyt kilpailutilanne nuorten ja aikuistenkin opiskelijoiden saamisesta lukio-koulutukseen. Pelkästään perinne ei riitä. Myös toiminnan ja olemuksen pitää osoittaa, että lukioissa pystytään vastaamaan ajan haasteisiin. Tavoitteiden ja sisältöjen muuttaminen ei paranna tilannetta, vaan muutoksen on oltava toiminnallinen ja opetuksellinen. Koska ylioppilastutkintoa ei poisteta, on *lukion pystyttävä sopeuttamaan pedagoginen toimintansa sellaiseksi, että muunkinlainen kuin tietoon perustuva oppiminen nousee oleelliseen osaan lukioiden toimintaa.* Opetussuunnitelman perusteita pitää uudelleen ja uudelleen avata lukion arjessa, jotta muutkin kuin tiedolliset tavoitteet saataisiin yhä vahvemmin vietyä käytäntöön. Lukion toimintoja ei pidä ajatella vain aineenopetuksen kautta, vaan aina pitää muistaa, että on etu saada työskennellä nuorten ihmisten kanssa, heidän elämänsä ehkä parhaiden vuosien aikana. Toimintakulttuurin alueella tulevaisuuden haasteena on opiskelijoiden sitominen nykyistä vahvemmin lukion kehittämiseen.

Lukiokoulutuksen tulevaisuus edellyttää myös suuntautumista ulospäin ympäröivään yhteiskuntaan sekä yleissivistyksen tarpeiden ennakoimista. Lukion ja työelämän yhteyksiä olisi vahvistettava. Lukio-opetuksessa korostuu teoreettinen ote, eikä se kykene nykyisessä muodossa vastaamaan työelämän vaatimuksiin. Valmentaminen tulevaisuuteen, jatko-opintoihin ja työelämään ei ole sidoksissa rajattuun faktatietoon tai oppiaineeseen. Jatkuvasti muuttuva työelämä edellyt-

tää enemmänkin laaja-alaista ajattelua, ongelmanratkaisukykyä ja -halua, tiedonhallintaa ja soveltamista, yhdessä oppimista ja tiimityötä sekä kehittävää työotetta. Olisi kyettävä paitsi omaksumaan uutta, myös luomaan ja yhdistelemään nopeasti uutta tietoa uusien ongelmien ratkaisemiseksi. Tällöin oppiminen ei voi enää rajoittua oppilaitoksiin, vaan edellyttää avoimia oppimisympäristöjä ja oppimismahdollisuuksia myös koulun ulkopuolella.

Kaikkienensa lukion pedagogiikan tulee olla ennakoivaa. Lukion toiminta tulee suunnitella niin, että itsensä ja osaamisensa kehittämisestä kiinnostunut opiskelija kohtaa mahdollisuuksien maailman, josta hän voi valita kiinnostavia opintokokonaisuuksia. Valintojen tueksi hän voi saada tarvittavan ohjauksen ja tuen (erityispalvelut) sekä suunnitelmallisen reitityksen lukiosta jatko-opintoihin. Nuoret myös tarvitsevat aikaa kypsyä ja opiskella omaan tahtiin. Mihinkään ei pitäisi olla kiire, ei nyt eikä vuonna 2020.

6

Lukiopedagogiikka nyt

6.1 Yhteenveto

Nykylukio on hyvin toimiva koulu, joka tarjoaa runsaasti mahdollisuuksia yksilöllisiin joustaviin ratkaisuihin. Periaatteessa voidaan sanoa, että koulussa ei ole kahta opiskelijaa, joilla olisi samanlainen lukujärjestys. Lukion voi myös suorittaa lyhyemmässä tai pidemmässä ajassa oman päätöksen mukaan. Ylioppilaskokeen voi hajauttaa kolmeen eri tutkintokertaan ja mahdollisuudet korottaa sekä täydentää ovat hyvät. Ainereaalien toteuttaminen oli ehkä suurin viimeaikainen muutos, sillä sen myötä opiskelijoiden on paljon varhaisemmassa vaiheessa valittava aineet ja kurssit ylioppilaskirjoituksia silmällä pitäen.

Lukiopedagogiikkaan liittyvissä kysymyksissä ei lukioiden välillä ole olennaisia eroja lukion koon, sijainnin tai opetuskielen suhteen. Pienissä lukioissa kurssitarjontaa on toki rajoitetumpaa mutta esimerkiksi viihtymisessä ja ystävyyssuhteissa ei eroja juuri ole. Suomalainen lukio on homogeeninen. Lukiot ovat erilaisia painotuksiltaan ja opiskelijoiden lähtötasoltaan mutta sisäiseltä toiminnaltaan, toimintakulttuuriltaan ja pedagogiikaltaan ne ovat samankaltaisia. Perusolemukseltaan lukio on säilyttänyt sillä jo vuosikymmeniä olleen yleissivistävän, yliopistoon tai korkeakouluun johtavan toisen asteen koulutusmuodon olemuksen. Lukio näyttäytyy edelleen perinteisenä opiskelu- ja oppimisympäristönä, jota leimaavat aine-, koe- ja opettajakeskeisyys sekä jatkuva kiire.

Lukio toteuttaa pääsääntöisesti sille asetetut koulutustavoitteet, ja suomalainen lukiokoulutus on tasalaatuista. Valtakunnalliset perusteet ohjaavat opetuksen ta-

soa siinä määrin, että variaatio pakollisten ja syventävien kurssien sekä tavoitteissa että sisällöissä on vähäistä. Opettajien osaaminen tiedollisesti on korkeatasoista. Tavoitteiden, vaatimusten ja toiminnan suhde ei suomalaisessa lukiossa kuitenkaan ole tasapainoinen. Valtakunnalliset perusteet ovat liian haastavat niin useimmille lukioille kuin opiskelijoillekin. Kurssisisällöt ovat enimmäkseen aivan liian laajoja.

Koululta ja sen antamalta yleissivistykseltä myös edellytetään yhteiskunnan muutoksen myötä eri aikoina erilaisia asioita. Tällä hetkellä tiedon siirtämisen ja jakamisen sijaan vaaditaan mm. elämönhallintataitojen, sopeutumiskyvyn ja itsensä kehittämisen vahvistamista. Kasvavan nuoren minäkuvan rakentaminen ja arvomaailman selkiytyminen tapahtuu vuorovaikutuksessa, itsearviointin ja -ymmärryksen lisääntymisen kautta. Nykyisessä lukiokoulutuksessa näille asioille jää vaatimuksista huolimatta valitettavan vähän tilaa. Myös työelämä ja lukion jälkeinen aika saisivat olla enemmän läsnä lukion arjessa.

Opiskelijat ovat yleisesti ottaen tyytyväisiä opettajiinsa, opetukseen ja nykylukioon. Ainakin jossain määrin tämä tuntuu yllättävältäkin, erityisesti siitä näkökulmasta, että opiskelijoiden näkemykset kiertyvät edelleen niin voimakkaasti perinteisen koulukäsityksen ympärille: koulu on fyysinen paikka, johon tullaan oppimaan ja tapaamaan kavereita. Kovin suurta intoa luokkamuotoisesta opiskelusta poikkeamiseen ei ole. Opetus on opiskelijoiden silmin katsottuna asi-antuntevaa, opettajat osaavat opettaa eikä lukioiden välillä ole tässä suhteessa suuria eroja. Opetus tosin voisi olla motivoivempaa, innostavampaa, vuorovai- kuteisempaa, käytännönläheisempää ja havainnollisempaa.

Lukioissa on panostettu yhä enemmän koulun yhteishengen rakentamiseen, viihtymiseen ja opiskelijoista huolenpitämiseen. Sosiaaliin suhteisiin luokatto- massa lukiossa on kiinnitetty erityistä huomiota jo varhaisista kokeiluista alka- en, mutta ehkä kouluammuskelujen myötä tämä asia on yhä vahvemmin koulu- jen arjessa esillä. Sosiaalisena ympäristönä lukio on selvästi monipuolisempi ja joustavampi perusopetuksen yläluokkiin verrattuna. Opiskelijat kokevat lukion ilmapiirin itselleen helpoksi ystävyyssuhteiden luomiseen ja lukion aktiviteettei- hin osallistumiseen. Valtaosalle opiskelijoista heidän elämänsä lukioympäristös- sä on ystävyyssuhteiden osalta kohdallaan. Iso osa on myös kokenut saaneensa helposti uusia ystäviä. Yksinäisten määrä on vähäinen.

Lukion opinto-ohjauksen tila on vähitellen kohentunut. Opinto-ohjaajien mää- rä suhteessa opiskelijoiden määrään kuitenkin vaihtelee kouluittain edelleen hy- vin paljon. Tämän vuoksi opiskelijat eri lukioissa ovat eriarvoisessa asemassa sekä ohjauksen painottumisen että sen laadun suhteen. Opintojen suunnitteluun ja toteutumiseen liittyvä ohjaus on pääosin riittävää. Jatko-opintoja ja ammatin valintaa koskevaa ohjausta, etenkin henkilökohtaista, tarvitaan lisää.

Lukion kurssitarjonta on keskimäärin opiskelijoita tyydyttävää ja riittävän laa- jaa. Oman opinto-ohjelman rakentaminen ja sen toteuttaminen lukion arjessa

sujuu lukiolaisilta pääosin hyvin. Opiskelijat ovat myös halukkaita omien valintojen tekemiseen ja opiskelustaan päättämiseen, mutta tarvitsevat siihen tukea. Valintojen tekemisellä koetaan olevan vaikutusta opiskelutaitojen ja elämänhallinnan kehittymiseen.

Muualla kuin omassa lukiossa suoritettavien opintojen osalta opiskelijat eri lukioissa ovat kaikkein eriarvoisimmassa tilanteessa. Lukiot eivät hyödynnä niitä mahdollisuuksia, joita luokattoman lukion keskeinen periaate, joustavuus ja valinnaisuus, tarjoaisi eri oppilaitoksissa suoritettujen opintojen sisällyttämisessä lukiotutkintoon. Lukiot eivät kannusta opiskelijoita hakeutumaan muualle opiskelemaan. Myöskään verkko-opiskelu ei ole juurtunut suomalaiseen lukioon. Se on keskittynyt pieneen osaan lukioita.

Luokaton lukio on vakiinnuttanut paikkansa kestäväenä lukiokoulutuksen muotona. Opiskelijoista vain pieni osa toivoo luokattomuudesta luopumista. Vuoden 1994 opetussuunnitelma oli lukiotoiminnan kehittämisen kannalta ratkaiseva. Jo silloin asetettujen painopisteiden osalta on todettavissa, että lukiojärjestelmä mahdollistaa, jopa edellyttää valinnaisuuden ja vastuun siirtymistä entistä enemmän opiskelijalle. Luokattomuus järjestelmänä on toimiva ja asetettuja tavoitteita edistävä. Opiskelijat kokevat, että heillä on mahdollisuus omiin valintoihin, eivätkä he myöskään halua valinnaisuutta vähentää, pikemminkin päinvastoin.

Lukiopedagogiikka toivottavasti menee yhä joustavampaan ja oppijakeskeisempään suuntaan. Yksilöllä pitäisi olla mahdollisuus valita itselleen sopivin tapa tehdä asioita. Lopputulos, oppiminen, ratkaisee eikä se, miten jonkin asian tekee. Lukiokoulutusta ohjaava lainsäädäntö ja vuoden 2003 opetussuunnitelman perusteet yleisten tavoitteiden osalta mahdollistavat jo hyvinkin erilaiset pedagogiset ratkaisut. Mutta vaikka opettajat hyväksyvätkin mm. aktiivisen tiedonrakentamisen ja kokonaisvaltaisen oppimisprosessin merkityksen oppimisessa, he eivät välttämättä kykene toteuttamaan periaatteita omassa opetuksessaan. Lasikaton opettaja- ja koululähtöiselle pedagogiselle kehittämiselle muodostavat monet tekijät, muun muassa ylioppilaskirjoitukset, opetussuunnitelmien ainekohtaiset oppisisällöt, osin opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen hidashiikkeys sekä alan virkaehtosopimus. Näistä huolimatta on *paikallistasollakin pystyttävä kohdentamaan voimavaroja lukiokoulutuksen pedagogiikan jatkuvaan arviointiin, kehittämiseen ja innovointiin*. Pelkkä opetussuunnitelmien muodon ja sisällön kanssa askartelu ei riitä. Ulkoiset paineet ohjaavat lukioita väistämättä muuttumaan, mutta lukioille pitää antaa tilaa ja resursseja kehittyä myös omaehtoisesti, sisältäpäin pedagogiikkaansa uudistaen.

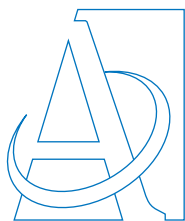
6.2 Kehittämisehdotukset

Kehittämisehdotuksia on esitetty jo aiemmissa luvuissa asiakokonaisuuksittain. Arviointiryhmä on vielä tiivistänyt esityksensä lukiopedagogiikan tärkeimmistä lähivuosien kehittämiskohteista seuraaviin kuuteen kohtaan:

1. Lukion opinto-ohjauksen järjestelmä tulee uudistaa koordinoituna kokonaisuutena. Henkilökohtaisen ohjauksen resursointia tulisi jossain määrin lisätä, mutta tätäkin olennaisempaa on analysoida erilaiset ohjaustarpeet. Olisi osattava tunnistaa nykyistä paremmin ohjaustarpeiden ajoittuminen lukiopolun eri vaiheisiin sekä kehitettävä välineitä niihin vastaamiseen tehokkaasti ja taloudellisesti. Tällöin tulee hyödyntää ennakkoluulottomasti teknologian tarjoamat mahdollisuudet sekä yhteistyö eri hallinnonalojen ja muiden oppilaitosten ohjauspalvelujen kanssa. Ohjauksellinen vastuu ja seuranta tulee ulottaa lukion jälkeisiin opintoihin. Ohjauksellinen vastuu koskee koko lukioyhteisöä.
2. Verkko-opiskelun pedagogiikkaa ja opettajien valmiuksia hyödyntää erilaisia oppimisympäristöjä opetuksessa tulee kehittää ja vahvistaa. Tämä edellyttää myös pedagogiseen kehittämiseen tähtäävän yhteistyön lisäämistä muiden oppilaitosten ja työelämän kanssa. Tämä on välttämätöntä sekä lukiomuotoisten opintojen tasa-arvoisen tarjonnan turvaamiseksi että pedagogisten käytänteiden uudistamiseksi muuttuvien jatko-opintojen, työelämän ja tulevaisuuden kansalaisuuden tarpeiden suunnassa. Erityisesti opettajien valmiuksia hyödyntää tieto- ja viestintätekniiikan mahdollisuuksia tulee vahvistaa.
3. Lukion yleissivistyksen keskeisenä päämääränä tulee painottaa nuorten aktivoimista osallistumaan kansalaisyhteiskunnan toimintaan sen täysivaltaisina kansalaisina. Tämä edellyttää lukion kulttuuristen ja pedagogisten käytänteiden uudistamista siten, että nuorten aidoksi kokemana osallisuus ja mahdollisuus vaikuttaa koulussa tehtäviin päätöksiin voimistuvat. Tämä tarkoittaa myös uusien keinojen kehittämistä lukion yhteisöllisyyden vahvistamiseksi ja sosiaalisen vuorovaikutuksen monipuolistamiseksi toiminnan kaikilla tasoilla. Tämä vaatii myös lukion arviointikäytänteiden uudistamista.
4. Opetussuunnitelmatyössään lukiot tarvitsevat nykyistä laaja-alaisempaa ja syvällisempää pohdintaa tulevaisuuden osaamistarpeista. Tämän vision tulee uudistaa myös koulun arjessa toteutettavaa pedagogiikkaa avaamalla ikkunoita nykyistä enemmän tulevaisuuteen, yhteiskunnan

muutokseen, työelämän kehitykseen ja muihin oppilaitoksiin. Koulujen valmiuksia ennakoida tulevaisuutta tulee vahvistaa. Lukion vähenevä suosio nuorten keskuudessa on vakava indikaattori lukion tarjoaman yleissivistyksen kapea-alaistumisesta suhteessa nuorten ja koko yhteiskunnan tarpeisiin ja odotuksiin.

5. Lukion nykyistä toimintamallia tulee kehittää siten, että se luo paremmat edellytykset integroituneempien tietokokonaisuuksien synnylle ja keskittyneemmälle opiskelulle. Luokattomuus, kurssimuotoinen opetus-suunnitelma ja aihekokonaisuudet antavat tälle opiskelijoiden arvioiden valossa hyvät lähtökohdat, mutta näiden puitteiden tarjoamia potentiaalisia mahdollisuuksia ei ole läheskään riittävästi hyödynnetty. Tarvitaan voimakkaita panostuksia luokattomuuden pedagogiikan kehittämiseen ja sen liittämiseen osaksi opettajien perus- ja täydennyskoulutusta. Aihekokonaisuudet eivät nykyisin integroidu lukion toimintaan riittävästi ja niiden oppimista eheyttävät vaikutukset jäävät heikoiksi.
6. Koulurakennusten suuresti vaihtelevaan kuntoon tulee puuttua. Nuorille on kyettävä tarjoamaan myös fyysisen oppimisympäristön kannalta riittävän laadukkaat ja tasa-arvoiset opiskelun puitteet opiskelupaikasta riippumatta.

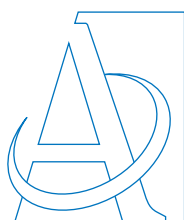
Lähteet

- Aalto, H-K., Ahokas, I. & Kuosa, T. 2008. Yleissivistys ja osaaminen työelämässä 2030 – menestyksen eväät tulevaisuudessa. Turun yliopisto. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Tutu-julkaisuja 1.
- Atjonen, P., Halinen, I., Hämäläinen, S., Korkeakoski, E., Knubb-Manninen, G., Kupari, P., Mehtäläinen, J., Risku, A-M., Salonen, M. & Wikman, T. 2008. Tavoitteista vuoro-vaikutukseen. Perusopetuspedagogiikan arviointi. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 30.
- Etelälahti, A. & Gardemeister, S. 1994. Lukion opetussuunnitelmien perusteiden 1985 ja 1994 kasvatustavoitteiden vertailua. Opetushallitus.
- Hautamäki, J., Arinen, P., Hautamäki, A., Kupiainen, S., Lindblom, B., Mehtäläinen, J., Niemivirta, M., Rantanen, P. & Scheinin, P. 2002. Oppimaan oppiminen toisen asteen koulutuksessa. Opetushallitus. Oppimistulosten arviointi 2.
- Häivälä, K. 2009. Lukion opettajien ääni. Aineenopettajien käsityksiä muutoksista ja visi-
oista lukiossa. Turun yliopiston julkaisuja. C 283.
- Jakku-Sihvonen, R. & Blom, H. (toim.) 1994. Lukion tila 1994. Opetushallitus. Arviointi ja seuranta 5.
- Kava, L. 1975. Kurssimuotoisen lukion toteuttaminen kahdessa koulussa. Lisensiaatintyö. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos.
- Kirjavainen, T. 2008. Understanding efficiency differences of schools: practitioner's views on students, staff relations, school management and the curriculum. Valtion taloudel-
linen tutkimuskeskus. VATT discussion papers 450.
- Klemelä, K., Olkinuora, E., Rinne, R. & Virta, A. (toim.) 2007. Lukio nuorten opiskelu-
tienä. Turkulainen lukio opiskelijoiden, vanhempien ja opettajien silmin 2000-luvun
alussa. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja A 206.
- Kokemuksia lukion opinto-ohjauksesta -selvitys 2008. Helsinki: Suomen Lukiolaisten
Liitto.
- Koramo, M. 2007. Verkko-opetusyhteistyötä rakentamassa. Alueelliset toisen asteen etä-
opetusverkostot -kehittämishankkeen arviointi. Opetushallitus.
- Koulutus ja tutkimus vuosina 2007–2012. 2007. Kehittämissuunnitelma. Opetusministe-
riö.

- Kuusela, A. 1996. Luokattomuus kehittyy Uotilanrinteen lukiossa. Julkaisussa T. Renko (toim.) Luokattomuus etenee toisen asteen koulutuksessa. Opetushallitus. Julkaisusarja kehittyvä koulutus 1.
- Lindström, A. 1994. Lukion tila: johdanto. Teoksessa R. Jakku-Sihvonen & H. Blom. Lukion tila. Opetushallitus.
- Lukiolaisten hyvinvointitutkimus 2007. Helsinki: Suomen Lukiolaisten liitto.
- Lukiolaki (21.8.1998)
- Lukiolaki (24.1.2003)
- Lukion opetussuunnitelma-analyysi 2006. 2007. Opetushallitus. Moniste 6.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003. Opetushallitus.
- Lukion opinto-ohjaajien resurssikysely. 2007. SOPO ry.
- Luokattoman lukion toimivuus 2005. 2005. Opetushallitus. Moniste 20.
- Manninen, J., Burman, A., Koivunen, A., Kuittinen, E., Luukannel, S., Passi, S. & Särkkä, H. 2007. Oppimista tukevat ympäristöt. Johdatus oppimisympäristöajatteluun. Opetushallitus.
- Mehtäläinen, J. 1998. Luokattomuuden syvintä olemusta etsimässä. Luokattomuus lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 4.
- Mehtäläinen, J. 2001. Joustavat koulutusväylät ja uranvalinta. Osaraportti I: Koulutusväylän valinta ja ensimmäinen lukuvuosi toisella asteella. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A 12.
- Mehtäläinen, J. 2003. Joustavat koulutusväylät ja uranvalinta. Loppuraportti. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A 2.
- Mehtäläinen, J. 2005. Erityisopetuksen tarve lukiokoulutuksessa. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 11.
- Mehtäläinen, J. & Halonen, R. 1999. Yksilölliset opinnot ja niiden toimivuus toisen asteen oppilaitoksissa Helsingissä. Helsingin kaupunki. Opetusviraston julkaisusarja A 5.
- Mäensivu, K., Mäenpää, H., Määttä, M., Volanen, M.V., Knubb-Manninen, G., Mehtäläinen, J. & Räisänen, A. 2007. Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö opetuksen järjestämisessä. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 23.
- Olkinuora, E., Tuittu, A., Klemelä, K., Leppänen, R. & Aro, K. 2007. Lukiossa opiskelu opiskelijoiden näkökulmasta. Julkaisussa K. Klemelä, E. Olkinuora, R. Rinne & A. Virta (toim.) Lukio nuorten opiskelutienä. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja A 206.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallitus.
- Salmela-Aro, K., Kiuru, N., Pietikäinen, M. & Jokela, J. 2008. Does school matter? The role of school context for school burnout. *European Psychologist* 13, 1–13.
- Shemeikka, S. 1973. Luokattoman lukion oppilaiden ystävyys- ja työtoveruussuhteista. Kouluhallitus. Tutkimuslauseita 3.
- Shepard, L. & Smith, M. (toim.) 1989. Flunking grades: Research and policies on retention. New York: Falmer Press.
- Sysiharju, A.-L. 1977. Lukio opiskelupaikkana ensimmäisen luokan kokemusten valossa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 280.
- Tuijula, T. 2007. Opintojen ohjaus opiskelijoiden kokemana. Julkaisussa K. Klemelä, E. Olkinuora, R. Rinne & A. Virta (toim.) Lukio nuorten opiskelutienä. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja A 206.
- Valtioneuvoston asetus lukiokoulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta (N:o 955/2002).
- Voutilainen, T. 1971. Periodiopetus. Kouluhallitus. Kokeilu- ja tutkimustoimisto. Tutkimuslauseita 1.
- Väljjarvi, J. & Kuusela, A. 2001. Luokattomuus lukio-opiskelun uudistajana. Tampereen lukioiden luokattomuuden arviointi opiskelijanäkökulmasta. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Työpapereita, 14.

- Väljärvi, J. & Tuomi, P. 1995. Lukio nuorten valintojen ja oppimisen ympäristönä. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Tutkimuksia 60.
- Yrjönsuuri, Y. 1994. Lukio tutkimuksen näkökulmasta. Julkaisussa R. Jakku-Sihvonen & H. Blom (toim.) Lukion tila 1994. Opetushallitus. Arviointi ja seuranta 5.

Liite

Liite: Lukio 2020, eräs arviointiryhmän visio

Vuonna 2020 lukio on edelleen luokaton ja sen päättötutkintona on ylioppilastutkinto. Lukiokoulutuksella on yhtenäiset laatukriteerit. Lukion nykyinen tuntijako on uudistettu ja suuntana on nykyinen erikoislukioiden tuntijako. Opiskelijoiden vähimmäiskurssimäärä on edelleen 75. Pakollisten kurssien määrä on 40:n ja 48:n välillä, mahdollisesti nykyistä alhaisempi. Opinto-ohjelmaan voi sisältyä opintoja muista oppilaitoksista ja työelämäkursseja (esim. kesätyökursseja). Pakollisten kurssien koonti poikkeaa nykyisestä (vrt. erikoislukiot). Opiskelija voi jättää pakollisista kursseista pois kurseja, mikäli hän ei kirjoita ainetta ylioppilaskirjoituksissa (RU, MA, MB). Ruotsin kielen opiskeluun liitetään sisällöllisesti pohjoismaisuus, tietoa pohjoismaisista kulttuureista ja historiasta. Ruotsin kielen opiskelu on sisältöpainotteista ja käytännönläheistä.

Lukiolaisen opinto-ohjelma on kaikkienensa nykyistä paljon yksilöllisempi ja monipuolisempi. Lukion tuntijako turvaa laajan yleissivistyksen jatko-opintojen pohjaksi mutta lukio tekee myös aktiivista yhteistyötä muiden oppilaitosten ja työelämän kanssa. Lukio keskittyy kehittämään oppisisältöjä yleissivistäviin oppiaineisiin ja monipuolisiin opetuspalveluihin sekä lukiolaisten osaamisen kehittämiseen oppimaan oppimisen kehittämisen kautta. Lukioaikana opiskelijan sosiaalinen pääoma kasvaa, hän saavuttaa elinikäisen oppimisen taidot ja säilyttää motivaation jatkuvaan itsensä kehittämiseen. Lukioaikana opiskelija oppii tun-

temaan omat vahvuutensa (teoreettinen, käytännöllinen, harrastuneisuus) sekä oppii tekemään yhteistyötä verkostoissa, suunnittelemaan omaa opinpolkuaan ja edistämään osaamistaan tavoitteellisesti. Lukioaikana opiskelija vahvistaa kielitaitoaan niin, että hän hallitsee vähintään kaksi kieltä suomen kielen lisäksi.

Lukion opintosuunnitelma on sisällöllisesti nykyistä ohuempi. Erillisiä aihekokonaisuuksia ei ole. Niiden sisällöt on liitetty oppiaineiden tavoitteisiin, ja niiden hallintaa arvioidaan päättöarvioinnissa. Oppimäärien tavoitteet määrätään laajemmin sekä myös päättötaso ja arviointiperusteet. Oppimäärän kurssien aihepiirit määritellään. Työtavoista annetaan oppiainekohtaiset ohjeistukset. Opettajakunnan ja koulun tehtäväksi jää kuitenkin päättää toimintatavat ja opetusjärjestelyt, jotta tavoitteet saavutetaan.

Lukion päättöarviointia ja lukion opinto-ohjelman koontia varten määritellään ns. kokonaistavoitteet ja arviointiperusteet. Lukion päättöarviointi suoritetaan kollektiivisesti, työryhmäarviointina (vähintään kolme opettajaa rehtorin lisäksi). Työryhmä saa aineiston eri oppiaineiden opettajilta ja opiskelijan muualla suoritetuista näytöistä. Lukion päättöarviointiin voi sisältyä lisäksi muita näyttöjä: tutkielmia, diplomeja, tutkintosuorituksia, työsuorituksia.

Lukiopolun aikana opinnot arvioidaan kurseittain. Arvioinnissa korostuu opiskelijan itsearviointi ja opettajan antama väliarviointi osaamisen tilasta ja suunnasta. Arviointi tapahtuu kurssille asetettujen tavoitteiden suunnassa joko numerolla (4-10) tai arvoasteikolla (heikko-erinomainen). Arviointiin liittyy kirjallinen osio (kannustava ja ohjaava). Arvioinnin tekee sekä opiskelija että vähintään yksi opettaja. Ilmiökeskeisessä kurssissa arvioinnin voi tehdä monta opettajaa yhdessä (esim. ÄI, UE). Kurssiarviointi perustuu monipuoliseen näyttöön. Arviointi voidaan tehdä palautekeskustelun pohjalta. Mikäli opiskelija tarvitsee kesken lukiota erotodistuksen, hänen oppimääränsä arviointi tehdään vastaavanlaisen kollegion toimesta kuin päättöarviointikin. Lukion päättötodistuksessa käytetään edelleen nykyisen kaltaista asteikkoa (4-10, suoritettu). Päättötodistukseen merkitään suoritettujen kurssien määrä ja tarvittavat lisätiedot.

Ylioppilastutkinnon ainejako on nykyinen: äidinkieli on pakollinen, muut ovat valinnaisia ja ylioppilastutkintoon kuuluu edelleen pakollisena kolme muuta ainetta, joista vähintään yhdessä pitää suorittaa laaja koe. Ylioppilastutkinto on hajautettu. Perättäisiä kirjoituskertoja on lisätty yhdellä (yhteensä neljä koekertaa), jolloin kirjoitukset voi aloittaa jo lukion toisen vuoden syksyllä. Ainereaali on mahdollisesti muutettu aihekokonaisuuksiksi tai ilmiökeskeiseen suuntaan (esimerkiksi humanistiset, luonnontieteelliset, yhteiskunnalliset aineet).

Vaihtoehtovisio voisi olla sellainen, jossa opetussuunnitelman sisältöjä lähde-täänkin jäsentämään uudella tavalla, esimerkiksi EU:n elinikäisen oppimisen viitekehysten kautta, johon oppiaineet sitten sovitettaisiin. Tämä viitekehys sisältää kahdeksan avaintaitoa: 1) viestintä äidinkielellä, 2) viestintä vierailta kielillä, 3) matemaattinen osaaminen ja perusosaaminen luonnontieteiden ja tekniikan

aloilla, 4) digitaaliset taidot, 5) oppimistaidot, 6) sosiaaliset ja kansalaistaidot, 7) aloitekyky ja yrittäjäyys, 8) tietoisuus kulttuurista ja kulttuurin ilmaisumuodot.

Ylioppilaskirjoituksissa opiskelija voi käyttää omaa tietokonettaan ohjeistuksin. On mahdollista, että esimerkiksi yhden reaalikokeen voi suorittaa äidinkielen aineistopohjaisena kokeena. Tai äidinkielen aineistopohjainen koe on kokonaan korvattu reaalikokeen aineistopohjaisella kokeella ja äidinkielen toiseksi kokeeksi on tullut puheviestinnän koe. Kielten kokeisiin liittyy uudistettu kuulun ymmärtämiskoe, jonka yksi osio on suullinen koe sekä viestinnällinen osio. Kirjallinen koe muistuttaa nykyistä kirjallista koetta. Lyhyen matematiikan koe on entistä soveltavampi. Tehtävät lähetetään sähköisessä muodossa YTL:lle koulukohtaisina tiedostoina. Ylioppilastulosten perusteella opiskelijat voivat hakea jatko-opintoihin niin ammattikorkeakouluihin kuin yliopistoihin ja korkeakouluihinkin. Lisänä pääsykokeissa voi olla muitakin kirjallisia ja/tai suullisia kokeita.

Opiskelijoilla on huomattavasti nykyistä aktiivisempi rooli lukion arjessa. Myös yhteistyö opettajien kesken sekä opettajien ja opiskelijoiden välillä on vahvaa. Opettajat ja muut asiantuntijat auttavat aktiivisesti lukiolaista itsensä kehittämisessä matkalla jatkokoulutukseen ja tulevaisuuteen. Työmuotoina käytetään aktiivista tiedon hankintaa, keskustelua, verkostoitumista, yhdessä oppimista ja tutkimista. Tekniikkaa hyödynnetään. Sen avulla oppimisympäristöä voidaan laajentaa, esimerkiksi asiantuntijakeskusteluihin ja -luentoihin. Jokaisella lukiolaisella on käytössään tietokone verkkoyhteyksineen. Oppikirjojen rinnalla käytetään monipuolista oppimateriaalia ja reaaliaikaista tietoa. Äidinkielen ja vieraiden kielten opiskelu toimivat välineellisinä oppiaineina asioiden oppimisessa.

Lukio-opiskelun edellyttämät tukipalvelut järjestetään lukiosta käsin: tarjolla on tekninen, psyykinen ja fyysinen tuki. Jokaisella opiskelijalla on nimettyinä opintojen ohjaaja (vrt. nykyinen ryhmänohjaaja), jonka kanssa suunnitellaan lukio-opintojen kulku ja joka seuraa lukiolaisen opintojen edistymistä. Lukio oppimisympäristönä tarvitsee monipuolista, opettajien tuomaa asiantuntijuutta, jota muut asiantuntijat tarvittaessa vahvistavat. Muiden kuin opettajien tarve riippuu kulloisenkin koulun henkilöstön asiantuntemuksen monipuolisuudesta. Henkilöstön (opettajat ja mahdollisesti muut) tehtävät ovat nykyistä paljon monipuolisemmat. Tehtäviin kuuluu opettamisen rinnalla painokkaasti oppimisen ohjaaminen, jatkokoulutukseen ohjaaminen, opiskelijoiden vahvuuksien mukainen asiantuntijuuden vahvistaminen (työelämäpainotus, korkeakoulupainotus), verkostoituminen (laaja yhteistyö), projektitöiden ohjaaminen/johtaminen sekä tietotekniikan hyödyntämisen mahdollistaminen (käyttö ja tekniikan varmistaminen). Lukiossa tarvitaan ohjaamista viestintätaitojen hallintaan (suullinen, kirjallinen, tekninen) sekä informaation taitoja.

Lukiolaiselle lukiorakennus fyysisenä paikkana on opiskelutovereiden ja opettajien kohtaamispaikka, eräänlainen oppimiskahvila. Lukiorakennuksessa

mahdollistuvat yksilökeskustelut ja ryhmätapaamiset. Tekniikan avulla lukiolaiset ja opettajat voivat olla yhteydessä toisiinsa ja muihin yhteistyöverkostoihin. Lukiorakennuksesta organisoidaan opiskelijoiden opetuspalvelut.

KOULUTUKSEN ARVIOINTINEUVOSTON JULKAISUJA

- 1:2004 **Koulutuksen arvioinnin uusi suunta.** Arviointiohjelma 2004–2007. 55 s. 10 e. Myös verkkoversio.
- 2:2004 **Utbildningsutvärderingens nya inriktning.** Utvärderingsprogram för perioden 2004–2007. 57 s. 10 e. Myös verkkoversio.
- 3:2005 **New Directions in Educational Evaluation.** Evaluation Programme 2004–2007. 64 s. 10 e. Myös verkkoversio.
- 4:2005 Ståhle, B.: **Toisen asteen koulu Pohjoismaissa.** Toisen asteen koulujen pohjoismainen vertailu ”Pohjoismainen ISUSS-raportti”. 143 s. 20 e. Myös verkkoversio.
- 5:2005 Räsänen, A.: **EFQM-arviointimalli ammatillisen koulutuksen järjestäjien arvioinnin tukena.** 72 s. 20 e.
- 6:2005 Lyytinen, H.K. & Räsänen, A. (toim.): **Kehittämissuuntaa arvioinnista.** 246 s. 25 e.
- 7:2005 Rönnholm, H. & Räsänen, A. (toim.): **Arviointi tukee kehittymistä – miten arvioinnin kehittymistä tuetaan?** Koulutuksen järjestäjien tukeminen arviointiin liittyvissä asioissa. 37 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 8:2005 Korkeakoski, E. (toim.): **Koulutuksen perusturva ja oppimisen tuki perusopetuksessa.** Osaraportti 1: Arviointiraportti. 61 s. 12 e. Myös verkkoversio.
- 9:2005 Korkeakoski, E.: **Koulutuksen perusturva ja oppimisen tuki perusopetuksessa.** Osaraportti 2: Tausta ja tulokset. 156 s. 21 e. Myös verkkoversio.
- 10:2005 Korkeakoski, E. (toim.): **Koulutuksen perusturva ja oppimisen tuki perusopetuksessa.** Osaraportti 3: Syventävät artikkelit. 131 s. 20 e. Myös verkkoversio.
- 11:2005 Mehtäläinen, J.: **Eriyisopetuksen tarve lukiokoulutuksessa.** 100 s. 17 e. Myös verkkoversio.
- 12:2005 Knubb-Manninen, G. (red.): **Grundtryggheten och behovet av stöd i skolan.** 60 s. 12 e. Myös verkkoversio.
- 13:2005 Rönnholm, H. & Räsänen, A. (red.): **Utvärdering stödjer utvecklingen – hur kan utvärderingens utveckling stödjas?** Stöd till utbildningsanordnarna i frågor som gäller utvärdering. 42 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 14:2006 Räsänen, A. & Rönnholm, H.: **Itsearviointi koulu yhteisöä kehittäväksi.** EFQM-arviointimalli yleissivistävässä koulutuksessa. 79 s. 20 e.
- 15:2006 Raivola, R., Heikkinen, A., Kauppi, A., Nuotio, P., Oulasvirta, L., Rinne, R., Kamppi, P. & Silvennoinen, H.: **Aikuisten opiskelumahdollisuudet ja järjestäjäverkko toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa.** 219 s. 24 e. Myös verkkoversio.
- 16:2006 Vaherva, T., Malinen, A., Moisio, A., Raivola, R., Salo, P., Kantasalmi, K., Kamppi, P. & Silvennoinen, H.: **Vapaan sivistystyön oppilaitosrakenne ja palvelukyky.** 207 s. 24 e. Myös verkkoversio.
- 17:2006 Knubb-Manninen, G. (red.): **Vuxenutbildningsfältet.** Utvärdering av fritt bildningsarbete och yrkesinriktad vuxenutbildning. 79 s. 16 e. Myös verkkoversio.
- 18:2006 Silvennoinen, H. (toim.): **Koulutuksen arviointi verkostoituu.** 86 s. 16 e. Myös verkkoversio.
- 19:2006 Räsänen, A. & Silvennoinen, H.: **Virtaa vertaisten verkosta.** Ammatillisten erikoisoppilaitosten laadunhallinta. 59 s. 12 e.
- 20:2006 Tynjälä, P., Räsänen, A., Määttä, V., Pesonen, K., Kauppi, A., Lempinen, P., Ede, R., Altonen, M. & Hietala, R.: **Työpaikalla tapahtuva oppiminen ammatillisessa peruskoulutuksessa.** Arviointiraportti. 254 s. 30 e. Myös verkkoversio.
- 21:2006 Räsänen, A. (toim.): **Työpaikalla tapahtuva oppiminen ammatillisessa peruskoulutuksessa.** Tiivistelmä. 39 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 22:2006 Räsänen, A. (red.): **Inläring på arbetsplatsen inom grundläggande yrkesutbildning.** Sammandrag. 37 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 23:2007 Mäensivu, K., Mäenpää, H., Määttä, M., Volanen, M.V., Knubb-Manninen, G. & Mehtäläinen, J. & Räsänen, A.: **Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö opetuksen järjestämisessä.** 156 s. 25 e. Myös verkkoversio.
- 24:2007 Räsänen, A. & Hietala, R. (toim.): **ESR-rahoitus ja työssäoppimisen järjestäminen.** Arviointiraportti. 109 s. 20 e. Myös verkkoversio.
- 25:2007 Vaherva, T., Malinen, A., Moisio, A., Raivola, R., Salo, P., Kuusipalo, P., Silvennoinen, H. & Vaahtera, K.: **Vapaan sivistystyön vaikuttavuus ja suuntaviivaopinnot.** 189 s. 23 e. Myös verkkoversio.

- 26:2007 Raivola, R., Heikkinen, A., Kauppi, A., Nuotio, P., Oulasvirta, L., Rinne, R., Knubb-Manninen, G., Silvennoinen, H. & Vaahtera, K.: **Aikuisten näyttötutkintojärjestelmän toimivuus.** 323 s. 30 e. Myös verkkoversio.
- 27:2007 Räisänen, A. & Hietala, R. (toim.): **Yhteisiin pöytiin.** Ammatillisen koulutuksen aluekehitysvaikutukset. Arviointiraportti. 319 s. 30 e. Myös verkkoversio.
- 28:2007 Räisänen, A. (toim.): **Yhteisiin pöytiin.** Ammatillisen koulutuksen aluekehitysvaikutukset. Tiivistelmä. 36 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 29:2007 Räisänen, A. (red.): **Till gemensamma bord.** Yrkesutbildningens regioneffekter. Sammandrag. 36 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 30:2008 Atjonen, P., Halinen, I., Hämäläinen, S., Korkeakoski, E., Knubb-Manninen, G., Kupari, P., Mehtäläinen, J., Risku A-M., Salonen, M. & Wikman, T.: **Tavoitteista vuorovaikutukseen.** Perusopetuksen pedagogiikan arviointi. 288 s. 30 e. Myös verkkoversio.
- 31:2008 Korkeakoski, E. & Silvennoinen, H. (toim.): **Avaimia koulutuksen arvioinnin kehittämiseen.** 229 s. 28 e.
- 32:2008 Korkeakoski, E. **Tavoitteista vuorovaikutukseen.** Perusopetuksen pedagogiikan arvioinnin tulosten tiivistelmä ja kehittämisehdotukset. 67 s. 19 e. Myös verkkoversio.
- 33:2008 Knubb-Manninen, G. (red.) **Från mål till interaktion.** Skolpedagogiken i Svenskfinland och övriga Finland. 62 s. 17 e. Myös verkkoversio.
- 34:2008 Räisänen, A. **Koulutuksen järjestäjän opas.** Koulutuksen järjestäjä ja kansallinen arviointi. 28 s. 18 e. Myös verkkoversio.
- 36:2009 Knubb-Manninen, G. **Den nationella utvärderingens metodik.** 47 s. 19 e. Myös verkkoversio.
- 37:2009 Räisänen, A. & Hietala, R. (toim.) **Sovitellen.** Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet ammatillisessa peruskoulutuksessa. 303 s. 30 e. Myös verkkoversio.
- 38:2009 Räisänen, A. **Sovitellen.** Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet ammatillisessa peruskoulutuksessa. Tiivistelmä. 55 s. 19 e. Myös verkkoversio.
- 39:2009 **Räisänen, A. Sociala och kommunikativa färdigheter i den grundläggande yrkesutbildningen.** Sammandrag. 60 s. 19 e. Myös verkkoversio.
- 40:2009 Välijärvi, J., Huotari, N., Iivonen, P., Kulp, M., Lehtonen, T., Rönholm, H., Knubb-Manninen, G., Mehtäläinen, J. & Ohranen, S. **Lukiopedagogiikka.** 125 s. 24 e. Myös verkkoversio.

Tilaukset ja tiedustelut:

Koulutuksen arviointisihteeristö
 PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto
 puh. (014) 260 3220
 faksi (014) 260 3241
 ktl-asiakaspalvelu@ktl.jyu.fi
 www.edev.fi

Osa julkaisuista on saatavissa myös verkosta:
 www.edev.fi/portal/julkaisu

Koulutuksen
arviointineuvosto

Kansi: Martti Minkkinen

Lukiopedagogiikan arviointi tarjoaa ajantasaista tietoa muun muassa lukiokoulutuksen tavoitteista, opetusmenetelmistä ja työtavoista, lukiosta sosiaalisena ympäristönä, valinnaisuudesta, luokattomuudesta, opinto-ohjauksesta, vaihtoehtoisista opiskelutavoista sekä opinnoista muualla kuin omassa lukiossa. Näkökulma on ensisijaisesti opiskelijan. Arvioinnissa on käytetty aikaisempia tutkimuksia, kolmatta lukuvuotta opiskeleville lukiolaisille tehtyä kyselyä (n = 8400) sekä rehtori-, opettaja- ja opiskelijahaastatteluja.

Nykyinen luokaton lukio pääosin toteuttaa sille asetetut koulutus-tavoitteet. Lukio-opetus on asiantuntevaa, opettajat osaavat opettaa eikä lukioiden välillä ole suuria eroja. Lukiotyöskentely on edelleen rasittavaa ja kiireistä.

Lukion kurssitarjonta on keskimäärin opiskelijoita tyydyttävää ja riittävän laajaa. Luokattomuus on vakiinnuttanut paikkansa kestäväenä lukiokoulutuksen muotona. Lukioissa on panostettu aiempaa enemmän yhteisöllisyyteen. Valtaosalle opiskelijoista heidän elämänsä lukioympäristössä on ystävyyssuhteiden osalta kohdallaan.

Arvioinnista on saatavissa myös ruotsinkielinen tiivistelmäraportti.